

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÇİFTÇİLERİN ÜRÜN YETİŞTİRİCİLİK TERCİHİNE ETKİ EDEN
FAKTÖRLER: ANKARA İLİ ARAŞTIRMASI

Emine YEŞİLYURT

TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI

ANKARA
2023

Her hakkı saklıdır

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

ÇİFTÇİLERİN ÜRÜN YETİŞTİRİCİLİK TERCİHİNE ETKİ EDEN FAKTÖRLER ANKARA İLİ ARAŞTIRMASI

Emine YEŞİLYURT

Ankara Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Bülent GÜLÇUBUK

Kaliteli ve sürdürülebilir gıdaya erişimin önemi her geçen gün artmaktadır. Tarımsal üretimde çiftçilerin ürün yetiştiricilik tercihleri gıda güvenesi açısından önemli bir konudur. Bu çalışmada; çiftçilerin yetiştiricilik tercihlerini etkileyen faktörler ve tarımsal desteklerin yetiştiriciliğe etkilerinin araştırılması hedeflenmiştir. Çalışma Ankara ilinin tarımsal faaliyetin en yoğun beş ilçesinde yapılan anketlere dayanmaktadır. Tabakalı Örneklem Yöntemi ile seçilen kümelerden çiftçilik yapan toplam 282 kişi ile görüşmeler yapılmıştır. Bu çalışma ortaya çıkarmıştır ki; çiftçiler %84,4 oranında pazar için üretim yapmaktadırlar. Çiftçilerin bir sonraki yıl yetiştirecekleri ürünü belirlemede birincil öncelik düzeyinde en önemli faktörler %28,7 oran ile pazarlama-satış garantisi ve %23,4 oran ile fiyattır. Çiftçilerin en çok yararlandıkları destekler mazot-gübre destekleridir. Bunu fark ödemesi destekleri izlemektedir. Çiftçilerin en çok ve daha fazla desteklenmesini istedikleri girdiler mazot ve gübredir. Tarımsal destekler hakkında en önemli bilgi kaynağı %81,2 oranında Tarım ve Orman Bakanlığı İlçe Müdürlükleridir. Tarımsal desteklerin ürün yetiştiriciliğinde etkili olduğunu düşünen çiftçilerin oranı %53,2'dir. Desteklerin ürün yetiştiriciliğinde etkili olmadığını düşünen çiftçilerin %68,9'u birim destek miktarının yetersizliğini buna sebep göstermiştir. Çiftçiler ürün çeşitliliği sınırlı bölgelerde tarımsal desteği yüksek ürüne yönelmektedirler. Kırsal alanların gelişimi nüfus ve zihniyet değişimi gerektirir. Ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi çoklu faaliyet ve alternatif gelirlerin sağlanması gerekmektedir.

Ağustos 2023, 137 sayfa

Anahtar Kelimeler: Tarımsal üretim, karar verme, ürün, destek sistemi, çiftçi kararı

ABSTRACT

Master's Thesis

THE FACTORS AFFECTING FARMERS' CROP CULTIVATION PREFERENCES RESEARCH ON ANKARA PROVINCE

Emine YEŞİLYURT

Ankara University
Graduate School of Natural and Applied Sciences
Department of Agricultural Economics

Supervisor: Prof. Dr. Bülent GÜLÇUBUK

The importance of access to quality and sustainable food is increasing day by day. Growing crops preferences of farmers is an important issue in term of food security in agricultural production. The aim of this study is to investigate the factors affecting the cropping decisions of farmers and the effects of agricultural subsidies on these decisions. This study is based on the surveys conducted in 5 districts of Ankara having the largest agricultural production 282 people engaged in farming, who are selected with stratified sampling method were conduct survey. The survey results show that 84.4 percent of the farmers raise their crops for the market. The most important factors affecting the farmers' cropping decisions primary level priority for the following year are sales guarantee by 28.7 percent and price by 23.4 percent. Fuel and excrement are the subsidies from which the farmers benefit the most. The second mostly used subsidy is price difference payments. The research also shows that farmers demand fuel and excrement subsidies more. The most significant source of information about agricultural subsidies is district directorates of Ministry of Agriculture and Forest by 81.2 percent. 53.2 percent of the farmers think that agricultural subsidies have an effect on agricultural production. 68.9 percent of the farmers who think that agricultural subsidies are inefficient believe that the amount of subsidies is insufficient. In region with limited product variety, farmers tent to produce products with high agricultural support. Development of rural areas requires population and mentality change. It is necessary to diversify economics activities, to provide multiple activities and alternative incomes.

August 2023, 137 pages

Keywords: Agricultural production, Decision Making, Product, Government Subsidies, Farmer's Decisions

ÖNSÖZ ve TEŞEKKÜR

Bu çalışmamda ve kurumum adına yaptığım diğer çalışmalarında çalışmalarımı yönlendiren, bilgi, öneri ve desteğini esirgemeyen değerli hocam sayın Prof. Dr. Bülent GÜLÇUBUK’a katkılarından dolayı teşekkür ediyorum.

Emine YEŞİLYURT
Ankara, Ağustos 2023

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAYI	
ETİK.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ ve TEŞEKKÜR.....	iv
KISALTMALAR DİZİNİ	vii
ŞEKİLLER DİZİNİ	viii
ÇİZELGELER DİZİNİ	ix
1. GİRİŞ.....	1
1.1 Çalışmanın Amacı ve Önemi.....	7
1.2 Çalışmanın Kapsamı.....	8
2. LİTERATÜR TARAMASI	10
2.1 Bitkisel Üretimde Girdi Kullanımı	10
2.2 Bitkisel Ürünlerin Fiyat ve Pazarlama Politikaları	11
2.3 Çiftçilerin Yeni Ürün Benimsemesini Etkileyen Faktörler	14
2.4 Bitkisel Üretime Sağlanan Destekleme Politikaları	17
3. MATERYAL VE YÖNTEM	19
3.1 Materyal	19
3.2 Yöntem	19
3.2.1 Araştırma alanının belirlenmesi	19
3.2.2 Örnek büyüklüğünün belirlenmesi.....	20
3.2.3 Analiz aşamasında kullanılan yöntemler	23
3.3 Araştırmanın Sınırlılıkları	25
4. ARAŞTIRMA ALANI HAKKINDA GENEL BİLGİLER	26
4.1 Nüfus Miktarı	26
4.2 İklim	29
4.3 Tarımsal Yapı.....	30
4.3.1 Arazi miktarı ve kullanım durumu	30
4.3.2 Bitkisel üretim miktarı	32
4.3.3 Hayvan sayısı ve hayvansal üretim.....	34
5. TARIM ve ORMAN BAKANLIĞI'NIN TARIMSAL DESTEKLEME POLİTİKALARI VE UYGULAMALARI	39
5.1 Ankara İlinde Tarımsal Destekler	43
6. ARAŞTIRMA BULGULARI	44
6.1 Demografik Özellikler	44
6.1.1 Yaş	44
6.1.2 Cinsiyet.....	45
6.1.3 Aile büyüklüğü	46
6.1.4 Eğitim düzeyi	46
6.1.5 Çiftçilerin tarımsal deneyim durumları.....	47
6.1.6 Çiftçilerin yılda tarımsal üretime ayırdıkları süre	48
6.1.7 Çiftçilerin tarım dışı faaliyet durumları	48
6.1.8 Çiftçilerin sosyal güvenlik durumuna göre dağılımı.....	49
6.2 Tarımsal Örgütlere Üyelik Durumu	49
6.3 İşletme Özellikleri	51

6.3.1 Mülk arazi kullanımı	51
6.3.2 Kiracılık yoluyla arazi kullanımı.....	52
6.3.3 Sulu arazi varlığı	52
6.3.4 Kuru arazi varlığı.....	53
6.3.5 Toplam arazi varlığı.....	54
6.3.6 Üretilen ürün bilgisi	54
6.3.7 Ortalama işletme büyüklüğü.....	55
6.3.8 Hayvan varlığı ve hayvancılık faaliyeti.....	57
6.4 Çiftçilerin Bitkisel Üretimde Bulunma Gerekçeleri	60
6.5 Bitkisel Ürünlerin Satışa Sunulması	61
6.6 Yetiştirilecek Ürünü Belirlemede Etkili Faktörler	63
6.7 Yetiştirilecek Ürünü Belirlemede Etkili Faktörlerin Önem Derecesi	67
6.8 Bitkisel Üretim Destekleri ve Çiftçilerin Yararlanma Durumları	82
6.8.1 Bitkisel üretime sağlanan devlet destekleri.....	82
6.8.2 Türkiye Tarım Havzaları Üretim ve Destekleme Modeli.....	84
6.9 En Çok Yararlanılan ve Yararlı Olduğu Düşünülen Bitkisel Üretim Destekleri	85
6.10 Üretimde Desteklenmesi İstenen Girdiler.....	86
6.11 Desteklemeler Hakkında Çiftçilerin Bilgi Kaynağı	88
6.12 Ürün Yetiştiriciliğine Tarımsal Desteklerin Etkisi	89
6.13 Çiftçilerin Satışını Gerçekleştirdikleri Ürünler	90
6.14 Türkiye Tarım Havzaları Üretim ve Destekleme Modeline Göre Fark Ödemesi Desteklerinden Çiftçilerin Haberdar Olma Durumu.....	91
6.15 Türkiye Tarım Havzaları Üretim ve Destekleme Modeline Göre Fark Ödemesi Desteklerinin Çiftçilere Göre Faydalı Olma Durumu ve Gelir Artırıcı Özelliği.....	92
6.16 Çiftçilerin Yeni veya Farklı Bir Ürün Yetiştirme Tercihinde Etkili Faktörler	93
6.17 Çiftçilerin Yeni Bir Ürünü Yetiştirmeye Karar Verirken Bilgi Kaynakları...	94
6.18 Çiftçilerin Tarımsal Üretimle İlgili Diğer Açıklayıcı Düşünceleri	95
6.19 Bitkisel Üretimin Geneline İlişkin Çiftçi Düşünceleri	99
7. SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER	105
KAYNAKLAR	110
EKLER.....	115
EK 1 Ankara İline Ödenen Destekleme Miktarı (2022 Yılına İlişkin Gerçekleşmeler)	116
EK 2 Ziraat Bankasının İndirimli Faiz Oranları (2022)	118
EK 3 Bitkisel Üretimde Ankara İli Türkiye Karşılaştırması.....	120
EK 4 Ankara İlinin 2000-2022 Alan, Üretim Bilgileri.....	124
ÖZGEÇMİŞ.....	137

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BKK	: Bakanlar Kurulu Kararı
ÇATAK	: Çevre Amaçlı Tarımsal Alan Koruma
ÇKS	: Çiftçi Kayıt Sistemi
DGD	: Doğrudan Gelir Desteği
DFİF	: Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu
OTP	: Ortak Tarım Politikası
SSK	: Sosyal Sigortalar Kurumu
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TMO	: Toprak Mahsulleri Ofisi
TOB	: Tarım ve Orman Bakanlığı
TTHÜDM	: Türkiye Tarım Havzaları Üretim ve Destekleme Modeli
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.1	Davranışları belirleyen faktörler	2
-----------	---	---

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 3.1 One-simple Kolmogorov-Smirnov test	24
Çizelge 4.1 Türkiye ve Ankara ilinin 2022 yılı nüfus artış hızı ve nüfus yoğunluğu ...	26
Çizelge 4.2 İlçeler bazında Ankara ilinin nüfusu (1990-2022)	28
Çizelge 4.3 Ankara ilinin uzun yıllar (1990-2021) iklim değerleri ortalaması	30
Çizelge 4.4 Ankara ilinin arazi kullanım şekli ve dağılımı	31
Çizelge 4.5 Çayır ve Mera alanları hariç Ankara ilinin ilçeler düzeyinde tarım alanlarının sulu-kuru ayrımı ve toplam tarım arazisi içerisindeki %'lik payı	32
Çizelge 4.6 Ankara ili ilçeleri tahıl yağlı tohumlar baklagiller alanı ve üretimi	33
Çizelge 4.7 Ankara ili ilçeleri yem bitkileri sebze meyve alan ve üretimi	33
Çizelge 4.8 Ankara 2000-2022 bitkisel ürün alan ve üretim miktarı	34
Çizelge 4.9 Ankara ili 2022 yılı süt hayvanı varlığı ve süt üretimi	35
Çizelge 4.10 Ankara ili 2022 yılı kırkılan hayvan sayısı ve toplam yün miktarı	35
Çizelge 4.11 Ankara ili 2022 yılı toplam kümes hayvanı	36
Çizelge 4.12 Ankara ili 2022 yılı toplam koza üretimi	36
Çizelge 4.13 Ankara ili 2022 yılı canlı hayvan varlığı	37
Çizelge 4.14 Ankara ili 2022 yılı bal üretimi	38
Çizelge 5.1 Türkiye geneli yıllara göre destekleme ödemeleri (2010-2022)	41
Çizelge 6.1 Araştırma ilçeleri ve gerçekleştirilen anket sayıları	44
Çizelge 6.2 Çiftçilerin yaş profili	45
Çizelge 6.3 Çiftçilerin cinsiyet durumları	45
Çizelge 6.4 Çiftçilerin hane halkı büyüklüğüne göre dağılımları	46
Çizelge 6.5 Çiftçilerin eğitim düzeylerine göre dağılımı	47
Çizelge 6.6 Çiftçilerin tarımsal deneyim durumları	47
Çizelge 6.7 Çiftçilerin tarımsal üretime ayırdıkları süre	48
Çizelge 6.8 Çiftçilerin tarım dışı faaliyet durumları	48
Çizelge 6.9 Çiftçilerin sosyal güvenlik durumları	49
Çizelge 6.10 Çiftçilerin tarımsal örgütlere üyelik durumu	50
Çizelge 6.11 Çiftçilerin ziraat odası üyeliği durumu	50
Çizelge 6.12 Çiftçilerin kooperatif üyeliği durumu	50
Çizelge 6.13 Çiftçilerin mülk arazi durumlarına göre dağılımı	51
Çizelge 6.14 Çiftçilerin kiracılık yoluyla işledikleri arazi miktarı	52

Çizelge 6.15	Çiftçilerin sulu arazi varlığı.....	53
Çizelge 6.16	Çiftçilerin kuru arazi varlığı.....	53
Çizelge 6.17	Çiftçilerin toplam arazi varlığı	54
Çizelge 6.18	Çiftçilerin ürettikleri ürün bilgisi	55
Çizelge 6.19	Ortalama işletme büyüklüğü	56
Çizelge 6.20	Çiftçilerin hayvancılık faaliyet türü.....	57
Çizelge 6.21	Bitkisel üretimde hayvancılık faaliyetinin etkisi.....	57
Çizelge 6.22	Çiftçilerin sahip olduğu büyükbaş hayvan varlığı-baş	59
Çizelge 6.23	Çiftçilerin sahip olduğu küçükbaş hayvan varlığı-baş	59
Çizelge 6.24	Çiftçilerin bitkisel üretimi gerçekleştirme amaçlarının öncelik düzeylerine göre dağılımı	60
Çizelge 6.25	Üretilen ürünün nerelere ve kimlere satıldığı.....	62
Çizelge 6.26	Yetiştirilecek ürünü belirlemede etkili faktörler	65
Çizelge 6.27	Yetiştirilecek ürünü belirlemede etkili faktörlerin önem derecesi	79
Çizelge 6.28	Yetiştirilecek ürünü belirlemede etkili faktörlerin tercih düzeyleri	80
Çizelge 6.29	Yetiştirilecek ürünü belirlemede etkili ekonomik faktörlerin korelasyon ilişkileri	81
Çizelge 6.30	Bitkisel üretim desteklerinden yararlanma durumu	85
Çizelge 6.31	En çok yararlanılan bitkisel üretim destekleri	86
Çizelge 6.32	Çiftçilerin en çok desteklenmesini istedikleri girdi/girdiler.....	87
Çizelge 6.33	Çiftçilerin desteklemeler hakkında bilgi kaynakları.....	88
Çizelge 6.34	Çiftçilerin ürün yetiştiricilik tercihin tarımsal desteklerin etkisi.....	89
Çizelge 6.35	Çiftçilerin ürün yetiştiricilik tercihin tarımsal desteklerin etkisizlik nedenleri	90
Çizelge 6.36	Çiftçilerin satışını gerçekleştirdikleri ürün bilgileri	91
Çizelge 6.37	Çiftçilerin TTHÜDM göre fark ödemesi desteklerinin bilgi kaynağı	92
Çizelge 6.38	Çiftçilerin TTHÜDM göre fark ödemesi desteklerinin gelir artırıcı özelliği	92
Çizelge 6.39	Çiftçilerin yeni veya farklı bir ürün yetiştirme kararlarına etkili faktörler	93
Çizelge 6.40	Çiftçilerin yeni veya farklı bir ürün yetiştirmeye karar verdiklerinde kimlerden görüş aldıkları.....	94
Çizelge 6.41	Çiftçilerin tarımsal üretimle ilgili diğer açıklayıcı düşünceleri.....	97
Çizelge 6.42	Ürün grupları itibariyle çiftçi sayıları.....	99
Çizelge 6.43	Ürün grupları itibariyle bitkisel üretim faaliyetinde hayvancılığın etkisi	100

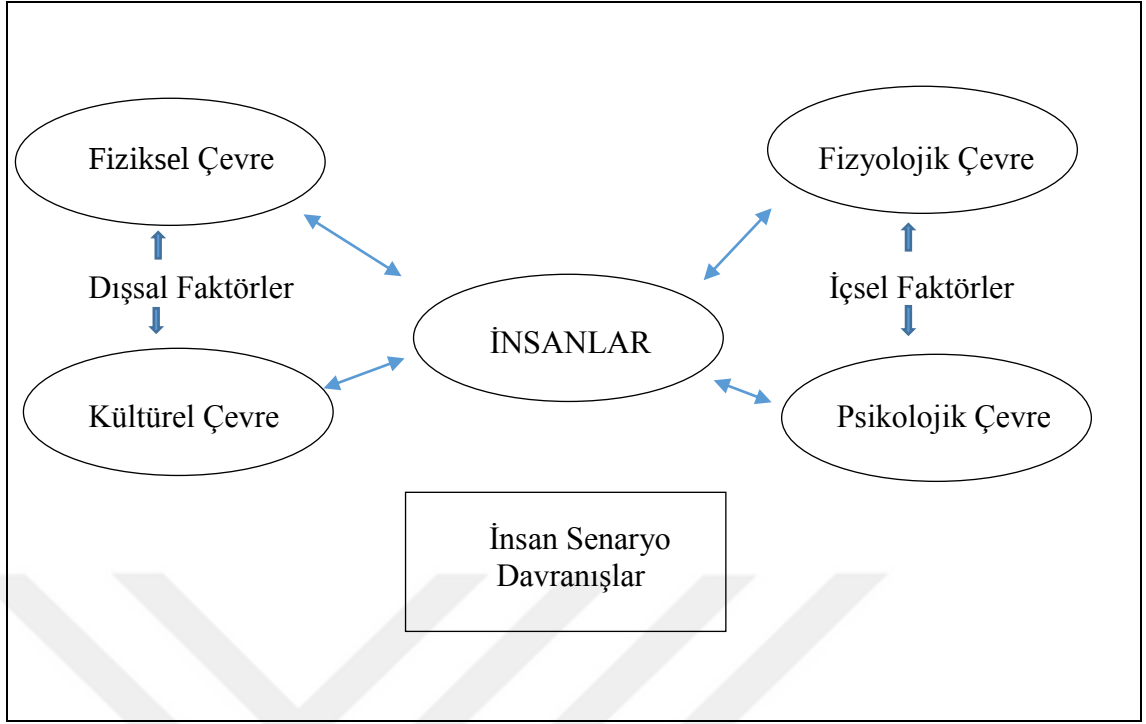
Çizelge 6.44	Ürün grupları (tahıllar, baklagiller ve yağlı tohumlar) itibariyle bir sonraki yıl yetiştirilecek ürünü belirlemede etkili faktörler	100
Çizelge 6.45	Ürün Grupları (meyve, sebze ve yem bitkileri) itibariyle bir sonraki yıl yetiştirilecek ürünü belirlemede etkili faktörler	101
Çizelge 6.46	Ürün grupları itibariyle bitkisel üretimi gerçekleştirme nedenleri	102
Çizelge 6.47	Ürün grupları (tahıllar, baklagiller ve yağlı tohumlar) itibariyle üretilen ürünlerin nerelere ve kimlere satıldığı	102
Çizelge 6.48	Ürün grupları (meyve, sebze ve yem bitkileri) itibariyle üretilen ürünlerin nerelere ve kimlere satıldığı	103
Çizelge 6.49	Ürün grupları (tahıllar, baklagiller ve yağlı tohumlar) itibariyle en çok yararlanılan destekler	104
Çizelge 6.50	Ürün grupları (meyve, sebze ve yem bitkileri) itibariyle en çok yararlanılan destekler	104

1. GİRİŞ

Tarım sürdürülebilir kalkınma açısından göz bebeği bir sektör olup; yetiştiricilik girişiminin başarılı şekilde uygulanmasında yetiştiriciliği etkileyen faktörlerin tek başına ve birbiriyle yakından ilişkileri vardır. Çiftçilerin ürün yetiştiricilik tercihini etkileyen çevresel ve iklimsel faktörlerin yanında ekonomik ve politik faktörlerin de ürün tercihinde etkileri vardır.

Yetiştiricilik tercihi, her işletmede farklılık gösterir. Bu farklılığın nedeni çiftçilerin tercihi ve üretim sürecinin başında yaptıkları seçimlerdir. Çiftçilerin bu seçimlerini etkileyen pek çok faktör vardır. Seçimi etkileyen faktörler içsel ve dışsal olabileceği gibi çevresel, fiziksel, beşeri ve ekonomik de olabilir. İyi bir tarımsal faaliyet, yüksek gelir ve sürdürülebilir bir tarım işletmeciliği için çiftçilerin ürün yetiştiricilik tercihlerini ve seçimlerini etkileyen faktörleri anlamak önemlidir.

Kültür, davranışları etkileyen en önemli faktörlerden biridir (Ying, 1990). Dışsal faktörler kültür ve fiziksel çevre iken içsel faktörler fizyolojik ve psikolojik faktörlerdir. İnsan davranışlarını bu dışsal ve içsel faktörler şekillendirir. İnsanlar ve çevreleri her zaman eş zamanda hareket ederler ve davranışları bu etkileşimin bir sonucudur (Lieh, 2005). **Şekil 1.1**'de davranışları belirleyen faktörler verilmiştir.

Şekil 1.1 Davranışları belirleyen faktörler (Lieh, 2005)

İnsan davranışlarını belirleyen bu temel faktörlerin (fizyolojik ve psikolojik çevre, kültürel ve fiziksel çevre) kendi içerisinde birçok alt faktörü vardır; bunlar yaş, girdi fiyatı, hükümet politikaları, bilgi gibi bir dizi etmen olabilir. Bireyin tercihi, tercih nedeni olan konuya göre farklılıklar göstermektedir. Tercih sebebi konu meslek seçimi ise faktörler; psikolojik, sosyal, ekonomik ve kültürel olabilirken, yatırım amaçlı bireysel tercihleri etkileyen faktörler; hedef, yaş, girdi, riskleri hesaplayabilme ve bilgi olabilmektedir.

Tarımsal üretimde bulunan çiftçilerin tercihleri ise; arazisinin fiziksel özellikleri, iklim ve çevre koşulları, sulama durumu, sosyo-ekonomik faktörler ve çiftçilerin bilgi düzeyi olmak üzere temelde 5 ana başlık altında toplanabilir.

Tarımı etkileyen faktörleri, biyolojik çevre faktörleri, konumsal faktörler, toprak özellikleri, meteorolojik özellikler ve fiziksel özellikler şeklinde sıralanabilir. Biyolojik çevre faktörleri doğrudan verimlilik üzerine etkilidir. Ve bu faktörler; yerel ekoloji, toprak, hava, su, endemik hastalık ve parazitler ile tohumdur. Konumsal faktörler; havza özellikleri, yükseklik, toprak örtüsü, toprağın su temini, su derinliği ve kalitesi,

mevsimsel rüzgâr ve fırtına değişimleri - sıklığı, bakı ve mevsimsel değişimlerdir. Toprak özellikleri; toprak profili, toprağın su geçirgenliği, topografya, sulanabilirlik, mikrobial nüfus, pestisitler, ağır metaller ve diğer kimyasallardır. Meteorolojik özellikler; rüzgar, rüzgar hızı, mevsimsel fırtına ve sıklığı, güneşlenme, toplam yıllık güneş enerjisi birikimi, yoğunluk, kalite ve foto periyot, hava sıcaklığı ve varyasyonları, bağıl nem ve çiğ, yağış miktarı ve yıllara göre dağılımıdır. Fiziksel faktörler ise; toprak sıcaklığı, tuzluluk, toprak partikülleri, organik ve inorganik maddelerdir (Anonymous. 2023a)

Arazinin fiziksel özellikleri; toprak yapısı, eğim, yükseklik olarak sayılabilir. Bu özellikler çeşitli kombinasyonlar gösterebilir ve arazinin verimini etkileyen en önemli faktörlerdir. Arazinin bulunduğu iklim bölgesi ya da iklim kuşağı da yetiştirilecek tarım ürünü üzerine doğrudan etkili faktördür. T.Tokmanoğlu (1975), arazilerin kapasitelerine göre sınıflandırılması çalışmasında arazilerin ne şekilde kullanılacağını saptanırken, iklim koşullarının dikkate alınmasının zorunlu olduğunu belirtmiştir.

Çiftçilerin karar verme sürecinin hem çiftlik üzerine hem de çiftlik halkı aile bireyleri üzerine etkileri vardır. Pek çok çiftçi bilerek ya da bilmeyerek bu karar alma sürecinde hem çiftliğine hem de aile bireyelerine uygun karlı ve sürdürülebilir bir tercihte bulunur.

Genel olarak bireyin karar sürecini bir dizi faktör etkiler. Bunları üç grupta altında toplayabiliriz (Anonymous 2023b).

- Algılamakla ilgili sorunlar
- Organizasyonel sorunlar
- Çevresel sorunlar

Algılamak ile ilgili sorunlar: Algı bireyin çevreyi yorumlaması olarak tanımlanabilir. Bireyin algısı kararlarını ve problemlerini çözmeyi etkiler. Algı; kişi, nesne ve duruma göre değişmektedir. Bireyin bir sorunu algılama biçimi, geçmiş tecrübelerine, değerlerine, beklentilerine ve kişisel çıkarlarına bağlıdır. Nesne: Herhangi bir nesnenin

bir kişinin ya da olayın algılanışı üzerine etkisi olabilir. Örneğin bir yönetici bir dizi rapor okuması gereken durumda daha renkli dikkat çekici bir kapağa sahip olan raporu okuma eğiliminde olabilir. Durum: Zaman, yer ve diğer durumsal faktörler bir nesneyi algılamamızı etkileyebilir. Örneğin bir takım lideri işe geç gelenleri hafta sonu mesaisi için çağırabilir. Organizasyonel sorunlar; Örgütsel konularda karar verme sürecini etkileyen faktörlerdir. Bu sorunlar kısaca şöyle ifade edilebilir (Anonymous 2023b):

- Politika ve Prosedürler
- Hiyerarşik yapı
- Organizasyonun hareket tarzı

Politika ve prosedürler: Pek çok kuruluş sorunların çözümünde ortak politika ve prosedürler geliştirmişlerdir ve yöneticilerine rehberlik edecek disiplin prosedür belgeleri vardır. Hiyerarşi: Organizasyonel hiyerarşi kuruluşun yönetim yapısını ifade eder. Kuruluşların organizasyonel yapısında farklı seviyelerde farklı yetki, taşıyan yönetim birimleri mevcuttur. Otoritenin kararların niteliğine doğrudan etkisi vardır. Örneğin, bir halkla ilişkiler takım lideri kuruluşun genel hedefleri hakkında kararları alamaz ancak kendi biriminin hedefine ulaşmasında katkıları olabilir. Organizasyonun hareket tarzı: Kişi, kurum ve kuruluşun dışarıdan algılanan davranış şeklini ifade eder. Bu onların kariyerlerinin devamlılığını, kendi çıkarlarını, fikirlerini ilerletmelerini ve elde edecekleri ödülleri artırımını etkiler. Organizasyonlar, farklı inançları, farklı değerleri ve çıkarları olan bireylerden oluşur. Bu farklılıklar genellikle kuruluşun itici gücü olarak görülür. Çevresel sorunlar: Çevresel faktörler bir kişi ya da organizasyonu dışarıdan etkileyen unsurlardır. Karar vermeye etkili dış faktörler aşağıdaki gibi sıralanabilir (Anonymous 2023b):

- Pazar
- Ekonomi
- Hükümet politikaları
- Ürün ve hizmete tüketicilerin tepkisi

Her gün insanlar bilerek ya da bilmeyerek pek çok küçük seçimler yaparlar. Bireyin bu seçimini; geçmiş deneyimleri, önyargıları, yaş ve bireysel farklılıkları gibi faktörler etkiler. Karar sürecini etkileyen bu faktörler sonucu da etkiler. Connolly (1993) göre bilinçli yapılan davranışlar belirli bir çevre, zaman ve yer içerir. Bir karar sürecinin birkaç adımı vardır. Öncelikle bir karara varılmasının gerekliliği, hedeflerin belirlenmesi, belirlenen hedeflere ulaşmak için alternatif yolların üretilmesi, bu alternatiflerin kişinin beklentilerini karşılayıp karşılamadığını değerlendirmek ve son olarak da en iyi alternatifi tercih etmektir (Halpern, 1997). Tüm bu karar süreci kişisel ve çevresel değişkenlerden etkilenmektedir.

Ekonomik teori, insanların fayda fonksiyonunu maksimum edecek şekilde hareket ettiğini varsaymaktadır (Simon 1959). Aynı zamanda geleneksel ekonomik teori insanların eksiksiz bilgiye sahip olduğunu, bu bilgiyi kullanabildiklerini ve rasyonel kararlar veren bireyler olduğunu varsaymaktadır (Becker 1962, Thaler 1990).

Davranış ekonomistleri ve karar verme araştırmacıları sınırlı bilgi ile insanların nasıl davrandıklarını ve önyargılarını araştırır. Yargı ve karar verme alanında ilk ampirik bulgular, belirsizlikten kaçınma, geçmiş deneyimler ve aşırı bağımlılıktır. Bununla birlikte karar vericiler doğru ve tam bilgiye sahip olsalar bile; sezgisel ve önyargılı karar verme eğilimindedirler (Thaler 1990, 1999; Tversky and Kahneman 1974).

Bu çalışma; mevcut ortamda çiftçilerin yetiştiricilik tercihlerinin neden önemli olduğunu, tercih kararlarını ve gerekçe etkilerini açıklamayı amaçlamakta ve gelecek uygulamalar için öneriler sunmaktadır. Yine bu araştırmanın politika yapıcılara temel yol göstericiliği; geleneksel ekonomik modele göre değil davranışsal tepkilere göre planlama yapılması ve farkındalığın oluşturulması biçiminde belirlenmiştir. Çalışmanın temel sorunsalını; Türkiye’de çiftçilerin ürün yetiştiricilik tercihlerinde çiftçi gereksinimine ve önceliklerinden ziyade makro politikaların baskın olmasının çiftçileri karar verme sürecinde zor ve belirsiz durumda bıraktığı ve bununda var olan arz-talep dengesinde sorunlar yarattığı varsayımı oluşturmaktadır.

Çalışma toplam yedi bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; çalışmanın amacı, yöntemi ve kapsamına yönelik bilgiler bulunmaktadır. Çalışmanın ana amacını, çiftçilerin yetiştiricilik tercihleri, bu tercihleri etkileyen faktörler ve bu faktörlerin önceliklendirilmesi oluşturmaktadır. İkinci bölümde; çalışma ile ilgili kaynak araştırması bulunmaktadır. Literatür araştırmasında bitkisel üretimde girdi kullanımı, tarımsal üretimde fiyat ve pazarlama politikaları, çiftçilerin yeni bir ürün benimsemesini etkileyen faktörler, üretime sağlanan destekleme politikaları ve literatür değerlendirmesi yer almaktadır. Üçüncü bölümde; çalışma alanının, örnek büyüklüğünün belirlenmesi ve analiz aşamasında kullanılan yöntemler ile araştırma sırasında karşılaşılan ve araştırmayı sınırlandırabilecek faktörlere yer verilmiştir. Dördüncü bölümde; araştırma alanı olan beş ilçe ve Ankara iline ait bitkisel üretimin tamamını kapsayan bilgiler ile nüfus ve iklim verileri yer almaktadır. Ürün grupları itibarıyla araştırma ilçeleri ve diğer ilçeler toplamı veriler sunulmuştur. Yine Ankara ilinin bitkisel üretim karşılaştırmaları da sunulan bilgiler arasında yer almaktadır. Araştırma alanına ait genel bilgiler derlenirken Tarım ve Orman Bakanlığı Ankara İl Müdürlüğü verileri ile Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verileri kullanılmıştır. Araştırma verileriyle dönemsellik arz etmesi bakımından TÜİK 2022 yılı verileri kullanılmıştır. Çalışmanın beşinci bölümünü, Tarım ve Orman Bakanlığı'nın destekleme politikaları ve Ankara iline sağlanan tarımsal destekler oluşturmaktadır. Çalışmanın altıncı bölümünde; araştırma alanında gerçekleştirilen uygulamalar ve edinilen bilgiler ışığında oluşturulan araştırma bulguları yer almaktadır. Bu bölümde demografik özellikler, işletme özellikleri, tarımsal örgütlenme durumu, çiftçilerin üretimde bulunma gerekçeleri, ürün satış bilgileri, yetiştirilecek ürünü belirlemede etkili faktörler, bu faktörlerin önem dereceleri ile çiftçilerin tarımsal desteklerden yararlanma durumları, üretimde desteklenmesini istedikleri girdiler, desteklemeler hakkında bilgi kaynakları ve tarımsal desteklerin ürün yetiştiriciliğine etkileri gibi araştırmanın ana amacı ile ilgili bulgular ortaya konulmuştur. Yedinci bölümde; nesnel bir bakış açısı ile yorumlanan araştırma sonuçları sunulmuştur.

1.1 Çalışmanın Amacı ve Önemi

Tarım en eski, en yaygın ve de en gerekli üretim şeklidir. Tarım yapılan alanlar yeryüzünün en önemli kaynaklarıdır. Tarım hem insan beslenmesinde hem de hayvan beslenmesinde vazgeçilmez bir sektördür. Hala dünya nüfusunun yarısına yakını kırsal nüfus oluşturmaktadır. Yeryüzünün az gelişmiş veya gelişmekte olan bölgelerinde esas geçim kaynağı tarımdır. Az gelişmiş bölgelerde üretim yapan çiftçiler kendi öz tüketimleri için üretim yaparlar. Daha gelişmiş bölgelerde ise sanayi hammaddesi olarak pazar için üretim yapılmaktadır. Tarımsal üretimde asıl amaç çiftçilerin kendi tüketimi için üretim yapmaktan ziyade pazar için üretim faaliyetinde bulunmaktır. Bu çiftçilerin genel gereksinimlerini karşılayabilmeleri ve tasarrufta bulunabilmeleri için aynı zamanda bir gerekliliktir. Farklı ekonomik gelişmişlik düzeyine sahip ülkelerde tarımsal faaliyetler farklı amaçlarla ve önceliklerle gerçekleştirilmektedir.

Uluslararası tarım politikalarının Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelere etkisi başta gıda güvenliği olmak üzere, geçimlik düzeydeki işletmelerin gelirlerinin azalması, tarımdan kaçış, dışa bağımlılık, tarımsal üretim sistemlerinin karmaşıklığı, rekabet edebilirlik uzaklaşma biçiminde ortaya çıkmaktadır (Albayrak ve ark., 2004).

Gelişmekte olan ülkelerde tarım sektörü diğer sektörler için gerekli olan sermaye, nitelikli işgücü, sanayiye hammadde temini, ihracat ve milli gelire katkısı, istihdam imkânı sunması nedeniyle de önemli bir görev üstlenmektedir (Topcu, Y., 2008). Ayrıca insan metabolizmasının sürekliliği için gıda gereksinimini karşılaması, doğal kaynakların kıtlaşması ve çevre kirliliği ile bozulan ekolojik denge bu sektörün ne kadar önemli olduğunun diğer bir kanıtıdır (Albayrak ve ark., 2004).

Ülkemizde farklı bölgelerde farklı tarımsal gelişmişlik düzeyleri mevcuttur. Bu farklılıkların nedenleri arazinin fiziksel özellikleri, arazi büyüklüğü, iklim koşulları olabileceği gibi çiftçilerin bilgi düzeyleri ve sosyo-ekonomik yapıda etken olabilmektedir. Bu farklılıkların en aza indirilebilmesi, dezavantajlı grupların, çiftçilerin ve üretimin desteklenmesi amacıyla hükümetler çeşitli politikalar uyguladılar. Tarımsal üretimin şekillendirilmesinde en önemli araç olarak tarımsal destekler

görülmektedir. Destekleme politikaları ile üretimi yönlendirme ve üretimde devamlılığı ve kalitede iyileştirme sağlama, üretimde verimliliği artırma ve alternatif üretim yöntemleriyle yeni ürün çeşitliliğini özendirme amaçlanmaktadır (Yavuz ve ark., 2004). Ancak bu zamana kadar verilen desteklerin çiftçi üzerine etkileri farklı araştırmalarla incelenmeye çalışılsa da tam olarak somut biçimde ortaya konulmamıştır. Tarımsal destekler çiftçilerin sahada kalmasına mı katkı sağlıyor yoksa üretime doğrudan etkisi var mı? Varsa bu etkinin ölçüsü nedir? Çiftçilerimiz bir ürünün üretimine karar verirken nelerden etkileniyorlar? Bu gibi soruların cevaplarının araştırılması ve ortaya konulması halen önem arz etmektedir. Basına da yansıyan Tarım ve Orman Bakanlığı 2014 yılı Sayıştay Denetim Raporunda da aynı konuya yer verilmiştir. Raporda özetle; destek ödemelerinin ekonomik ve sosyal etkinlik ve verimlilik koşullarının sağlayan programlar için yapılıp yapılmadığı bilgisine ve dolayısıyla tarımsal politikaların amaçlarına ne kadar ulaştığı bilgisine de erişilemediği bildirilmektedir (Anonim 2023l) Bakanlık tarafından da tavsiye karar doğrultusunda ilerici adımlar atılmaktadır. 2015 yılı bitkisel üretime yönelik destekleme ödemelerine ilişkin tebliğler birleştirilmiştir. Bu araştırma ile hem küçük işletmelerde hem de büyük işletmelerde üretime karar verilen ürünün öncelikli nedeninin ne olduğunun ortaya konulması hedeflenmiştir.

Bu çalışmanın amacı, çiftçilerin bireysel olarak yetiştiricilik tercihlerinin neler olduğu, bu tercihin nelerden ve nasıl etkilendiği; tarımsal desteklemeler ve politikalar ile çiftçi tercihlerini etkileyen faktörler arasındaki ilişkilerin ortaya konulmasıdır. Böylelikle azalan doğal kaynak varlığı açısından her geçen gün önem kazanan iyi toprak yönetimine ve oluşturulacak olan yeni politika önerilerine katkı sağlaması hedeflenmektedir.

1.2 Çalışmanın Kapsamı

Araştırmada bitkisel üretim temelinde yürütülmüştür. Çalışma için oluşturulan anket, Ankara ilinin Ayaş, Beypazarı, Bala, Kalecik ve Polatlı ilçelerinde 282 çiftçi üzerinde uygulanmıştır. Araştırma yapılan ilçelerde Çiftçi Kayıt Sistemi (ÇKS) verilerine göre çiftçilerin en çok yetiştirdiği bitkisel ürünler ele alınmıştır. Araştırma ilçelerinde en çok yetiştirilen ürün/ürün grupları kapsama alınmıştır. Gerçekleştirilen çalışmada ele

alınan faktörlere yönelik nüfus ve demografik bilgiler, üretilen ürün, arazi varlığı, sosyal güvence durumu, kooperatif birlik üyeliği, tarımsal faaliyetin devamlılığı düşüncesi, bilgi kaynağı, destek sistemi ve memnuniyet ölçüsü ile ürün yetiştiricilik tercihinin etki eden faktörlerin önem derecesi ve aralarındaki ilişkileri içeren soruları barındıran anket formu hazırlanmıştır. Çiftçiler ile yüz yüze görüşme yolu ile anket uygulanmıştır. Anket uygulaması yapılan mahallelerin¹ seçiminde İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü elemanlarının görüş ve önerileri alınmıştır.

¹6360 Sayılı Kanun: Bu kanuna göre, 13 ilde (Aydın, Balıkesir, Denizli, Hatay, Malatya, Manisa, Kahramanmaraş, Mardin, Muğla, Tekirdağ, Trabzon, Şanlıurfa ve Van illerinde) sınırları il mülki sınırları olmak üzere aynı adla büyükşehir belediyesi kurulmuş ve bu illerin il belediyeleri büyükşehir belediyesine dönüştürülmüştür.

Adana, **Ankara**, Antalya, Bursa, Diyarbakır, Eskişehir, Erzurum, Gaziantep, İzmir, Kayseri, Konya, Mersin, Sakarya ve Samsun büyükşehir belediyelerinin sınırları il mülki sınırlarıdır.

Birinci ve ikinci fıkrada sayılan illere bağlı ilçelerin mülki sınırları içerisinde yer alan köy ve belde belediyelerinin tüzel kişiliği kaldırılmış, köyler mahalle olarak, belediyeler ise belde ismiyle tek mahalle olarak bağlı bulundukları ilçenin belediyesine katılmıştır.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Çalışma ana amacı itibariyle özgün bir nitelik taşımakta olup, ampirik bir çalışmadır. Ancak, yetiştirici tercihi ve çiftçilerin yaygın alışkanlıkları, yeniliklerin benimsetilmesi ve tarımsal üretime yönelik literatürde var olan bazı çalışmalara yer verilmiştir. Buradan hareketle her alt konu itibariyle ayrı ayrı literatür değerlendirmesi yapılmıştır.

2.1 Bitkisel Üretimde Girdi Kullanımı

Türkiye’de birçok bölge ve ürün de üretim girdi maliyetinin hesaplanmasına yönelik çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalarda fiziki girdi kullanım düzeyleri belirlenmiştir. Kıral vd. (1999) göre, tarımsal ürünler için maliyet hesaplama metodolojisi ve veri tabanı rehberi çalışmalarında, tarım sektöründe üretim maliyetlerini hesaplamak, sadece tarım işletmelerinde karar mekanizmalarına sağlayacağı yararlarla sınırlı kalmayıp, aynı zamanda, devletin destekleme, fiyat, gelir v.b. tarım politikalarına da dayanak teşkil edeceğini dile getirmişlerdir.

Akçay ve Ark. (1999), Tokat merkez ilçede yetiştirilen şeftali, elma ve vişnenin, üretim girdilerini ve maliyetini hesaplamışlardır. Ürünlerin maliyetlerinin hesaplanmasında tam maliyet yöntemi (üretim giderlerinin tamamından oluşmaktadır) kullanılmıştır. Araştırmada birim sermayeye karşılık en fazla kar elde edilen ürünler belirlenmiştir. Çalışmaya göre Tokat merkez ilçede dekara en fazla net kar sağlayan ürün vişne olarak belirlenmiştir.

Özkan ve Ark. (2002), Antalya ilinde Turunçgil (portakal, mandarin, limon) üretim maliyeti ve geliri hesaplanmıştır. Çalışma Antalya ilinin Kemer, Kumluca, Finike, Manavgat ve Serik ilçelerinde yürütülmüştür. Araştırmada dekara üretim maliyeti en yüksek ürün portakal en düşük ise limon olarak belirlenmiştir. Yine araştırma bölgesinde en yüksek gelir getiren ürün olarak portakal belirlenmiştir.

Oğuz ve Altıntaş (2002), Kırıkkale ilinde çerezlik ve yağlık ayçiçeği yetiştiriciliğinin üretim maliyeti ve fonksiyonel analizi çalışmalarında, dekara bürüt kar, net kar hesaplanmış, girdi-çıktı ilişkileri araştırılmış ve değişkenlere ait etkinlik katsayıları hesaplanmıştır.

Demircan ve Ark (2005), Isparta ilinde elma üretim maliyeti çalışmalarında üretim girdileri ve maliyetlerini hesaplamışlardır. Çalışma Isparta ilinde Eğridir, Gelendost ve Senirkent ilçelerinde elma üretiminin yoğun olduğu köylerde yürütülmüştür. Araştırmada işletmelerin dekara çeki gücü ve iş gücü belirlenmiştir. İncelenen işletmelerde tesis masrafı, üretim masrafı, bürüt kar, net kar ve oransal kar hesaplanmıştır.

Taşcı ve Oğuz (2014), Buğday Üretim Maliyeti ve Üreticilerin Tercihleri adlı çalışmalarında, üreticiler için buğday satış yerinin seçimine etki eden birinci ve ikinci faktörleri belirlemişlerdir. Çalışmaya göre; birinci faktör olarak üreticilerin peşin ödeme yapanlar, yüksek fiyat verenler ve satış yerinin işletmeye yakın ve güvenilir olmasını tercih sebebi olarak belirlemişlerdir. İkinci faktör olarak ise, satış yeri tercihinde yüksek fiyat verilmesini belirlemişlerdir.

Bölüm değerlendirmesi: Bitkisel üretimde girdi kullanımına yönelik yapılan araştırmada literatürde pek çok çalışmayla karşılaşılmıştır. Bu çalışmalar daha çok tarımsal ürünlerin üretim girdileri ve maliyet hesabı şeklindedir. Çalışmalardan 2000 yılınsan sonrası bazıları literatüre alınmıştır. Bu çalışmada da maliyet üçüncü öncelik düzeyinde ilk sırada çiftçilerin yetiştiricilik tercihinde etki eden faktör olarak bulunmuştur.

2.2 Bitkisel Ürünlerin Fiyat ve Pazarlama Politikaları

Literatürde tarımsal üretim fiyat ilişkisine yönelik pek çok çalışma bulunmaktadır. Bunlar daha çok tarımsal üretim ve fiyat ilişkisi ya da belli ürün itibarıyla belli bölgelerde yapılan çalışmalardır.

Tarımsal pazarlama tarım ürünlerinin üreticiden hatta üretimin başladığı tarla ve bahçeden tüketimin son aşamasına yani tüketicinin sofrasına kadar geçirdiği işlemlerini inceleyen ve düzenleyen bir bilim dalı olarak tanımlanmaktadır (Rehber ve Çetin 1998). Bu bölümde fiyat ve pazarlama ile ilgili kaynak araştırması verilmiştir.

Erdal (2006), Tarımsal Ürünlerde Üretim – Fiyat ilişkisinin Koyck Yaklaşımı ile Analizi adlı çalışmasında, domates üretiminde fiyat ve üretim miktarı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmaya göre, domates fiyatlarında ikinci ve üçüncü dönem gecikmeli değerlerindeki değişmelerin üretim üzerine pozitif etki yaptığını bulmuştur. Ancak, bu etkinin giderek azalan bir etki olduğunu belirtmiştir. Domates üretiminin geriye doğru en fazla 3 yılın fiyatından etkilendiğini, domates fiyatlarında ortaya çıkan değişimin domates üretiminde önemli ve hissedilebilir düzeyde bir etkiye neden olması için gereken zamanın 18,23 yıl olduğunu belirlemiştir.

Doğan ve Ark. (2014), Üretim Fiyat İlişkisinde Almon Polinomial Tekniği Yaklaşımı (Samsun İli Çeltik Örneği) adlı çalışmalarında, çeltik üretim fiyat ilişkisini incelemeye çalışmıştır. Çalışmada cari yılın fiyatlarının çeltik üretimini negatif yönde etkilediği, t-1 ve t-2 yıllarının fiyatlarının ise çeltik üretimini pozitif yönde etkilediği bulunmuştur.

Korucu (2004), Amik Ovası'nda Tarımsal Üretim-Pazarlama Yapısı ve Geliştirilmesi adlı çalışmasında, Amik Ovası tarım işletmelerinin bazı yapısal özellikleri ve üretilen ürünlerin pazarlama kanalları incelenmiştir. Çalışmaya göre; bölgenin en önemli ürünleri havuç, domates ve kavundur. Tarımsal ürünlerin pazarlama kanalı araçları arasında en önemlisi yerel tüccarlardır. İşletmeler ürünlerini en çok tüccara satmayı tercih etmektedirler. Peşin satışlar her ürün de vadeli satışlar ise daha çok sebze ürünlerinde gerçekleşmektedir.

Arıkan ve Poyraz (2005), Kalecik'e Bağlı Bağcılıkla Uğraşan On Köyde Ekonomi Kurumu Açısından Modernleşme Eğilimler adlı çalışmalarında, bağcılıkla uğraşan çiftçilerin üretim ve pazarlama süreçlerinde karşılaştıkları sorunları incelemişlerdir. Bağcılıkla ilgili en önemli sorunun ne olduğuna ilişkin çiftçilerin %39'u su sorunu,

%31' toprak yetersizliği, %15'i Gübre yetersizliğini, %2'si ilaç yetersizliğini, %1'i ise pazarlama sorunu olduğunu ifade etmişlerdir.

Sağlam (2010), Uluslararası Tarımsal rn Pazarlaması: Türkiye'de Yaş Meyve İhracatı zerine Bir Uygulama adlı çalışmasında, tarımsal ürün ihracatı yapan firmaların pazarlama faaliyetini ölçmeyi, eksik yönlerini tespit ederek öneriler oluşturmayı amaçlamıştır. Çalışmada kaliteli üretim yeterli olmadığı tarımsal ürün çeşitliliği ve üretim miktarının devlet tarafından dikkatle tespit edilen politikalarla belirlenmesinin gerektiği ve tarımsal ürünlerin doğru pazarlamasının önemli bir olgu olduğu vurgulanmıştır. Pazarlama sürecinin firmalar tarafından bilinçli bir şekilde yürütüldüğü, ancak pazarlama alanında var olan eksikliğin tarımsal ürün ihracatında da olduğu belirtilmiştir.

Topal (2010),Yalova İli Kivi Yetiştiriciliğinin Pazarlama Sorunları adlı çalışmasında, Pazarlama anlayışının sürekli değiştiğini geline son aşamada pazarlamanın tüm dünyadaki müşterilerin istek ve taleplerini göz önünde bulunduracak global bir anlayış şeklini aldığını belirterek Türkiye'de kivi ve yaş meyve sebze üreticilerinin önemli pazarlama sorunlarını araştırmıştır. Buna göre, işletmelerde maliyet takibinin sorun olmadığı, yetiştiricilerin dağıtım kanalı olarak sırasıyla komisyoncular (retim merkezi), tüccar komisyoncu (tüketim merkezi) ve tüccarı tercih ettiklerini belirtmiştir.

Bahşi (2015), İşlenmiş Tarım rnlerinde Pazarlama İletişimi: ukurova rneği adlı çalışmasında, Çukurova bölgesinde gıda sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin iletişim araçlarını ne düzeyde kullandıklarını ve pazarlama iletişim araçları ile işletme performansı arasında ilişkinin olup olmadığını araştırmıştır. Çalışmaya göre, işletmelerin büyük oranda pazarlama iletişimi kavramından haberdar olmadığını ve pazarlama iletişimi programlarını uygulamadıklarını belirlemiştir. Buna rağmen işletmelerin, satışı artırmak stokları azaltmak gibi pazarlama iletişim araçlarını kullandıklarını belirlemiştir.

Bölüm Değerlendirmesi: Araştırmada tarımsal üretim fiyat ilişkisine yönelik pek çok çalışma ile karşılaşmıştır. Bu çalışmalar çoğunlukla belirli bölgeler ve ürünler itibariyle yapılan üretim fiyat ilişkisi araştırmalardır. Çoğu çalışmada fiyat ile üretim arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Pazarlama konusunda işletmelerin yapısal özellikleri ve pazarlama kanalları incelenmiştir. Çiftçilerin üretim ve pazarlama süreçlerinde karşılaştıkları sorunlar araştırılmıştır. Bu araştırmada da çiftçilerin yetiştiricilik tercihleri ve bu tercihleri etkileyen faktörler incelenmiştir. Çiftçiler bir ürünü yetiştirmeye karar verirken en çok pazarlama satış garantisinin olup olmadığına bakmaktadırlar. Pazarlamadan sonra fiyatı yüksek ürünü yetiştirme eğilimindedirler.

2.3 Çiftçilerin Yeni Ürün Benimsemesini Etkileyen Faktörler

Bekele (2004), Analysis of Farmers' Preferences for Development Intervention Programs: A Case Study of Subsistence Farmers from Eastern Ethiopian Highlands çalışmasında, farklı kalkınma programlarının çiftçi algısı ile alakasının daha iyi anlaşılması amacıyla gerçekleştirmiştir. Çalışma Doğu Etiyopya dağlık kesimlerinden Hunde-Lafto bölgesinde yürütülmüştür. Bu çalışma ortaya çıkarmıştır ki; kuraklık, erozyon ve ekilebilir arazi azlığı çiftçiler için tarımsal üretim problemlerinin başında gelmektedir. Çiftçilerin büyük çoğunluğu için tarımsal ürünlerin düşük pazar fiyatları ve alınan girdilerin yüksek fiyatları ayrıca diğer ana problemlerdir. Kalkınma müdahalelerinde çiftçilerin öncelikleri dört ana başlıkta incelenebilir bunlar, pazar, sulama, arazi ile toprak ve su kaynaklarının korunmasıdır. Çiftçilerin önceliklerini etkileyen faktörlerin çok terimli logit analizi göstermiştir ki onların özel sosyo-ekonomik durumları ve tarımsal problemleri öznel sıralamalarında ana rolü oynamaktadır. Yine aynı çalışma bazı müdahalelerde önceliklerin aynı anda yapılabilmesi için tamamlayıcı ve ihtiyaç dahilinde olduğunu göstermektedir. Bu faktörlerin tanımlanması ve anlaşılması, küçük ölçekli uygulamalar için kalkınma politikalarının kabul edilebilirliği üzerindeki etkisi, büyük ölçekli politika formüllerinin geliştirilmesinde büyük katkı sağlayacaktır.

Karlı ve Ark. (2006), Factors Affecting Farmers' Decision to Enter Agricultural Cooperatives Using Random Utility Model in the South Eastern Anatolian Region of

Turkey adlı çalışmalarında Güney Doğu Anadolu bölgesinde çiftçilerin tarımsal kooperatif üyeliği fikir ve algılarının araştırıldığı çalışmada, binary logit model kullanılarak katılımlarını etkileyen faktörler belirlenmiştir. Model sonucu elde edilen faktörlerin olasılığında: eğitim, iyi iletişim, yüksek gelir, çiftlik büyüklüğü, kullanılan orta ve ileri teknoloji önemli rol oynamaktadır. Sosyal statüsü ve tarımsal gelir kooperatif üyeliğini etkileyen faktörlerdir. Küçük çiftçiler orta ölçekli çiftçilere göre tarımsal kooperatif üyesi olmaya daha az isteklidirler. Yine aynı çalışmada direkt hükümet çiftçi kredileri programları ile çiftçilerin büyük pazarlara daha iyi erişim sağlayabildiğini ve modern teknolojiler kullanılarak büyük girdilerin kullanımına fırsat sağladığını anlamışlardır.

Akın (2008), Akşehir İlçesinde Organik Çilek Yetiştiriciliğinin Benimsenmesi ve Yayılması Üzerine Bir Araştırma adlı çalışmada Akşehir ilçesinde organik çilek yetiştiriciliğinin benimsenmesi ve yayılmasında etkili faktörleri belirlemek amacıyla yapılan çalışmada çiftçilerin organik çilek yetiştiriciliğinde başarılı olmalarının amacı uzun yıllık deneyime sahip olmaları olarak bulunmuştur. Organik çilek yetiştiriciliğinin yaygınlaştırılmasında organik ürün ticareti yapan firmaların büyük rolü olduğu belirlenmiştir. Akşehir ilçesinde organik çilek yetiştiriciliğinin benimsenmesi ve yayılmasının klasik benimsenme ve yayılma eğrisinden farklılık gösterdiği ve organik tarıma geçiş nedenleri arasında; geliri artırmak ve pazar garantisinin ilk sırada yer aldığı bulunmuştur.

Günden ve Miran (2008), Çiftçilerin Temel İşletmecilik Kararları ve Destek Alma Açısından Analizi çalışmalarında, çiftçilerin teknik yardım alma, planlama kayıt tutma karar önceliklerini ve tercih derecelerini belirlemişlerdir. Çalışmada çiftçilerin işletmecilik karar önceliklerinde planlama ilk sıradadır. Bunu teknik yardım izlemektedir. Çiftçiler temel işletmecilik kararlarının alınmasında üniversiteyi ilk sırada tercih etmektedirler.

Kallas Vd.(2009), “Farmer’s objectives as determinant factors of organic farming adoption” çalışmada İspanya’nın Katalanya bölgesinde bağ üreticileri arasında organik tarım adaptasyonunu belirleyici faktör olarak çiftçilerin amacı üzerine yaptıkları

araştırmada, hem yapılan çalışmaları genişletmek hem de tarım politikalarının ve değişimlerinin Organik Tarımın benimsenmesi üzerine etkileri modellenmiştir. Özellikle çiftçi kararlarındaki değişimler tespit edilmeye çalışılmıştır. Buna göre; risk altında olmayan çiftçilerin adaptasyon eğilimleri daha yüksek çıkmıştır. Politika değişikliklerinin organik tarım uygulamalarının benimsenmesinde daha motive edici olduğu bulunmuştur. Çiftlik yönetimini son yıllarda üstlenen, risk seven, çevreyi korumak isteyen ve kendi alanında istihdam yaratmak isteyen çiftçilerin daha kısa sürede adapte oldukları buna karşılık bazı değişkenlerin ise motivasyonu düşürdüğü belirlenmiştir. Özellikle dezavantajlı bölgelerde yer alan ve küçük ölçekli işletmeler üretimi çeşitlendirmeyi yüksek risk olarak görmektedir. Krediyi ulaşımda güçlük çeken, tarım dışında ikinci bir ekonomik faaliyeti bulunan çiftçilerin daha kolay adapte olduğu görülmüştür. Kaynaklara kolay erişim, yerel tarım makamlarının varlığı ve bilgi düzeyi ve bazı politika düzenlemeleri motivasyonu artırmaktadır. Diğer taraftan, özel ve büyük çiftlikler ile yaşlı çiftçilerin olduğu çiftlikler de benimsenme düşük çıkmıştır.

Polat (2011), Yemeklik Yağ Sektöründe Tüketici Davranışlarını Etkileyen Faktörlerin Analizi adlı çalışmasında, çok değişkenli analiz yöntemleri ve analitik hiyerarşi prosedürü kullanarak yemeklik yağ sektöründe tüketici davranışlarını etkileyen faktörlerin analizini yapmıştır. Çalışmada Türk tüketicilerin yemeklik yağ seçim sürecinde yüksek sağlık ve tüketim bilincine sahip oldukları belirlenmiştir. Tüketiciler yemeklik yağ seçiminde en fazla sağlık konusunu önemsemektedir. Fiyat faktörü yemeklik yağ seçiminde en solda yer almaktadır. Sıvı yağlara karşı tüketici davranışları olumlu katı yağlara karşı ise olumsuzdur.

Dal (2013), Analitik Hiyerarşi Yaklaşımı İle Üretici Kararlarının Analizi (Tokat İli Domates Üreticileri Örneği) adlı çalışmasında, Tokat ili domates üreticileri için karar destek sistemi geliştirilmesi amaçlanmıştır. Araştırma bulgularına göre; tokat ili domates üreticileri için uygun üretim sisteminin sırk domates olarak belirlenmiştir. Fiyat, verim ve pazarlama kriterleri açısından sırk domates üretimi daha önemli olarak bulunmuştur. Maliyet sürdürülebilirlik açısından daha az öneme sahip olduğu bulunmuştur.

Bölüm Değerlendirmesi: Çiftçilerin yeni ürün benimsemesini etkileyen faktörler incelendiğinde yurt dışında tarımsal üretimin problemleri, kalkınma müdahaleleri ve çiftçilerin öncelikleri belirlenmiştir. Yine Çiftçilerin yeni tarım modellerini benimseme ve adaptasyonlarının belirlenmesi üzerine araştırmalar yapılmıştır. Ülkemizde ise; yetiştiriciliğin benimsetilmesi, yayılması, kooperatif üyeliliğinin fikir ve algı araştırması, ürün düzeyinde yetiştiriciliğin yaygınlaştırılması ve benimsetilmesi ile tüketici davranışlarını etkileyen faktörler incelenmiştir. Bu çalışmada da çiftçilerin yeni veya farklı bir ürün tercihlerinde ürünün fiyatının yüksek olması ve pazarlama satış olanağının kolay olmasını birinci öncelik düzeyinde en önemli faktörler olarak belirtmişlerdir.

2.4 Bitkisel Üretime Sağlanan Destekleme Politikaları

Zeytinoğlu (2002), Tarım Kesiminin Finansmanı ve Avrupa Birliği ile Türkiye'nin Karşılaştırılması adlı çalışmasında, Türkiye ve Avrupa Birliği (AB) tarımını karşılaştırmış, Ortak Tarım Politikasının(OTP) birliğin tarımına sağladığı katkı sağladığını belirtmiştir. Türkiye'de ise tarımın ekonomide önemli bir yere sahip olduğunu ancak uygulanan yanlış politikalarla yeterince ilerle göstermediğini belirtmiştir. Tarımın AB'de ve Türkiye'de yoğun şekilde desteklendiğini, tarımsal desteklerle amaçlanan Ortak Tarım Politikası sayesinde önemli oranda gerçekleştiğini, fakat Türkiye'de yoğun desteğe rağmen hedeflenenin elde edilemediğini belirtmiştir.

Saraç (2006), AB ve ABD'deki Tarımsal Korumacılığın Ekonomi Politikası adlı çalışmasında, AB ve ABD'nin neden tarımı koruduklarını Robert Putnam'ın iki aşamalı oyun teoremi çerçevesinde incelemiştir. Dünya ticaretinde önemli iki aktörün tarım politikalarını, Dünya Ticaret Örgütü müzakerelerine ve Uruguay turu görüşmelerine etkilerini, müzakereler sırasında ve anlaşmanın uygulanma sürecindeki korumacı tarım politikalarını sürdürmelerini incelemiştir.

Başarır (2008), Doğrudan Gelir Desteği (DGD) Politikasının Tarım İşletmelerine Etkilerinin Araştırılması çalışmasında, Samsun ilinde tesadüfi seçilen 96 işletme ile görüşmeler gerçekleştirmiştir. Çalışmada DGD'den yararlanan işletmelerin ortalama

işletme büyüklüğü yararlanmayan işletmelerden daha yüksek bulunmuştur. DGD ödemelerinin ekim alanı, hayvan varlığı, girdi kullanımı, verim düzeyi ve üretim miktarı üzerinde DGD öncesi döneme göre istatistiki anlamda önemli bir fark yaratmadığı tespit edilmiştir.

Topcu (2008),Çiftçilerin Tarımsal Destekleme Politikalarından Faydalanma İstekliğinde Etkili Faktörlerin Analizi: Erzurum İli Örneğı adlı çalışmasında, üreticilerin tarımsal destekleme politikalarından faydalanma isteklerinde etkili olan faktörleri araştırmıştır. Çalışmaya göre yaş ilerledikçe ve sabit gelir düzeyi arttıkça tarımsal destekleme politikalarına isteklilik azalmaktadır.

Gürkan (2012),Türkiye’de Uygulanan Tarımsal Desteklerin Üretici Açısından Değerlendirilmesi adlı çalışmasında, tarımsal desteklerin üreticilere yansımalarını, üreticilerin beklentileri, sorunları, desteklerden yararlanan ve yararlanmayan üreticilere yansımalarını araştırmıştır. Çalışma göstermiştir ki; üreticiler genel olarak nakit destek yerine mazot ve gübre fiyatlarında indirim istemektedirler. Ürünlerin değerlendirilmesinde pazarlama en önemli üretici sorunu olarak belirlenmiştir.

Koral (2013), Impact of Agrculturel Support on Exports of İndividual Agriculturel Commotities İn Turkey. Çalışmasında, tarımsal desteklerin ihracat üzerine etkisini amprik olarak incelenmiştir. Tarıma sağlanan tüm destekler Türkiye tarımsal ihracatı üzerinde karmaşık etkiye sahip olduğunu göstermiştir. Tarımsal desteklerin tüm ihracat mallarını aynı yönde etkilemediğini belirlemiştir.

Bölüm Değerlendirmesi: Bitkisel üretime sağlanan destekleme politikaları konusunda; tarım kesiminin finansmanı, Avrupa birliğı ile karşılaştırılması, destekleme politikaları, uygulanan desteklerin üreticiler açısından değerlendirilmesi gibi çalışmalara literatürde yer verilmiştir. Bu çalışmada da çiftçilerin ürün yetiştiricilik tercihine tarımsal desteklerin etkisi var mı varsa ne ölçüde olduğu araştırılmıştır.

3. MATERYAL VE YÖNTEM

3.1 Materyal

Çalışmanın ana materyalini, Çiftçi Kayıt Sistemi (ÇKS) verilerine göre Ankara ilinin Ayaş, Bala, Beypazarı, Kalecik ve Polatlı ilçelerinin merkez ve mahallelerinde bitkisel üretim faaliyetinde bulunan işletmelerden anket yoluyla toplanan bilgiler oluşturmaktadır. Ayaş ilçesinde baklagil üreticiliği yapan işletmeler, Bala ilçesinde yağlı tohumlu bitkiler üreticiliği yapan işletmeler, Beypazarı ilçesinde sebze yetiştiriciliği yapan işletmeler, Kalecik ilçesinde meyve yetiştiriciliği yapan işletmeler ve Polatlı ilçesinde tahıllar ile yem bitkileri üretimi yapan işletmeler seçilmiştir. Bu işletmelere ilişkin ana kitle belirlendikten sonra, Tabakalı Örneklem Yöntemi ile örnek hacmi belirlenmiştir. Belirlenen işletmeler ile yüz yüze görüşmeler neticesinde elde edilen veriler çalışmanın birincil materyalidir. Ayrıca konu ile ilgili çalışma, makale, yayın ve istatistiklerden de faydalanılmıştır.

3.2 Yöntem

3.2.1 Araştırma alanının belirlenmesi

Araştırma alanı Ankara ilinin 5 ilçesidir. Bu ilçeler; iklim, arazi varlığı, bitki örtüsü, üretim kaynakları ve ürün deseni itibarıyla Ankara ilinde tarımsal faaliyetlerin en fazla yapıldığı ilçelerdir.

Öncelikli olarak, Ankara ilinin 25 ilçesi arasından Çiftçi Kayıt Sistemi verileri kullanılarak bitkisel üretim(tahıllar, yağlı tohumlar, baklagiller, sebzeler, meyveler) alanları çıkarılmıştır. İlçeleri arasından 5 ürün grubu itibarıyla en fazla alana sahip ilçeler seçilmiştir. Böylece hangi ilçede hangi ürün grubunun araştırmaya dahil edileceği belirlenmiştir. Belirlenen 5 ilçeden Ayaş'ta baklagil, Bala'da yağlı tohumlu bitkiler, Beypazarı'nda sebze, Kalecik'te meyve ve Polatlı'da tahıllar ve yem bitkileri araştırmaya konu edilen ürünlerdir.

Araştırma alanı olarak seçilen bu 5 ilçede ürün ekim alanının belirleyici olmasının en temel nedeni, tarımsal faaliyette arazi varlığının doğrudan etkili bir işletme unsuru olmasıdır.

3.2.2 Örnek büyüklüğünün belirlenmesi

Belirlenen ilçelerden, Ayaş için toplam 221 işletme arasından 1 da altı ve 400 dekarın üstü 28 işletme, Bala için toplam 960 işletme arasından, 10 da altı ve 1000 dekarın üstü 42 işletme, Beypazarı için toplam 776 işletme arasından, 2 da altı ve 350 da üstü 17 işletme, Kalecik için toplam 644 işletme arasından, 0,5 da altı ve 105 da üstü 59 işletme, Polatlı için toplam 8300 işletme arasından, 10 da altı ve 1000 da üstü 825 işletme örnek hacminden çıkarılmıştır. Bu şekilde varyans küçültülerek örneğin popülasyonu daha iyi temsil etmesine olanak sağlanmıştır.

Ana kitleden homojen işletme gurupları oluşturabilmek için, her bir ilçenin ürün ekiliş kriterine göre popülasyonun frekans diyagramları çizilmiştir. Frekans diyagramlarından her ilçenin en fazla kaç homojen tabaka oluşturacağı belirlenmiştir. Tabakalı örneklem yönteminin tercih edilmesinin sebebi popülasyonun farklı kitlelerinin daha iyi temsiline olanak sağlanmasıdır.

Tabakalı Örneklem Yöntemi ile normal dağılım sağlanabilmekte, dolayısıyla elde edilen sonuçlar daha tutarlı olmakta, diğer bir ifade ile örneklemin etkinliği artmaktadır. Popülasyon homojen olmadığında ve her tabakanın ayrıntılı olarak incelenmesi gerektiğinde Tabakalı Örneklem Yönteminin kullanılması zorunluluk arz etmekte ve çalışmalarda kolaylık sağlamaktadır (Karagölge, C. ve Peker, K. 2002)

Çalışma alanı olarak seçilen ilçelerin arazi yapısı ve işletme ölçeği farklılık gösterdiğinden her ilçe arazi büyüklüğü ve yapısına göre normallığın sağlanacağı tabakalara ayrılmıştır. Tabaların alt ve üst limitleri arasında kalan değerler için 0,5 den küçük olanlar alt tabakaya 0,5 ve üstü bir üst tabakaya dâhil edilmiştir. Aşağıda ilçeler için seçilen örnek büyüklüğü ve tabakalar verilmiştir.

Ayaş İlçesi

TABAKALAR	İŞLETME GENİŞLİĞİ (dekar)	İŞLETME SAYISI (adet)	ÖRNEK SAYISI (%90 güven %5 hata)
I	1-20	55	9
II	21-50	75	13
III	51-100	29	5
IV	100+	34	6
TOPLAM		193	33

Bala İlçesi

TABAKALAR	İŞLETME GENİŞLİĞİ (dekar)	İŞLETME SAYISI (adet)	ÖRNEK SAYISI (%90 güven %5 hata)
I	1-50	64	15
II	51-120	208	23
III	121-200	323	9
IV	200+	323	7
TOPLAM		918	54

Beypazarı İlçesi

TABAKALAR	İŞLETME GENİŞLİĞİ (dekar)	İŞLETME SAYISI (adet)	ÖRNEK SAYISI (%90 güven %5 hata)
I	1-12	104	9
II	13-30	188	15
III	31-50	161	14
IV	51-100	183	15
V	100+	123	11
TOPLAM		759	64

Kalecik İlçesi

TABAKALAR	İŞLETME GENİŞLİĞİ (dekar)	İŞLETME SAYISI (adet)	ÖRNEK SAYISI (%90 güven %5 hata)
I	<2	107	12
II	2-5	232	19
III	6-10	111	14
IV	10+	135	14
TOPLAM		585	59

Polatlı İlçesi

TABAKALAR	İŞLETME GENİŞLİĞİ (dekar)	İŞLETME SAYISI (adet)	ÖRNEK SAYISI (%90 güven %5 hata)
I	10-50	1.809	17
II	51-100	1.895	18
III	101-170	1.583	15
IV	171-250	968	10
V	250+	1.220	12
TOPLAM		7.475	72

İlçelerin işletme varlığı tabakalara ayrıldıktan sonra örnek büyüklüğü; %90 güven aralığı, %5 hata payı ile Ayaş ilçesi için 33, Bala ilçesi için 54, Beypazarı ilçesi için 64, Kalecik ilçesi için 59 ve Polatlı ilçesi için 72 olmak üzere toplam 282 olarak aşağıdaki formülle hesaplanmıştır.

$$n = \frac{(\sum N_h S_h)^2}{N^2 D^2 + \sum N_h S_h^2} \quad (\text{Neyman eşitliği})$$

Formülde; N: popülasyonu oluşturan işletme sayısını, N_h: h'inci tabakadaki işletme sayısını; S_h: işletme arazi genişliğinin h'inci tabakadaki varyansını, D²: d²/t², d:örnek

ortalaması ile populasyon ortalaması arasındaki hata payını t ise; kabul edilen hata oranına göre standart normal dağılım tablosundaki t değerini belirtmektedir.

3.2.3 Analiz aşamasında kullanılan yöntemler

Araştırmalarda kullanılan verilerin güvenilir olması gerçeği yansıtan sonuçların elde edilmesinde önemlidir. Bu açıdan belirlenen tabakalarda yer alan işletmeler sahada tesadüfi olarak seçilmiştir. Tüm değişkenlerin frekansları alınmıştır. Frekanslarına bakılarak hangi değişkenler arasında ne tür ilişkiler kurulacağına karar verilmiştir. Uygun analiz yönteminin belirlenmesinde, matris soru da kullanılan her bir faktörün(fiyat, maliyet, verim, pazarlama satış garantisi, tarımsal destek) korelasyon katsayıları bulunmuştur. Korelasyon katsayısı bağımsız değişkenler arasındaki ilişkinin yönünü ve büyüklüğünü belirten katsayıdır. Korelasyon katsayısı mümkün uçsal değerler olan -1 veya +1 olursa, iki değişken arasında çok iyi bir doğrusal bağlantı bulunduğu kabul edilir. Eğer örneklem korelasyon katsayısı 0'a eşitse, iki değişken arasında hiç doğrusal bağlantı bulunmaz(Anonim.2023i). Ara değerler için katsayı değerlendirilirken, örnek sayısı (n) çok önemlidir. Çok fazla gözleme dayanan değerlendirmelerde 0,25'e kadar düşmüş bir korelasyon katsayısı bile anlamlı sayılabilmektedir. Fakat az sayıda 10-15 gözleme dayanan değerlendirmelerde korelasyon katsayısının 0,71'in üzerinde olması beklenir. Ana kütleye göre normal sayılacak kadar bir gözlem sayısı alınarak bakılmış gözlem gurupları için genellikle 0-0,49 arasında ise korelasyon zayıf, 0,5-0,74 arasında ise orta derece, 0,75-1 arasında ise kuvvetli ilişki vardır (Agaoğlu, 2006). Parametrik olmayan analiz yöntemlerinden Spearman Korelasyonu kullanılarak değişkenler arasındaki ilişkinin şiddeti ölçülmeye çalışılmıştır. Spearman Korelasyon ifadesinin değeri " r " ile ifade edilir. " r " değerinin işareti iki değişken arasındaki ilişkinin yönünü, derecesini ise " r " değerinin büyüklüğü ifade eder (Anonim. 2023k). Anket uygulaması sonucu elde edilen veriler uygun istatistik paket programları kullanılarak değerlendirilmiştir. Değerlendirme yapılan değişkenlerin her birinin normal dağılım göstermemesi nedeniyle sperman korelasyonu tercih edilmiştir. Verilerin normallliği ile ilgili yapılan One-SampleKolmogorov-Simirnov testi sonuçları Çizelge 3.1'de verilmiştir.

Çizelge 3.1 One-Simple Kolmogorov-Smirnov Test

		FP	PF	FV	VF	FT	TF	VP	PV	VM	MV	MTD	TDM	PTD	TDP	PM	MP	TDV	VTD
N		282	282	282	282	282	282	282	282	282	282	282	282	282	282	282	282	282	282
Normal Parameters ^{a,b}	Mean	8,0780	8,2482	7,9894	8,4362	8,4965	5,6844	8,3050	7,9929	8,4113	8,0355	8,4043	5,8191	8,2305	5,7553	8,0496	7,9716	5,5638	8,6489
	Std. Deviation	1,14793	1,21764	1,21522	1,04584	1,23198	2,43412	1,13152	1,31780	1,01988	1,24226	1,21074	2,44059	1,43423	2,34416	1,47253	1,42646	2,34813	1,06086
Most Extreme Differences	Absolute	,261	,356	,251	,404	,403	,106	,347	,271	,385	,264	,398	,150	,378	,117	,312	,257	,113	,463
	Positive	,211	,268	,203	,295	,341	,087	,270	,222	,282	,219	,311	,096	,296	,083	,259	,235	,077	,370
	Negative	-,261	-,356	-,251	-,404	-,403	-,106	-,347	-,271	-,385	-,264	-,398	-,150	-,378	-,117	-,312	-,257	-,113	-,463
Kolmogorov-Smirnov Z		4,378	5,972	4,217	6,779	6,773	1,778	5,835	4,543	6,461	4,425	6,682	2,524	6,347	1,968	5,232	4,323	1,891	7,775
Asymp. Sig. (2-tailed)		,000	,000	,000	,000	,000	,004	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,001	,000	,000	,002	,000

a. Test distribution is Normal.

b. Calculated from data.

H₀: Normal dağılıyor.H₁: Normal dağılmıyor

Asympsig (2-tailed) değeri $p < 0,05$ olduğundan veriler normal dağılım göstermiyordur. Örneklem büyüklüğünün 30 dan büyük olduğu (n=282) ve normallikten ve doğrusallıktan çok sapma olmadığı için veriler dönüştürülmemiştir. Verilerin normal dağılım göstermemesi araştırma sonucunu etkilememiştir.

3.3 Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma alanı belirlenirken ÇKS sorgusu verileri kullanılmıştır. Bu sorgu neticesine göre araştırmanın hangi ilçelerde hangi ürün grubunda çalışılacağına karar verilmiştir. Her ilçeden en fazla üretim alanına sahip ürün grubu o ilçe için araştırma konusu olarak belirlenmiştir. Ancak gerek yapılan araştırma neticesinde gerekse daha sonra gerçekleştirilen ÇKS sorgularında yem bitkileri ekim alanı Bala ilçesinde Polatlı ilçesinden fazla olduğu belirlenmiştir. Çalışmada örneğin popülasyonu daha iyi temsiline olanak sağlayacak Tabakalı Örnekleme Yöntemi kullanılmıştır. Fakat sahada örnek çekilen tabakalara uygun işletme büyüklüğü bulunmasında zorlanılmıştır. İşletmelerin büyük bir çoğunluğu kiralama yaparak işletme ölçeğini büyütmektedirler. Ancak bu kira araziler Çiftçi Kayıt Sisteminde gösterilmediğinden/gösterilemediğinden örnek çekilen tabakalar ile uyumlu ölçekte işletme bulmakta zorluk çekilmiştir.

4. ARAŞTIRMA ALANI HAKKINDA GENEL BİLGİLER

4.1 Nüfus Miktarı

Ankara ilinin nüfusu 2022 yılı adrese dayalı nüfus kayıt sistemine göre, 5.782.285 kişidir. Nüfusun tamamı şehir merkezlerinde yaşamaktadır. Türkiye nüfus yoğunluğu 111 iken Ankara'nın nüfus yoğunluğu 236'dır. 1990 yılında ilin nüfusu 3.236.378 kişidir. Bu nüfusun 2.836.802 kişisi şehir merkezlerinde, 399.576 kişisi ise köy merkezlerinde yaşamaktaydı. 2000 yılında köy nüfusu 467.338, şehir nüfusu 3.540.522 ve toplam nüfus 4.007.860'dır (Anonim. 2023c). 2012 yılında çıkarılan ve ilk yerel seçimle yürürlüğe (Mart 2014) giren 6360 sayılı kanunla Ankara ilinin belediye sınırları genişletilmiş ve köy nüfusu kalmamıştır (Anonim. 2023c).

Çizelge 4.1 Türkiye ve Ankara ilinin 2022 yılı nüfus artış hızı ve nüfus yoğunluğu (Anonim 2023c)

	Yıllık Nüfus Artı Hızı (%)	Nüfus Yoğunluğu
Ankara	6.06	236
Türkiye	7.1	111

Aralık 2012 yılında Resmi Gazetede yayımlanarak ilk yerel seçimle yürürlüğe giren 6360 sayılı “On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” ile 13 il ile birlikte Ankara ilinin de belediye sınırları değiştirilmiştir. Bu değişiklikle tüm ilçeler ve köyleri belediye sınırlarına dahil edildiğinden köy nüfusu 2013 yılından sonra Ankara ili için bulunmamaktadır. Ankara ilinin bütün ilçeleri ve köyleri büyükşehir sınırları içerisine alınmıştır.

Ankara ilinde 1990 yılından 2022 yılına kadar toplam nüfus miktarında %78,6 oranında artış olarak il nüfusu 3.236.378 den 5.782.285'e yükselmiştir. Kent nüfusunda %81,5 oranında artış olarak 1990 yılında 2.836.802 olan nüfus miktarı 2014 yılında yeni büyük şehir kanunu ile birlikte kır nüfusunun da ortadan kalması ile 5.150.072 olmuştur. Kır

nüfusu hem toplamda hem de araştırma sahası olan ilçelerde (Bala ilçesi 2000 nüfus sayımı hariç) 1990-2013 dönemi itibariyle sürekli düşmüştür. Ankara ilinin toplam kır nüfusu 1990-2011 yılları arasında %67,7 oranında düşmüştür (**Çizelge 4.2**).

Çizelge 4.2 İlçeler bazında Ankara ilinin nüfusu (1990-2022) (Anonim 2023c)

İlçe		1990			2000			2011			2013			2022		
		Toplam	Kent	Köy	Toplam	Kent	Köy	Toplam	Kent	Köy	Toplam	Kent	Köy	Toplam	Kent	Köy
01.	Akyurt	12 507	3 533	8 974	18 907	8 069	10 838	26 780	26 138	642	28.349	28.349	-	40.625	40.625	-
02.	Altındağ	422 668	417 616	5 052	407 101	400 023	7 078	365 915	365 915		359.597	359.597	-	413994	413.994	-
03.	Ayaş	20 806	6 427	14 379	21 239	7 839	13 400	13 166	8 277	4 889	12.997	12.997	-	12.998	12.998	-
04.	Bala	39 057	6 236	32 821	39 714	6 616	33 098	18 861	8 115	10 746	23.138	23.138	-	20.521	20.521	-
05.	Beypazarı	45 977	26 225	19 752	51 841	34 441	17 400	47 018	36 334	10 684	47.234	47.234	-	48.357	48.357	-
06.	Çamlıdere	19 365	10 075	9 290	15 339	6 303	9 036	6 993	2 840	4 153	7.181	7.181	-	8.100	8.100	-
07.	Çankaya	714 330	712 304	2 026	769 331	758 490	10 841	813 339	813 339		914.501	914.501	-	942.553	942.553	-
08.	Çubuk	52 041	22 935	29 106	75 119	46 605	28 514	82 156	77 258	4 898	83.449	83.449	-	95.449	95.449	-
09.	Elmadag	38 032	19 490	18 542	43 374	22 518	20 856	44 140	42 952	1 188	43.873	43.873	-	44.379	44.379	-
10.	Etimesgut	70 800	69 960	840	171 293	169 615	1 678	414 739	414 739		469.626	469.626	-	614.891	614.891	-
11.	Evren	6 928	3 810	3 118	6 167	4 363	1 804	3 227	2 016	1 211	2.995	2.995	-	2.952	2.952	-
12.	Gölbaşı	43 522	25 123	18 399	62 602	35 308	27 294	105 006	103 627	1 379	115.924	115.924	-	150.047	150.047	-
13.	Güdül	18 698	5 504	13 194	20 938	5 806	15 132	8 891	2 623	6 268	8.921	8.921	-	8.079	8.079	-
14.	Haymana	55 527	9 144	46 383	54 087	11 313	42 774	32 705	8 782	23 923	42.566	42.566	-	26.016	26.016	-
15.	Kalecik	22 989	10 051	12 938	24 738	11 965	12 773	13 969	8 959	5 010	13.678	13.678	-	12.794	12.794	-
16.	Kazan	22 714	6 509	16 205	29 692	15 871	13 821	42 090	40 343	1 747	45.879	45.879	-	59.123	59.123	-
17.	Keçiören	536 051	523 260	12 791	672 817	625 167	47 650	831 229	831 229		848.305	848.305	-	939.279	939.279	-
18.	Kızılcahamam	34 008	12 856	21 152	33 623	16 195	17 428	24 966	16 605	8 361	26.694	26.694	-	26.872	26.872	-
19.	Mamak	410 359	400 733	9 626	430 606	412 771	17 835	558 223	558 223		568.396	568.396	-	687.535	687.535	-
20.	Nallıhan	36 779	11 638	25 141	40 677	17 181	23 496	30 351	12 323	18 028	29.797	29.797	-	26.553	26.553	-
21.	Polatlı	99 965	60 158	39 807	116 400	79 992	36 408	119 510	100 736	18 774	117.393	117.393	-	128.378	128.378	-
22.	Pursaklar	-	-	-	-	-	-	114 833	114 833		123.857	123.857	-	162.389	162.389	-
23.	Sincan	101 118	91 016	10 102	289 783	267 879	21 904	468 129	468 129		484.694	484.694	-	572.609	572.609	-
24.	Şereflikoçhisar	60 701	38 248	22 453	59 128	42 083	17 045	36 071	29 195	6 876	34.577	34.577	-	33.140	33.140	-
25.	Yenimahalle	351 436	343 951	7 485	553 344	534 109	19 235	668 586	668 586		591.462	591.462	-	704.652	704.652	-
	Toplam	3 236 378	2 836 802	399 576	4 007 860	3 540 522	467 338	4 890 893	4 762 116	128 777	5 045 083	5 045 083		5 782.285	5.782.285	

4.2 İklim

Ankara ili farklı karasal iklim özellikler gösterir. İlin güney kesimlerinde iç Anadolu'nun Bozkır iklimi hakimken kuzey bölgelerinde Karadeniz ikliminin yumuşak ve yağışlı özelliği görülür. İl genelinde kış ayları soğuk ve kar yağışlı yaz ayları ise kurak geçmektedir. Tipik karasal iklim özelliği olan gece ve gündüz arasında yüksek sıcaklık farkı vardır. Yıllık sıcaklık değişimi 40 °C ile -24,9 °C arasında değişmektedir. İlin güneyine doğru ilerledikçe yağış miktarı azalmakta ve step bitki örtüsü görülmektedir. Ortalama karlı gün sayısı yılda bir ayı geçmez. İlin kuzey ve kuzeybatısına doğru deniz ikliminin etkisi ile artan yağışa bağlı olarak geniş ormanlık alanlar mevcuttur (Anonim. 2023e).

İklim verileri ile tahmin yapılırken uzun yıllar ortalamasının alınması sağlıklı sonuçlar elde edilmesi açısından önemlidir. De martonne metoduna göre Ankara ili step-yarı nemli iklim sınıflandırmasına girmektedir (Anonim 2023f).

Uzun yıllar iklim verilerine göre Ankara ilinde yıllık sıcaklığın en yüksek olduğu aylar Haziran ve Ağustos aylarıdır. En düşük sıcaklık Ocak ve Şubat aylarında görülür. Yıllık yağışlı günün en fazla olduğu aylar Aralık ve Ocak ayları olmasına karşın yıllık yağış miktarının en fazla olduğu aylar ise Nisan ve Mayıs aylarıdır (**Çizelge 4.3**).

Çizelge 4.3 Ankara ilinin uzun yıllar (1990-2021) iklim değerleri ortalaması (Anonim 2023f)

Ankara	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
Sıcaklık	0.2	1.7	5.7	11.2	16.1	20.0	23.4	23.4	18.9	13.2	7.3	2.5
En yüksek Sıcaklık (°C)	4.2	6.5	11.5	17.4	22.4	26.7	30.3	30.5	26.1	20.0	13.1	6.5
En düşük Sıcaklık (°C)	-3.2	-2.3	0.7	5.3	9.7	12.9	15.9	16.0	11.8	7.1	2.5	-0.8
Güneşlenme (saat)	2.6	3.8	5.1	6.5	8.4	10.0	11.2	10.6	9.1	6.7	4.6	2.5
Yağışlı gün sayısı	11.3	10.5	11.0	11.8	12.2	10.0	3.5	3.6	4.3	7.5	6.7	11.0
Aylık toplam Yağış Miktarı (kg/m ²)	40.5	35.3	39.3	42.2	51.3	35.2	14.1	12.5	18.0	27.5	31.5	44.6

4.3 Tarımsal Yapı

Bu bölümde Ankara ilinin tarımsal yapısı, arazi varlığı ve kullanım durumu ile bitkisel ve hayvansal üretim miktarlarına ilişkin bilgiler verilmiştir.

4.3.1 Arazi miktarı ve kullanım durumu

Ankara ilinin toplam yüz ölçümü 2.563.200 ha olup, bu alanın %45'i tarım alanıdır. Toplam alan içerisinde çayır mera alanlarının oranı %18 ve ormanlık ve diğer alanların oranı ise, %37'dir. Tarım alanları içerisinde tarla arazisinin oranı %68,2 sebzelikler %3,6 ve meyve bahçeleri %2,1'dir. Nadas alanlarının oranı %22,7 ve tarıma elverişli olduğu halde kullanılmayan alanların oranı ise, % 3,3'tür (Çizelge 4.4).

Çizelge 4.4 Ankara ilinin arazi kullanım şekli ve dağılımı (Anonim 2023g).

Arazinin Kullanım Şekli	Toplam Alan (ha)	Tarım Arazisi İçindeki payı (%)	Toplam Arazi İçerisindeki payı (%)
Tarıma Elverişli Alan	1.163.640	100	45
Tarım Yapılan Alan	1.124.914		
Tarla	794.080	68.2	-
Nadas	264.277	22.7	-
Sebze	41.625	3,6	-
Meyve	24.932	2,1	-
Tarıma Elverişli Kullanılmayan Alan	38.724	3,3	-
Çayır-Mera Alanı	461.947		18
Ormanlık ve Diğer Alanlar	937.613		37
Toplam	2.563.200	-	100

Araştırma yapılan ilçelerin tarıma elverişli arazi varlığı, Ankara ilinin toplam tarıma elverişli arazi varlığının %45'ini (529.348,3) oluşturmaktadır. Araştırma yapılan ilçeler arasında Polatlı en fazla tarım arazisi olan ilçedir ve oranı % 18'dir. Polatlı ilçesinden sonra en fazla arazisi bulunan ilçe Bala ilçesidir. Bala ilçesinin toplam arazi varlığının oranı %14'tür. Ayaş ve Kalecik ilçelerinin tarım alanları oranı eşittir ve %4'tür. Beypazarı ilçesinin tarım alanı oranı %5'dir. Ankara ilinde tarım alanlarının %14,1'i sulanmaktadır. Ayaş ilçesinde tarıma elverişli arazilerin %87,6'sı kuru tarım alanlarıdır. Beypazarı ilçesinde bu oran %69,1, Bala ilçesinde %60.7, Kalecik ilçesinde %55,1, Polatlı ilçesinde %83,5'dir. Diğer ilçelerin toplamının oranı ise; %91'dir. Araştırma yapılan ilçeler arasında sulu tarım yapılan alan varlığı en fazla olan ilçe Polatlı ilçesidir. Beypazarı ilçesi ise, araştırma yapılan ilçeler arasında toplam tarıma elverişli arazi varlığı içerisinde sulu tarım alan oranı en yüksek olan ilçedir (**Çizelge 4.5**).

Çizelge 4.5 Çayır ve Mera alanları hariç Ankara ilinin ilçeler düzeyinde tarım alanlarının sulu-kuru ayrımı ve toplam tarım arazisi içerisindeki %'lik payı (Anonim 2023g).

Arazi Kullanım Şekli	Sulama Durumu	Tarım Elverişli Alan (ha)	Tarım Yapılan Alan (ha)	Tarla (ha)	Sebze (ha)	Meyve (ha)	Nadas (ha)	Tarım Elverişli Kullanılmayan Alan (ha)	%
Ayaş	Sulu	47.709	3.526	1.975	1.269	317	6.871	-	4
	Kuru		41.815	40.477	1.255	83			
Beypazarı	Sulu	58.182	9.983	1.857	7.387	739	8.086	1.200	5
	Kuru		40.212	40.010	202	0			
Bala	Sulu	162.909,6	4.395	4.263	40	92	51.798	500	14
	Kuru		98.960	98.416	473	71			
Kalecik	Sulu	51.200	3.714	475	508	2.731	15.856	-	4
	Kuru		28.208	26.572	0	1.636			
Polatlı	Sulu	209.347,7	33.495	29.234	3.889	372	26.428	-	18
	Kuru		174.729	172.981	1.748	0			
Diğer İlçeler	Sulu	634.292	103.701	73.835	16.592	13.274	155.238	17424,2	55
	Kuru		582.186	303.985	8.262	5.607			
TOPLAM		1.163.640	1.124.914	794.080	41.625	24.932	264.277	19.124	100

Araştırma ilçeleri arasında tarıma elverişli alan varlığı itibarıyla; Polatlı ilçesi ilk sıradadır. Bala ilçesi ikinci sırada, Beypazarı üçüncü sırada, Kalecik dördüncü sırada ve Ayaş ilçesi beşinci sıradadır (**Çizelge 4.5**).

4.3.2 Bitkisel üretim miktarı

Türkiye İstatistik Kurumu 2022 yılı verilerine göre Ankara ilinde tahıl üretiminde Polatlı ilçesi önde gelmektedir. Yağlı tohumlu bitkiler yetiştiriciliğinde Polatlı ve Bala ilçesi ve baklagiller üretiminde ise Beypazarı ve Ayaş ilçeleri ilk sıralardadır (**Çizelge 4.6**).

Çizelge 4.6 Ankara ili ilçeleri tahıl yağlı tohumlar baklagiller alanı ve üretimi (Anonim 2023c)

İLÇELER	TAHILLAR		YAĞLI TOHUMLAR		BAKLAGİLLER	
	Alan (da)	Üretim (ton)	Alan (da)	Üretim (ton)	Alan (da)	Üretim (ton)
Ayaş	315.149	90.788	8.600	1.211	67.605	9.734
Bala	767.750	164.656	53.400	6.713	61.650	6.653
Beyşehir	335.010	74.739	750	71	78.099	11.339
Kalecik	257.200	53.004	61	10	17.617	2.769
Polatlı	1.612.300	429.328	26.350	7.590	27.550	3.350
Diğer İlçeler	3.641.361	939.939	70.433	13.629	580.333	79.601

TÜİK 2022 verilerine göre yem bitkileri ekilişinin en yoğun olduğu ilçeler Ayaş ve Polatlı, sebze yetiştiriciliğinin fazla olduğu ilçeler Beyşehir ve Polatlı, meyve yetiştiriciliğinin yoğun olduğu ilçe ise; Kalecik'tir (**Çizelge 4.7**).

Çizelge 4.7 Ankara ili ilçeleri yem bitkileri sebze meyve alan ve üretimi (Anonim 2023c)

İLÇELER	YEM BİTKİLERİ		SEBZE		MEYVE	
	Alan (da)	Üretim (ton)	Alan (da)	Üretim (ton)	Alan (da)	Üretim (ton)
Ayaş	26.045	110.292	27.341	66.202	7.955	9.560
Bala	25.400	82.440	9.550	44.450	23.533	3.111
Beyşehir	10.990	31.770	97.479	361.721	8.379	10.983
Kalecik	14.950	39.919	3.680	9.313	33.647	23.074
Polatlı	31.010	89.945	82.649	349.191	11.410	6.328
Diğer İlçeler	135.952	288.194	170.196	577.003	166.230	54.216

Beyşehir Ankara'nın sebze üretimi en yoğun ilçesidir. TÜİK verilerinde alan ve üretim olarak Polatlı ilçesinde de Beyşehir ilçesine yakın üretim vardır (**Çizelge 4.7**). Polatlı ilçesinde yoğun olarak kuru soğan üretimi gerçekleştirilmektedir. Bu da sebze üretimi sıralamasında Polatlı ilçeni Beyşehir ilçesine yaklaştırmaktadır. Ancak Beyşehir ilçesinde sebze üretiminde daha ihtisaslaşmış bir yapı mevcuttur.

Çizelge 4.8 Ankara 2000-2022 bitkisel ürün alan ve üretim miktarı (Anonim 2023c)*

BİTKİSEL ÜRETİM 2000-2022								
YILLAR		Tahıllar	Baklagiller	Yağlı Tohumlar	Sebzeler	Meyveler	Yem Bitkileri	TOPLAM
2000	Alan (da)	8.074.810	257.510	195.120	491.830	178.940	223.800	9.422.010
	Üretim (ton)	2.050.161	20.871	13.877	1.089.786	128.203	15.654	3.318.552
2005	Alan (da)	7.924.280	190.880	230.790	454.220	149.110	198.610	9.147.890
	Üretim (ton)	2.013.211	17.071	19.998	1.083.338	113.614	17.363	3.264.595
2010	Alan (da)	6.858.573	182.810	267.869	466.793	153.575	158.305	8.087.925
	Üretim (ton)	1.673.470	18.983	31.832	1.226.826	144.378	19.053	3.114.542
2015	Alan (da)	6.981.670	199.332	612.015	427.103	323.116	218.830	8.525.520
	Üretim (ton)	1.882.444	25.428	85.260	1.041.548	128.600	436.912	2.746.487
2022	Alan (da)	6.671.570	832.854	159.594	390.895	251.154	244.347	8.550.414
	Üretim (ton)	1.752.454	113.446	29.224	1.407.880	107.272	643.560	4.053.836

*Tablo ile ilgili detaylı veriler ek 4’de verilmiştir.

Ankara ilinde 2000-2022 yılları arasında tahıl ekiliş alanlarında %17,4’luk bir azalış üretim miktarında ise; %14,5 oranında azalış vardır. Baklagil alanlarında %223 artış ve üretim miktarında ise %443 oranında artış olmuştur. 2000-2022 yılları arasında sebze alanlarında %20,5 azalış, üretiminde ise %29,1 artış bulunmaktadır. Aynı yıllar arasında meyve ve yem bitkileri ekilişlerinde artış mevcuttur. Yağlı tohumlu bitkilerin alanında %18 azalış olurken, üretim de ise; %110 artış olmuştur. Yine meyve alanlarında %40,3 artış olurken meyve üretiminde ise %16,3 artış olmuştur. Yem bitkileri ekilişi 2000-2022 yılları arasında %9,1 artarken üretim miktarı da %4.011 artmıştır. (**Çizelge 4.8**). Bu artışın sebebi özellikle 2015 yılından sonra yem bitkilerinde mısır slaj üretiminin artışıdır.

4.3.3 Hayvan sayısı ve hayvansal üretim

Türkiye İstatistik Kurumu 2022 yılı verilerine göre, Ankara ilinin büyükbaş ve küçükbaş hayvan ile arı varlığı aşağıda verilmiştir. Çalışmanın gerçekleştirildiği ilçelerde hayvan varlığı en yüksek ilçe Polatlı ilçesi olarak bulunmuştur. Yine hayvan

varlığına bağlı olarak yem bitkisi ekilişinin de en yüksek olduğu ilçeler Ayaş ve Polatlı olarak bulunmuştur.

Çizelge 4.9'de Ankara ilinin 2022 yılı TÜİK verilerine göre büyükbaş ve küçükbaş hayvan varlığı ve süt üretimi verilmiştir. Ankara'da en fazla melez ırk büyük baş süt hayvanı varlığı vardır. Yine yerli ırk koyun varlığı da en fazla olan küçükbaş hayvan grubudur.

Çizelge 4.9 Ankara ili 2022 yılı süt hayvanı varlığı ve süt üretimi (Anonim 2023c)

Hayvan Türü	Hayvan Sayısı	Süt (ton)*
Keçi (Kıl)	67.129	134
Keçi (Tiftik)	88.724	66
Koyun (Merinos)	550.086	1.650
Koyun (Yerli)	604.041	906
Küçükbaş Toplamı	1.309.980	2.756
Manda	796	890
Sığır (Kültür)	61.709	1.234
Sığır (Melez)	82.528	907
Sığır (Yerli)	21.200	106
Büyükbaş Toplamı	165.437	3.137

*Süt verimi kullanılarak veri üretilmiştir.

Süt üretiminin %46,76'sı küçükbaş hayvanlardan ve %53,24'ü ise büyük baş hayvanlardan elde edilmektedir.

Çizelge 4.10 Ankara ili 2022 yılı kırkılan hayvan sayısı ve toplam yün miktarı (Anonim 2023c)

Hayvan Türü	Toplam Kırkılan Hayvan sayısı (Baş)	Toplam Yün Kıl Tiftik (Ton)
Keçi (Kıl)	126.536	67
Keçi (Tiftik)	173.304	324
Koyun (Merinos)	805.644	2.568
Koyun (Yerli)	874.573	1.668
Toplam	1.986.057	4.627

TÜİK 2022 yılı verilerine göre kırılan 1.986.057 küçükbaş hayvandan 4.627 ton yün, kıl, tiftik elde edilmiştir (**Çizelge 4.10**).

Çizelge 4.11 Ankara ili 2022 yılı toplam kümes hayvanı (Anonim 2023c)

Tür	Hayvan Sayısı (adet)
Et Tavuğu	10.601.339
Hindi	16.479
Kaz	18.344
Ördek	39.512
Yumurta Tavuğu	5.210.561

Ankara ilinde kanatlı hayvan varlığı içerisinde en fazla et tavuğu bulunmaktadır. İkinci sırada ise yumurta tavuğu varlığı bulunmaktadır (**Çizelge 4.11**).

Çizelge 4.12 Ankara ili 2022 yılı toplam koza üretimi (Anonim 2023c)

İlçe Kodu	Toplam Yaş Koza (Ton)	Toplam Açılan Kutu
Ankara	5,211	226

Ankara ilinde toplam 5,211 ton koza üretimi mevcuttur (**Çizelge 4.12**).

Ankara ilinin toplam hayvan varlığı en yüksek ilçesi 407.737 baş ile Polatlı ilçesidir. İkinci sırada 279.142 baş hayvan varlığı ile Haymana ilçesi yer almaktadır (**Çizelge 4.13**).

Çizelge 4.13 Anlara ili 2022 yılı canlı hayvan varlığı (Anonim 2023c)

İlçe	Toplam Yetişkin (Baş)	Toplam Genç(Yavru) (Baş)	Toplam (Baş)
1 Akyurt	41.228	6.064	47.292
2 Altındağ	13.574	2.830	15.953
3 Ayaş	143.869	20.880	164.749
4 Bala	198.727	13.720	212.447
5 Beypazarı	144.470	6.009	150.479
6 Çamlıdere	30.087	4.051	34.138
7 Çankaya	62.229	5.547	67.786
8 Çubuk	111.804	14.916	126.720
9 Elmadag	81.211	7.938	89.149
10 Etimesgut	18.622	1.243	19.865
11 Evren	5.531	1.240	6.771
12 Gölbaşı	175.488	7.788	183.276
13 Güdül	125.399	12.478	137.789
14 Haymana	252.417	26.725	279.142
15 Kalecik	37.290	6.411	43.701
16 Kazan	50.156	8.036	58.192
17 Keçiören	11.787	1.948	13.735
18 Kızılcahamam	71.388	6.278	77.666
19 Mamak	27.086	6.503	33.589
20 Nallıhan	101.330	16.007	117.337
21 Polatlı	368.345	39.392	407.737
22 Pursaklar	6.601	1.345	7.946
23 Sincan	165.247	15.055	180.302
24 Şereflikoçhisar	92.141	2.761	94.902
25 Yenimahalle	10.976	924	11.900
Toplam	2.347.003	236.089	2.582.563

Araştırma alanı içerisinde hayvan varlığı itibariyle Polatlı ilk sıradadır. İkinci sırada Bala, üçüncü sırada Ayaş, dördüncü sırada Beypazarı ve beşinci sırada Kalecik ilçesi yer almaktadır (Çizelge 4.13).

Çizelge 4.14 Ankara ili 2022 yılı bal üretimi (Anonim 2023c)

	İlçe	Toplam Bal (Ton)	Toplam Balmumu (Ton)
1	Akyurt	19,073	0,674
2	Altındağ	7,0	0,0
3	Ayaş	38	4,2
4	Bala	10,785	0,423
5	Beypazarı	63	0,0
6	Çamlıdere	42	2,5
7	Çankaya	13	0,0
8	Çubuk	141,570	0,0
9	Elmadağ	30	3,0
10	Etimesgut	31,368	0,0
11	Evren	0,0	0,0
12	Gölbaşı	19,5	0,38
13	Güdül	35	5,5
14	Haymana	13	2,5
15	Kalecik	63,45	3,567
16	Kazan	12,562	1,57
17	Keçiören	15,5	0,062
18	Kızılcahamam	72	1,077
19	Mamak	7,2	0,6
20	Nallıhan	25,11	0,75
21	Polatlı	58	0,0
22	Pursaklar	3,35	0,285
23	Sincan	16,45	1,34
24	Şereflikoçhisar	12	0,19
25	Yenimahalle	22,5	0,24
TOPLAM		764,218	28,858

Ankara ili bal üretimi **Çizelge 4.14**'te verilmiştir. Buna göre; en fazla bal üretimi olan ilçeler Çubuk ve Kızılcahamam ilçeleridir.

5. TARIM ve ORMAN BAKANLIĞI'NIN TARIMSAL DESTEKLEME POLİTİKALARI VE UYGULAMALARI

Tarım ve Orman Bakanlığı'nın bünyesinde gerek bitkisel üretim için gerekse hayvansal üretim için sağlanan farklı başlıklarda birçok tarımsal destek mevcuttur. Araştırma konusu ile ilgili bu destekler temelde, bitkisel üretime sağlanan destekler ve hayvansal üretime sağlanan destekler olarak iki ana başlık altında toplanabilir. Bitkisel üretim başlığı altında hayvancılık için ödenen desteklerde mevcuttur. Yine çevre koruma amaçlı sağlanan desteklerde mevcuttur. Bitkisel üretim desteklerinin 2010'dan 2022 yılına kadar gerçekleştirilen ödemeleri **Çizelge 5.1**'de verilmiştir.

Aşağıda 2022 yılında Tarım ve Orman Bakanlığı bünyesinde var olan destekleme başlıkları verilmiştir (Anonim. 2023d).

- 1- Alan Bazlı Tarımsal Destekler
- 2- Türkiye Tarım Havzaları Üretim ve Destekleme Modeli Fark Ödemesi Destekleri
- 3- Hayvancılık Destekleri
- 4- Tarım Reformu Projesine Dayalı Hizmetler
- 5- Tarımsal Sigorta Hizmetleri
- 6- Telif Edici Ödemeler Kapsamındaki Destekler
- 7- Diğer Tarımsal Amaçlı Destekler
- 8- Kırsal Kalkınma Amaçlı Destekler
- 9- Kuraklık Desteği

Yukarıda ana başlıklar halinde verilen her destek başlığının kendi altında pek çok alt başlığı yer almaktadır. Örneğin Alan Bazlı Destekler 11 farklı alt başlıkta verilmektedir.

Bitkisel üretime yapılan destek ödemeleri alan bazlı destek ödemeleri ve kilogram bazlı destek ödemeleri şeklinde gerçekleştirilmektedir. Bu desteklerin toplam bitkisel üretim destek bütçesi içerisindeki oranları birbirine yakındır. Ancak destelemeler veriliş amacı itibarıyla birbirinden ayrılmaktadır. Alan bazlı destekler daha çok girdi desteği şeklinde verilirken prim ve fark ödemesi destekleri fiyat desteği olarak verilmektedir.

Her yıl 6denen toplam tarımsal destek bütçesinin yaklaşık %65'i bitkisel 6retime ayrılmaktadır. Yapılan bu destekleme 6demelerinin %42,3'ü fark 6demesi (hububat + baklagil +yağlı tohumlar+ çay + zeytinyağı) destekleridir. Fark 6demesi desteklerine (%42,3,) Yurt İçi Sertifikalı 6retim Desteğinin de (%2,6) eklenmesi ile toplam 6retim miktarına 6denen kilogram bazlı destek miktarının bitkisel 6retim destekleri içerisindeki payı %44,9 olmaktadır. Girdi, telafi edici 6r6n desteği, yem bitkileri destekleri ve diğer alan bazlı destekler olarak 6denen toplam alan bazlı destek 6demelerinin bitkisel 6retim destekleri içerisindeki payı %55,1'dir (**izelge 5.1**).

izelge5.1'de 2010-2022 d6nemi içerisindeki bitkisel 6retim destekleme konu ve b6te miktarları verilmiştir.

Çizelge 5.1 Türkiye geneli yıllara göre destekleme ödemeleri (2010-2022)

Destek Konusu	2010 Yılı	2011 Yılı	2012 Yılı	2013 Yılı	2014 Yılı	2015 Yılı	2016 Yılı	2017 Yılı	2018 Yılı	2019 Yılı	2020 Yılı	2021 YILI	2022 Yılı
ALAN BAZLI TARIMSAL DESTEKLER	1.858.666	1.996.347	2.158.215	2.189.675	2.406.329	2.605.127	2.694.634	2.699.470	3.561.105	4.157.001	4.582.299	6.920.271	10.477.934
Mazot Desteği	506.478	508.000	580.501	608.384	647.056	683.061	694.132	1.530.833	1.824.076	2.340.608	2.851.194	2.732.296	3.131.404
Gübre Desteği	613.569	620.540	694.628	717.469	780.597	819.190	885.271		531.131	542.902	778.713	1.589.890	1.862.232
Organik Organamineral Gübre											18.765	79.616	195.715
Toprak Analizi Desteği	69.218	83.679	97.537	98.326	101.814	94.186	95.335	552	2.489	6.958	4.915	3.252	2.523
Organik Tarım	7.350	60.721	68.080	37.986	68.817	89.099	58.223	130.455	144.646	163.450	20.001	53.801	53.877
İyi Tarım Uyg.	1.807	5.349	6.418	10.816	18.839	80.788	135.986	186.864	204.187	238.756	45.917	71.315	70.805
Fındık Üreti. Alan Bazlı Gelir des.	650.542	709.201	709.706	716.549	788.979	838.637	825.624	843.682	848.595	857.988	849.582	855.045	846.696
Küçük Aile İşletmesi Desteği							63	3.669	3.860	4.861	11.702	4.941	3.915
Geleneksel Zeytin Bahç. Reh. Des								3.415	2.121	1.478	1.510	1.164	1.248
Verim Kaybı Desteği												1.528.951	1.041.279
Ek Girdi Desteği													3.268.240
FARK ÖDEMESİ DESTEKLERİ	2.071.451	2.503.427	2.378.701	2.642.386	2.690.977	2.726.892	3.128.781	3.927.948	3.623.511	4.602.480	5.373.539	4.517.345	9.481.845
Yağlı Tohumlu Bitkiler	754.205	1.090.344	1.400.038	1.290.250	1.336.337	1.754.496	1.607.707	2.448.912	2.611.200	2.889.027	3.025.544	2.384.992	2.978.151
Dane Zeytin											11.352	20.505	23.196
Zeytinyağı	11.788	19.111	37.846	53.040	50.570	57.918	2.167	110.891	87.386	56.532	56.500	38.531	45.853
Çay Primi	126.259	148.910	147.467	137.544	140.288	151.812	159.083	168.380	164.860	191.969	182.835	188.185	188.297
TMO Alım Primi													4.846.450
Geçici 4.Madde Ödemeleri													0
Hububat-Baklagil-Dane Mısır	1.179.199	1.245.062	793.350	1.161.552	1.163.782	762.666	1.359.824	1.199.765	760.065	1.464.952	2.097.308	1.885.132	1.399.898

Çizelge 5.1 Türkiye geneli yıllara göre destekleme ödemeleri (2010-2022) (devam)

Destek Konusu	2010 Yılı	2011 Yılı	2012 Yılı	2013 Yılı	2014 Yılı	2015 Yılı	2016 Yılı	2017 Yılı	2018 Yılı	2019 Yılı	2020 Yılı	2021 YILI	2022 Yılı
HAYVANCILIK DESTEKLERİ	233.381	259.637	297.728	316.625	340.676	345.200	352.600	442.289	515.448	860.643	800.538	833.875	864.259
Yem Bitk.Üretim Desteği	231.606	257.054	293.504	311.533	334.501	338.418	344.594	435.218	507.001	851.549	790.961	824.072	853.883
Bombus Desteği	1.775	2.583	4.224	5.092	6.175	6.782	8.006	7.071	8.447	9.094	9.577	9.803	10.376
TELAFİ EDİCİ ÖDEMELER KAPSAM. DESTEK.	76.731	82.205	98.807	111.651	122.330	139.438	168.434	189.062	206.120	261.598	288.951	346.036	814.390
Çay Budama Tazminatı Desteği	61.989	68.341	82.761	93.605	104.917	118.639	144.823	163.544	173.628	228.604	256.370	302.216	749.489
Çay Budama Masrafları	14.742	13.864	16.046	18.046	17.413	20.799	23.611	25.518	32.492	32.994	32.581	43.820	64.901
DİĞER TARIMSAL AMAÇLI DESTEKLER	112.707	120.702	163.537	147.737	225.984	277.185	334.616	444.599	373.557	546.546	463.345	461.190	751.469
Sertifikalı Tohum Kullanım Desteği	54.336	66.954	87.214	62.356	116.715	133.176	158.136	191.879	222.690	194.937	196.101	267.008	592.664
Sertifikalı Tohum Üretim Desteği	18.079	18.285	34.505	33.829	38.034	41.614	56.241	79.776	84.158	118.310	147.315	154.493	136.007
Sertifikalı Fidan Kullanım Desteği	29.945	19.365	18.638	16.465	18.348	21.196	27.406	29.662	40.578	13.678	42.630	31.833	18.151
ÇATAK (iç kaynak)	10.347	16.098	23.180	35.087	52.887	81.199	92.833	143.282	18.688	215.029	75.088	2.853	0
Sertifikalı Fidan Üretimi Desteği									7.443	4.592	2.211	5.003	4.647
GENEL TOPLAM	4.352.936	4.962.318	5.096.988	5.408.074	5.786.296	6.093.842	6.679.065	7.703.368	8.279.741	10.428.269	11.508.672	13.078.717	22.389.897

Kaynak:BÜGEM-2022

5.1 Ankara İlinde Tarımsal Destekler

Tarım ve Orman Bakanlığı'nın tarımsal destekleri tüm ülke genelinde uygulanmaktadır. Sadece havza bazlı uygulanan fark ödemesi destekleri bölgeler itibariyle küçük farklılıklar göstermektedir. Bu açıdan Ankara iline özgü ayrıca uygulanan bir tarımsal destekleme mevcut değildir. Ancak sadece kendi ekolojisine uygun alanlarda yetişen bazı ürünlere verilen destekler vardır ki; o destekler bölgesel olarak ödenen desteklerdir. Örneğin fındık için verilen destek gibi. Ekolojiye uygun olarak verilen destek olması sebebiyle Ankara ili böyle bir destekten yararlanmamaktadır.

Ödemesi 2022 yılında gerçekleştirilen destekleme rakamlarına göre Ankara ili alan bazlı destek ödemeleri, Türkiye Tarım Havzaları Üretim ve Destekleme Modeline göre fark ödemesi destek ödemeleri, hayvancılık destekleri, kırsal kalınma destekleri ve diğer tarımsal amaçlı destekler başlıklarından yararlanmıştır. 01.01.2023 tarihine kadar yapılan destekleme rakamlarına göre Ankara ilinde toplam 408.889.309,45 TL destek ödemesi gerçekleştirilmiştir. Bu rakamın 225.077.458 TL'si alan bazlı destekler, 71.196.360 TL'si kilogram bazlı destekler, 183.811.851,45 TL'si hayvancılık destekleri(yem bitkileri dâhildir), 43.181.986,34 TL'si kırsal kalkınma desteği, 20.242.053 TL'si diğer tarımsal amaçlı desteklerdir.

EK 1'de Ankara ilinin almış olduğu tarımsal desteklere ilişkin detaylar verilmiştir.

6. ARAŞTIRMA BULGULARI

Çalışma Ankara ilinin önemli tarımsal potansiyele sahip ve arazi varlığı diğer ilçelere göre yüksek olan ilçelerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında bitkisel üretimin tamamı değerlendirilmeye çalışılmıştır. Aşağıdaki çizelgede araştırma gerçekleştirilen ilçeler ve anket sayıları verilmiştir.

Çizelge 6.1 Araştırma ilçeleri ve gerçekleştirilen anket sayıları

İlçeler	Sayı	%
Ayaş	33	11,7
Bala	54	19,1
Beypazarı	64	22,7
Kalecik	59	20,9
Polatlı	72	25,5
Toplam	282	100,0

6.1 Demografik Özellikler

Bu bölümde araştırmaya katılan çiftçilerin sosyo-ekonomik durumları ile ilgili bilgiler verilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla çiftçilere yönlendirilen sorular ile yaşları, cinsiyetleri, aile büyüklükleri, eğitim düzeyleri, tarımsal deneyimleri durumları, yılda kaç ay tarımda çalıştıkları ve tarım dışı faaliyetleri, sosyal güvence durumları ile kooperatif ve birlik üyelik bilgilerine yer verilmiştir.

6.1.1 Yaş

Tarımsal faaliyetlerin sürdürülebilirliği için genç nüfus önemlidir. Tarımda nüfus yaşlıdır ve kırsal alanlarda nüfus yapısının değişmesi gerekmektedir. Türkiye’de ortalama yaş 33,5 iken araştırmada yaş ortalaması 56,4 olarak bulunmuştur (Anonim 2023c).

Türkiye kırsal nüfus yaş ortalaması ise 58,1'dir (Anonim 2023m). Görüşme gerçekleştirilen çiftçilerin çoğunlukla 40-60 yaş arasında toplandıkları görülmektedir. Çiftçilerin %36,5'i 61-70 yaş grubu profiline sahiptir. Özellikle 40 yaş altı genç çiftçilerin oranı sadece %2,8'dir (**Çizelge 6.2**).

Çizelge 6.2 Çiftçilerin yaş profili

Yaş Grubu	Sayı	%
31-40	8	2,8
41-50	33	11,7
51-60	72	25,5
61-70	103	36,5
71'den büyük	66	23,4
Toplam	282	100,0

6.1.2 Cinsiyet

Görüşme gerçekleştirilen çiftçilerin % 97,2'si erkek ve %2,8'i kadındır. Bu durum tarımsal üretimin ÇKS'nin genelde erkek çiftçilerin üzerine kayıtlılığından kaynaklanmaktadır. Kadınlar ancak mevsimsel işçi ya da aile işgücüne katılan olarak varlık gösterebilmektedir (**Çizelge 6.3**). Hane halkı işgücü araştırma sonuçlarına göre 2022 yılında 15 ve daha yukarı yaştaki işgücüne katılma oranı kadınlarda %35.1'dir (Anonim 2023c). Araştırmada da kadın çiftçilerin oranı düşük bulunmuştur.

Çizelge 6.3 Çiftçilerin cinsiyet durumları

Cinsiyet	Sayı	%
Erkek	274	97,2
Kadın	8	2,8
Toplam	282	100,0

Görüşme gerçekleştirilen çiftçilerin %98,6 si evlidir.

6.1.3 Aile büyüklüğü

İncelenen işletmelerde hane halkı varlığı çizelgesi aşağıda verilmiştir. Çizelge 6.4’de görüldüğü gibi, görüşme gerçekleştirilen çiftçilerin büyük çoğunluğunun (% 60,3) ortalama aile büyüklüğü 4-7 birey arasındadır. Türkiye ortalama hane halkı büyüklüğü 3,17’dir (Anonim 2023c). Tarım alanında ortalama aile büyüklüğü Türkiye ortalamasının üzerindedir.

Çizelge 6.4 Çiftçilerin hane halkı büyüklüğüne göre dağılımları

Birey Sayısı	Sayı	%
1-3	88	31,2
4-7	170	60,3
8-12	24	8,5
Toplam	282	100,0

6.1.4 Eğitim düzeyi

Araştırma yapılan beş ilçede çiftçilerin eğitim durumlarını gösteren sonuç Çizelge6.5’de verilmiştir. Buna göre; görüşülen çiftçilerin %57,1’i ilkokul mezunudur. %6,4’ü ise üniversite mezunudur. Okur-yazar olmayan ve okur-yazar çiftçi oranı ise sadece % 0,4’dür. Lise ve üniversite mezunu çiftçilerin toplam oranı %23,4’tür. Bitirilen eğitim düzeyine göre Türkiye nüfus dağılımında yüksekokul ve fakülte mezunlarının oranı % 20,3’tür (Anonim 2023c). Araştırmada ise bu oran sadece % 6,4’ tür. Buda tarımda çalışan üniversite seviyesinde eğitim gören kişi oranının oldukça düşük olduğunu göstermektedir.

Çizelge 6.5 Çiftçilerin eğitim düzeylerine göre dağılımı

Eğitim Durumu	Sayı	%
Okur Yazar değil	1	,4
Okur Yazar	1	,4
İlkokul	161	57,1
Ortaokul	53	18,8
Lise	48	17,0
Üniversite	18	6,4
Toplam	282	100,0

6.1.5 Çiftçilerin tarımsal deneyim durumları

Çizelge 6.6’da görüleceği gibi, çiftçilerin %28,7’si 31-40 yıl arası tarımsal deneyime sahiptir. 21-50 yıl arası deneyime sahip çiftçilerin toplam oranı %74,8’dir. Buradan hareketle görüşme gerçekleştirilen çiftçilerin yaklaşık $\frac{3}{4}$ ’ünün tarımda en az 20 yıldan fazla uğraşmış deneyimli çiftçiler olduklarını söyleyebiliriz.

Çizelge 6.6 Çiftçilerin tarımsal deneyim durumları

Tarımsal Deneyim	Sayı	%
10 Yıldan az	17	6,0
11-20 Yıl arası	42	14,9
21-30 Yıl arası	73	25,9
31-40 Yıl arası	81	28,7
41-50 Yıl arası	57	20,2
51 den fazla	12	4,3
Toplam	282	100,0

6.1.6 Çiftçilerin yılda tarımsal üretime ayırdıkları süre

Görüşme gerçekleştirilen Çiftçilerin %34,4'ü yılın 11-12 ayını tarımsal üretime ayırmaktadırlar. Yılda 8 aydan fazla süreyi tarımsal faaliyete ayıran çiftçilerin oranı ise %61,4'dür (**Çizelge 6.7**). Buradan hareketle görüşme gerçekleştirilen çiftçilerin büyük çoğunluğunun yılın 12 ayını kırsalda yaşayan ve asli işinin tarımsal faaliyet olan kişiler olduğunu söyleyebiliriz.

Çizelge 6.7 Çiftçilerin tarımsal üretime ayırdıkları süre

Süre	Sayı	%
1 aydan az	8	2,8
2-4 ay arası	35	12,4
5-7 ay arası	66	23,4
8-10 ay arası	76	27,0
11-12 ay arası	97	34,4
Toplam	282	100,0

6.1.7 Çiftçilerin tarım dışı faaliyet durumları

Görüşme gerçekleştirilen 282 çiftçinin 199'unun yani %70,6'sının tarımsal üretim dışında herhangi bir başka faaliyeti bulunmamaktadır. %29,4'nün ise tarım dışında ikinci bir faaliyeti özellikle esnafılık ya da memurluk şeklinde bir işi bulunmaktadır (**Çizelge 6.8**).

Çizelge 6.8 Çiftçilerin tarım dışı faaliyet durumları

Çiftçilerin Faaliyet Durumu	Sayı	%
Var	83	29,4
Yok	199	70,6
Toplam	282	100,0

6.1.8 Çiftçilerin sosyal güvenlik durumuna göre dağılımı

Araştırma kapsamına giren çiftçilerin %98,2'sinin herhangi bir sosyal güvenlik kapsamındadır. %1,8'i ise herhangi bir sosyal güvenlik kapsamında değildir. Çizelge 6.9'da görüldüğü gibi çiftçilerin %68,6'si tarım BAĞ-KUR'ludur. %27,1'i SSK'lıdır. Emekli sandığı üyeliği olan çiftçilerin oranı ise %4,3'tür. Özellikle bu grup emekli olduktan sonra memleketine dönen ve kendi öz tüketimi için faaliyette bulunan çiftçilerdir.

Çizelge 6.9 Çiftçilerin sosyal güvenlik durumları

Sosyal Güvenlik Kurumları	Sayı (n=277)	%
SSK	75	27,1
BAG-KUR	190	68,6
Emekli Sandığı	12	4,3
Toplam	277	100,0

6.2 Tarımsal Örgütlere Üyelik Durumu

Araştırma yapılan çiftçilerin örgütlenme durumları ve tarımsal örgütlenmeye yaklaşımlarını incelemek amacıyla ziraat odası, kooperatif ve/veya birlik üyeliklerinin olup olmadığı ve varsa bu üyeliğin hangi örgüt ya da örgütlere olduğu bu bölümde incelenmiştir.

Aşağıda çiftçilerin herhangi bir tarımsal örgüt ya da örgütlere üyelik durumunu gösteren çizelge verilmiştir. Buna göre araştırma yapılan ilçelerde çiftçilerin %87,6'sının ziraat odası, kooperatif veya birlik üyeliği bulunmaktadır (**Çizelge 6.10**).

Çizelge 6.10 Çiftçilerin tarımsal örgütlere üyelik durumu

Üyelik Durumu	Sayı	%
Evet	247	87,6
Hayır	35	12,4
Toplam	282	100,0

Görüşme gerçekleştirilen çiftçilerden kooperatif, birlik veya ziraat odası üyeliği olan 247 çiftçinin %98,8'nin Ziraat Odası üyeliği bulunmaktadır. Ziraat Odası üyeliğinin yüksek olmasının bir sebebi de çiftçi belgesi alabilmek için ziraat odası üyeliğinin isteniyor olması söylenebilir (**Çizelge 4.11**).

Çizelge 6.11 Çiftçilerin ziraat odası üyeliği durumu

Üyelik Durumu	Sayı (n=243)	%
Üye	240	98,8
Üye değil	3	1,2
Toplam	243	100,0

Görüşme gerçekleştirilen 282 çiftçinin %21,6'sının (61/282) herhangi bir kooperatife ortaklığı bulunmaktadır (**Çizelge 4.12**).

Çizelge 6.12 Çiftçilerin kooperatif üyeliği durumu

Üyelik Durumu	Sayı (n=62)	%
Üye	61	98,4
Üye değil	1	1,6
Toplam	62	100,0

Görüşme gerçekleştirilen 282 çiftçiden 26'sının yani %9,2'sinin tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklığı ve 18'nin yani %6,4'nün üretici birlik üyeliği bulunmaktadır.

Diğer yandan çiftçilerin sadece %1,8'nin tarımsal sulama kooperatifi üyeliği bulunmaktadır. Bu oranın düşüklüğünün sebebi olarak araştırma bölgesinin İç Anadolu Bölgesi olması yani kooperatif biçiminde sulama işletmeciliğinin olmaması olarak düşünülebilir.

6.3 İşletme Özellikleri

Bu bölümde, çalışma kapsamında görüşme gerçekleştirilen çiftçilerin tarımsal işletme durumları, sulu ve kuru arazi varlığı ve arazi kullanımı ile hayvan varlığı ve üretim desenine ilişkin bilgileri verilmiştir.

6.3.1 Mülk arazi kullanımı

Tarım arazisi, tarımsal üretimin yapıldığı alandır. Bu açıdan arazi en önemli işletme unsurudur. Araştırma bölgesinde işletme arazileri mülk araziler ve kiralanan arazilerden oluşmaktadır. Çiftçilerin %4,6'sının mülk arazisi bulunmamaktadır. 10 dekarın altı arazi büyüklüğüne sahip çiftçilerin oranı %22'dir. 250 dekarın üzeri mülk arazi ölçeğine sahip işletmelerin oranı ise sadece % 5,7'dir (**Çizelge 6.13**). Araştırma kapsamına giren çiftçilerden ortakçılık yoluyla arazi işleyene rastlanmamıştır. Buna karşılık çiftçilerin %41,8'nin kiracılık yoluyla arazi işledikleri görülmüştür.

Çizelge 6.13 Çiftçilerin mülk arazi durumlarına göre dağılımı

Arazi Miktarı	Sayı	%
Yok	13	4,6
10 da'dan az	62	22,0
11-25 da arası	50	17,7
26-50 da arası	53	18,8
51-100 da arası	47	16,7
101-250 da arası	41	14,5
251 da'dan fazla	16	5,7
Toplam	282	100,0

6.3.2 Kiracılık yoluyla arazi kullanımı

Araştırma kapsamında görüşülen çiftçilerin %41,8'nin kiracılık yoluyla arazi işlemektedir. Kiraya arazi alan bu işletmelerin %28,8'i 10 dekarın altında arazi büyüklüğüne sahiptirler. 250 dekar ve üzerinde kiracılık yoluyla arazi büyüklüğüne sahip işletme oranı sadece %5,9'dur (**Çizelge 6.14**).

Çizelge 6.14 Çiftçilerin kiracılık yoluyla işledikleri arazi miktarı

Arazi Miktarı	Sayı (n=118)	%
10 dekardan az	34	28,8
11-25 da arası	19	16,1
26-50 da arası	27	22,9
51-100 da arası	21	18,6
101-250 da arası	10	7,6
250 da'den fazla	7	5,9
Toplam	118	100,0

6.3.3 Sulu arazi varlığı

Araştırma kapsamındaki çiftçilerin %35,8'nin sulu arazisi bulunmamaktadır. Bu da çiftçilerin yaklaşık 1/3'ünün sulu arazisi olmadığını göstermektedir. Sulanan arazilerin ise %28,2'si 10 dekarın altındaki arazilerdir. %29,3'ü ise 26-50 dekara arasındaki arazi büyüklüğüne sahip işletmelerdir. Sulu arazilerde 100 dekar üzerinde ölçeğe sahip işletme oranı %9,4'dür. Sulu arazilerde işletmelerin %51,4'ü 11-50 dekar arasında arazi büyüklüğüne sahiptirler (**Çizelge 6.15**).

Çizelge 6.15 Çiftçilerin sulu arazi varlığı

Arazi Miktarı	Sayı (n=181)	%
10 da'dan az	51	28,2
11-25 da arası	40	22,1
26-50 da arası	53	29,3
51-100 da arası	20	11,0
101-250 da arası	8	5,0
250 da'dan fazla	9	4,4
Toplam	181	100,0

6.3.4 Kuru arazi varlığı

Görüşme gerçekleştirilen çiftçilerin % 26,6'sının kuru arazisi bulunmamaktadır. Çizelge 6.16'da görüleceği gibi; kuru arazi varlığı içerisinde en büyük oran %21,3 ile 10 dekarın altındaki araziler ile 51-100 dekar arasındaki arazilerdir. Sulu arazi ölçeğine göre kuru arazilerde 250 dekar ve üzerinde arazi büyüklüğüne sahip işletmelerin oranı %7,2 ile daha fazladır. Sulu arazilerde 100 dekarın üzerinde arazi varlığına sahip işletmelerin oranı %9,4' iken kuru arazilerde bu oran %25,6'dır. Bu da kuru arazilerde işletme ölçeğinin daha büyük olduğunu göstermektedir.

Çizelge 6.16 Çiftçilerin kuru arazi varlığı

Arazi Miktarı	Sayı (n=207)	%
10 da'dan az	44	21,3
11-25 da arası	25	12,1
26-50 da arası	41	19,8
51-100 da arası	43	21,3
101-250 da arası	39	18,4
250 da'den fazla	15	7,2
Toplam	207	100,0

6.3.5 Toplam arazi varlığı

Araştırma yapılan 5 ilçede görüşülen çiftçilerin %18,4'ü 10 dekarın altında arazi büyüklüğüne sahiptir. 250 dekar ve üzerinde arazi büyüklüğüne sahip işletmelerin oranı ise sadece %8,2'dir. Görüşülen işletmelerin %33'ü 11-50 dekar arasında işletme ölçeğine sahiptirler. 51-250 dekar arasında ölçeğe sahip işletmelerin oranı ise %40,5'tir (**Çizelge 6.17**).

Çizelge 6.17 Çiftçilerin toplam arazi varlığı

Arazi Miktarı	Sayı	%
10 da'dan küçük	52	18,4
11-20 da arası	27	9,6
21-50 da arası	66	23,4
51-100 da arası	56	19,9
101-250 da arası	58	20,6
251-500 da arası	14	5,0
500 da'dan fazla	9	3,2
Toplam	282	100,0

6.3.6 Üretilen ürün bilgisi

Araştırma yapılan işletmelerin %67,7'inde tahıl üretimi, %16'nin baklagil üretimi, % 23,4'nün yağlı tohum üretimi, % 25,9'unun meyve üretimi, % 37,2'sinin sebze üretimi ve %33,3'nün yem bitkisi üretimi bulunmaktadır. Bir işletme birden çok üretim faaliyetinde bulunabildiği gibi, tek üretim faaliyetinde bulunan işletmelerde mevcuttur (**Çizelge 6.18**).

Çizelge 6.18 Çiftçilerin ürettikleri ürün bilgisi

Tahıllar		Sayı	%
	Var	191	67,7
	Yok	91	32,3
	Toplam	282	100
Baklagiller		Sayı	%
	Var	45	16
	Yok	237	84
	Toplam	282	100
Yağlı Tohumlar		Sayı	%
	Var	66	23,4
	Yok	216	76,6
	Toplam	282	100
Meyve Üreticileri		Sayı	%
	Var	73	25,9
	Yok	209	74,1
	Toplam	282	100
Sebze üreticileri		Sayı	%
	Var	105	37,2
	Yok	177	62,8
	Toplam	282	100
Yem Bitkileri üreticileri		Sayı	%
	Var	92	32,6
	Yok	188	67,4
	Toplam	282	100

*Bir ürün birden fazla çiftçi tarafından ekilmiştir.

6.3.7 Ortalama işletme büyüklüğü

Araştırma amacına bağlı olarak Ayaş ilçesinde baklagil üreticileri, Bala ilçesinde yağlı tohum üreticileri, Beypazarı ilçesinde sebze üreticileri, Kalecik ilçesinde meyve üreticileri, Polatlı ilçesinde tahıllar ve yem bitkileri üreticileri dikkate alınmıştır. Ortalama işletme ölçeği(dekar bazında)tahıllar grubunda 71,9, baklagil işletmelerinde 26,5, Yağlı tohumlar grubunda 54,6 sebze grubunda 17,1 ve meyve grubunda ise 3,5 dekar olarak belirlenmiştir.

Bala ve Polatlı ilçelerinde tahıl üretimine yer veren işletmeler, beş ilçenin tahıl üretimine yer veren ortalama tahıl işletme ölçeği olan 60,3'den büyüktür. Bala ilçesinde yağlı tohum üretimine yer veren işletmelerin ortalama işletme ölçeği, beş ilçenin yağlı tohum üretimine yer veren işletmelerin ortalama işletme ölçeği olan 47,8'den büyüktür. Bala ilçesinde baklagil üretimine yer veren işletmelerin ölçeği, beş ilçenin baklagil üretimine yer veren ortalama baklagil işletme ölçeği olan 26,8'den büyüktür. Ayaş ilçesinde baklagil üretimine yer veren işletmelerin ortalama işletme büyüklüğü, beş ilçenin baklagil üretimine yer veren ortalama baklagil işletme büyüklüğünden küçüktür. Beypazarı ve Polatlı ilçelerinde sebze üretimine yer veren işletmeler, beş ilçenin sebze üretimine yer veren ortalama sebze işletmeleri ölçeği olan 16,1'den büyüktür. Polatlı ilçesinde sebze üretimine yer veren işletmelerin ortalama işletme ölçeği 22,6 ve Beypazarı ilçesinde sebze üretimine yer veren işletmelerin ortalama işletme büyüklüğü 17,1'dir. Beypazarı ilçesinde meyve üretimine yer veren işletmelerinin ölçeği, beş ilçenin meyve üretimine yer veren ortalama meyve işletme ölçeği olan 4,2'den büyüktür. Polatlı ve Kalecik ilçelerinde yem bitkileri üretimine yer veren işletmelerin ölçeği, beş ilçenin yem bitkileri üretimine yer veren ortalama yem bitkileri işletme ölçeği olan 23,3'den büyük olduğu belirlenmiştir (**Çizelge 6.19**).

Çizelge 6.19 Ortalama işletme büyüklüğü

Ortalama İşletme Büyüklüğü-dekar						
İlçeler	Tahıllar	Baklagil	Yağlı Tohum	Sebze	Meyve	Yem Bitkileri
Ayaş	33,6	26,5	12,5	10	4	22,6
Bala	66,8	78,3	54,6	0	0	10
Beypazarı	48,8	17,6	39,2	17,1	4,8	2,6
Kalecik	21,6	8	0	2,4	3,5	30,8
Polatlı	71,9	12,3	25,8	22,6	0	23,8
Ortalama*	60,3	26,8	47,8	16,1	4,2	23,3

*Beş ilçenin ortalama işletme büyüklüğü

6.3.8 Hayvan varlığı ve hayvancılık faaliyeti

Araştırma kapsamına giren işletmelerin %40,8'inde bitkisel üretimin yanında hayvancılık faaliyeti de vardır.

Görüşme gerçekleştirilen işletmelerin %33,0 süt hayvancılığı yapan işletmedir. %20,9'u besi hayvancılığı faaliyeti olduğunu belirtirken, işletmelerin %46,1'i her iki hayvancılık faaliyet türünü de gerçekleştirdiklerini belirtmişlerdir (**Çizelge 6.20**).

Çizelge 6.20 Çiftçilerin hayvancılık faaliyet türü

Faaliyet Türü	Sayı (n=115)	%
Süt	38	33,0
Besi	24	20,9
Her İkisi	53	46,1
Toplam	115	100,0

Araştırma kapsamında çiftçilere yöneltilen bitkisel üretiminizde hayvancılık faaliyeti etkili midir, sorusuna %40,8 oran ile cevap veren 115 çiftçinin 85'i yani %73,9'u bitkisel üretimlerinde hayvancılığın da etkili olduğunu belirtmiştir. %26,1'i ise bitkisel üretiminde hayvancılık faaliyetinin etkili olmadığını söylemiştir (**Çizelge 6.21**).

Çizelge 6.21 Bitkisel üretimde hayvancılık faaliyetinin etkisi

Etkili Olma Durumu	Sayı (n=115)	%
Evet	85	73,9
Hayır	30	26,1
Toplam	115	100,0

Görüşme gerçekleştirilen çiftçilerden hayvancılık faaliyetinin bitkisel üretiminde etkili olduğunu söyleyen 85 çiftçiye yöneltilen hangi açılardan etkili sorusuna tamamı “yem olarak” biçiminde vermiştir.

Araştırma alanı kapsamında büyük baş yerli, melez ve kültür ırkı hayvan varlığına sahip işletme sayıları Çizelge 6.22’de verilmiştir. Toplam 95 işletmenin büyükbaş hayvan varlığı bulunmaktadır. Büyük baş hayvan varlığı içerisinde dağılım rakamlarının farklılığı ayrı ırklardan hayvan varlığına sahip işletmelerin tekrar sayılması ile oluşan mükerrerliktir.

Bitkisel üretiminde hayvancılık faaliyetinin etkili olduğunu söyleyen 115 çiftçinin 95’i büyükbaş hayvan varlığına sahiptir. Çizelge 6.22’de görüleceği gibi çiftçilerin 51-100 arası yerli ırk hayvan varlığı bulunmamaktadır. Büyükbaş hayvan varlığına sahip işletmelerin %33,6’ında yerli ırk, %28,6’ında melez ırkı ve %37,7’inde kültür ırkı hayvan varlığı bulunmaktadır.

Araştırma kapsamında görüşülen çiftçilerin büyükbaş hayvan varlığına sahip işletmeler kadar olmasa da küçükbaş hayvan varlığına sahip işletmelerde vardır. Çizelge 6.23’de görüleceği gibi; küçükbaş hayvancılık yapan işletmelerin %80,9’unda (n=51) koyun vardır. %19,1’inde (n=12) keçi vardır.

Küçükbaş hayvan varlığına sahip işletmelerden koyun varlığına sahip işletmelerin 6-10 arasında işletme ölçeğinde koyun varlığı bulunmamaktadır. Keçi varlığına sahip işletmelerin ise, 51-100 arası keçi varlığı bulunmamaktadır (**Çizelge 6.23**).

Çizelge 6.22 Çiftçilerin sahip olduğu büyükbaş hayvan varlığı-baş

Hayvan Varlığı	1-5		6-10		11-20		21-50		51-100		101 <		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Yerli ırk	14	34,1	12	29,3	12	29,3	2	4,9	-	-	1	2,4	41	100,0
Melez ırkı	10	28,6	10	28,6	5	14,3	6	17,1	2	5,7	2	5,7	35	100,0
Kültür ırkı	15	32,6	9	19,6	12	26,1	6	13,0	1	2,2	3	6,5	46	100,0
Toplam	39	95,3	31	77,5	29	69,7	14	35,0	3	7,9	6	14,6	122*	

*9 işletmede hem yerli, hem melez hayvancılık faaliyeti bulunmaktadır. 6 işletmede de hem yerli, hem melez, hem kültür hayvancılık faaliyeti bulunmaktadır.

Çizelge 6.23 Çiftçilerin sahip olduğu küçükbaş hayvan varlığı-baş

Hayvan Varlığı	6-10		11-20		21-50		51-100		101 <		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Koyun	-	-	4	7,8	13	25,5	5	9,8	29	56,9	51	100,0
Keçi	1	8,3	3	25,0	6	50,0	-	-	2	16,7	12	100,0
Toplam	1	8,3	7	32,8	19	75,5	5	9,8	31	73,6	63	

6.4 Çiftçilerin Bitkisel Üretimde Bulunma Gerekçeleri

Bu bölümde bitkisel üretim faaliyetinde bulunan çiftçilerin bu üretimi ne amaçla gerçekleştirdikleri sorusuna cevap aranmaya çalışılmıştır. Çiftçilere bitkisel üretimi kendi tüketimleri için mi, pazar için mi, yoksa hayvanlarına yem temini için mi gerçekleştirdikleri sorulmuş ve birçok cevaplarının olması durumunda önceliklendirerek cevaplandırmaları istenmiştir.

Çizelge 6.24’de görüleceği gibi; çiftçilerin %84,8’i birinci öncelik olarak pazar için üretim yaptıklarını belirtmişlerdir. İkinci öncelik olarak hayvanları için üçüncü öncelik olarak da kendi tüketimleri için üretim gerçekleştirdiklerini belirtmişlerdir. Birinci önceliği pazar olan çiftçilerin ikinci sırada üretim gerçekleştirme amaçları hayvanları içindir. Buradan da profesyonel anlamda üretim gerçekleştiren pek çok çiftçinin hayvanları için üretimi öz tüketimlerinin önünde tuttuğunu söyleyebiliriz.

Çizelge 6.24 Çiftçilerin bitkisel üretimi gerçekleştirme amaçlarının öncelik düzeylerine göre dağılımı

ÖNCELİKLER	Birinci Öncelik		İkinci Öncelik		Üçüncü Öncelik		TOPLAM
	Sayı	%	Sayı (n=124)	%	Sayı (n=44)	%	
Kendi tüketimi için	20	7,0	53	42,7	32	72,7	105
Pazar için	239	84,8	30	24,2	1	2,3	270
Hayvanları için	23	8,2	41	33,1	11	25	75
TOPLAM	n=282	100	124	100	44	100	

Görüşme gerçekleştirilen çiftçilerin ikinci öncelik düzeyinde öncelikli tercihleri %42,7 (n=53) oran ile kendi tüketimleri ilk sıradadır. Üçüncü öncelik düzeyinde de öncelikli tercihleri %72,7 (n=32) oran ile yine kendi tüketimleridir.

Elde edilen sonuca göre çiftçilerin birinci öncelik düzeyinde öz tüketimleri için üretimde bulunduklarını söylemek mümkün değildir. Çiftçiler Pazar için üretim faaliyetinde bulunmaktadır.

6.5 Bitkisel Ürünlerin Satışa Sunulması

Araştırmada çiftçilerin ürettikleri ürünleri öncelikli olarak nerelere ve kimlere satmayı tercih ettikleri sorusu yöneltilmiş ve cevaplarını öncelik düzeyine göre sıralamaları istenmiştir. Birinci öncelikte 282 çiftçi soruyu cevaplandırmıştır. İkinci öncelik olarak 174 çiftçi cevaplandırmıştır. Üçüncü öncelik olarak 70 çiftçi cevap vermiştir.

Çizelge 6.25'te görüleceği üzere; araştırma kapsamında görüşülen çiftçilerin birinci öncelikleri %38,0 oran ile tüccar, %18,8 oran ile özel kişiler/aracılar ve %18,1 oran ile borsa olmuştur. Toprak Mahsulleri Ofisi birinci öncelik düzeyinde %10,1 oran ile çiftçilerin dördüncü tercihi olmuştur. Görüşme gerçekleştirilen çiftçilerin %2,1'i (n=282) birinci öncelik düzeyinde ürünlerini satmadıklarını belirtmişlerdir. Yine birinci öncelik düzeyinde çiftçilerin %5,4'ü ürettikleri ürünleri toptancı haline sattıklarını, %3,7'si de bakkal ve marketlere sattıklarını belirtmişlerdir. Çiftçilerin ikinci önceliklerinde tüccara satış oranı daha da yükselerek %42,9 olmuştur. İkinci öncelikte %17,7 oran ile borsa ikinci sırada yer almaktadır. Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO) ise %16,6 oran ile ikinci öncelikte üçüncü sırada yer almaktadır. Üçüncü öncelik sıralamasında % 30,4 oran ile Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO) birinci, %21,7 oran ile borsa ikinci ve %14,5 oran ile tüccar üçüncü sırada yer almaktadır.

Çiftçiler ürettikleri ürünlerde alım garantisi olmasını ve öncelikle TMO'ya satış yapmak istediklerini belirtmişlerdir. Ancak TMO'nun bazı dönemlerde alım yapmadığını bazı dönemlerde de açıkladığı fiyatın oldukça düşük olduğunu bu sebeple borsaya ve tüccara yöneldiklerini belirtmişlerdir. Fakat borsa da ve tüccar alıcıların özellikle destek alınan ürünlerde destekte alıyorsunuz diyerek ürünün fiyatını daha fazla kırdıklarını belirtmişlerdir. Çiftçiler alım garantisi olan ürünü yetiştirir sorusuna %95,7 oranında katıldıklarını belirtmişlerdir. (Bu konu ayrıca çiftçilerin diğer açıklayıcı düşünceleri alt başlığında işlenmiştir).

Çizelge 6.25 Üretilen ürünün nerelere ve kimlere satıldığı

Öncelikler	Birinci Öncelik		İkinci Öncelik		Üçüncü Öncelik		TOPLAM
	Sayı	%	Sayı (n=175)	%	Sayı (n=69)	%	
Tüccar	105	38,0	75	42,9	10	14,5	190
Özel Kişiler/Aracılar	52	18,8	14	8,0	3	4,3	69
Borsa	50	18,1	31	17,7	15	21,7	96
TMO	28	10,1	29	16,6	21	30,4	78
Firmalar	15	5,4	8	4,6	2	2,9	25
Kooperatif/Birlik	10	3,7	6	3,4	4	5,7	20
Bakka/Market	1	0,4	3	1,7	13	18,8	17
Toptancı hali	15	5,4					
Pazarda satış			9	5,1			
Kendisi satan					1	1,4	
TOPLAM	n=276	100	175	100	69	100	

Elde edilen sonuç, bazı araştırma sonuçları ile de örtüşmektedir.

Korucu (2004) çalışmasında, işletmelerin ürünlerini en çok tüccara satmayı tercih ettiklerini belirlemiştir.

Topal (2010) çalışmasında, işletmelerde maliyet takibinin sorun olmadığını, yetiştiricilerin sırasıyla üretim merkezi ve tüketim merkezi olarak satış yeri olarak tüccarı tercih ettiklerini belirlemiştir.

Bu araştırmada da, çiftçilerin ürün satışında birincil öncelik düzeyinde en önemli tercihleri tüccar olarak belirlenmiştir.

6.6 Yetiştirilecek Ürünü Belirlemede Etkili Faktörler

Bu bölümde çiftçilere bir yıl sonrasında yetiştirecekleri ürüne karar vermelerinde etkili olan faktörlerin neler olduğu sorulmuş ve önceliklendirerek cevap vermeleri istenmiştir. Çiftçilerden herhangi bir faktör yok, rastgele karar veririm, fiyat, pazarlama satış, maliyet, tarımsal desteğin varlığı ve miktarı, iş gücü gereksinimi ve diğer başlığı altında sekiz seçenek sunulmuştur. Ağırlıkla sulamanın olmadığı kurak yerlerde tahıl yetiştiren çiftçiler herhangi bir faktör olmadığını ve iklimin ve yağışların yetiştirilecek ürünü sınırlandırıcı faktör olduğunu belirtmişlerdir. Buna karşılık sulu tarımın yapıldığı yerlerde daha çok pazarlama-satış, fiyat ve maliyet faktörlerine dikkat edilerek yetiştirilecek ürüne karar verildiği belirtilmiştir. Beş öncelik düzeyinde çiftçilerin bir yıl sonrasında yetiştirecekleri ürünleri belirlemelerinde etkili ekonomik faktörler sıralanmıştır.

Çizelge 6.26'da görüleceği gibi; çiftçilerin bir sonraki yıl yetiştirecekleri ürünleri belirlemede en etkili ekonomik faktör %28,7 oran ile pazarlama ve satıştır. İkinci en önemli faktör %23,4 oran ile fiyattır. Üçüncü sırada % 13,4 oran ile herhangi bir faktör yok diyenler geliyor ki; bunlar daha çok kuru tarımda ürün çeşitliliği olmayan üreticilerdir. Dördüncü sırada %12,8 oran ile maliyet diyenler bulunmaktadır.

Faktörleri önceliklendirmede ise; birinci öncelik düzeyinde, pazarlama-satış garantisi ilk sırada yer almaktadır. İkinci öncelik düzeyinde fiyat ikinci sıradadır. Üçüncü öncelik düzeyinde ise maliyet diyenler ilk sırada yer almaktadır. Dördüncü öncelik düzeyinde tarımsal desteğin varlığı ve miktarı, beşinci öncelik düzeyinde ise; iş gücü gereksinimi diyenler ilk sıradadır. Toplam da ise fiyat diyen çiftçiler daha fazladır (**Çizelge 6.26**).

Tarımsal üretim yapısı itibariyle iklim koşullarına bağlı olduğundan çiftçiler üretim sürecinde bazı risk ve belirsizliklerle karşı karşıyadırlar. Özellikle Türkiye'deki tarım işletmelerinin ölçeğinin küçük olması ve etkin bir pazarlama kanallarının bulunmaması üreticilerin fiyat konusunda belirsizlik yaşamalarına neden olmaktadır. Fiyat belirsizliği yaşayan üreticilerde yetiştirecekleri ürünleri belirlerken bir önceki yılın fiyatlarını

dikkate alırlar. Bu durum tarımsal ürün piyasasında fiyat dalgalanmaları ve üretim miktarında dalgalanmalar ortaya çıkarmaktadır (Anonim, 2023h).

Burada dinamik iktisadi modellerden olan Cobweb (Örümcek Ağı) modelinden bahsetmek doğru olacaktır. Cobweb teoremine göre; gelecek yılın arzı bu yılın fiyatına, bu yılın arzı da geçen yılın fiyatına bağlıdır. Çiftçiler gelecek yıl, bu yılın yüksek fiyatlı ürününü yetiştirme eğilimde olacaklardır ve arz artacaktır. Talepte ise böyle bir özellik söz konusu değildir. Cobweb kuramı her üründe geçerli değildir. 1938 yılında Mordecia Ezikel tarafından piyasalardaki dönemsel ve sürekli fiyat dalgalanmalarını açıklamak amacıyla ortaya atılan teoride özellikle tarım ürünleri gibi üretimi uzun bir aralığı gerektiren ürünlerde Cobweb etkisinden söz edilebilir (Anonim, 2023h)

Cobweb teoremi tarımsal üretimde çok sık yaşanmaktadır. Üretim için verilen kararlar, ürünlerin üretilmesi arasında belirli bir zaman geçmesi gerekmektedir. Bu zaman içerisinde ürün talebinde ortaya çıkan değişimler karşısında üreticiler ürün arzını hemen artıramamaktadırlar. Dolayısıyla bir sonraki yıl üretim kararlarını bir önceki yılın fiyatından etkilenecek vermektedirler (Erdal, 2006)

Bu araştırmada da, çiftçilerin bir sonraki yıl yetiştirecekleri ürünü belirlemede toplamda en önemli faktör fiyat olarak belirlenmiştir. Araştırma kapsamında görüşülen çiftçilerin %58,9 (166/282)'u ürünün fiyatına bakarak karar verdiklerini belirtmişlerdir. Çiftçiler birinci öncelik düzeyinde yetiştiricilik tercihinde en önemli unsur olarak pazarlama-satış garantisini görsellerde toplamda fiyat diğer değişkenlerin önünde yer almaktadır. Bu da çiftçilerin yetiştiricilik kararı etkileyen en önemli unsurun bir önceki yılın fiyatının olduğunu göstermektedir (**Çizelge 6.26**).

Çizelge 6.26'da görüleceği üzere; çiftçilerin yetiştirecekleri ürünü belirlemede etkili faktörler toplam sırası itibarıyla fiyat, pazarlama-satış garantisi, maliyet, tarımsal desteğin varlığı-miktarı ve işgücü gereksinimi şeklindedir. Aynı soruya diğer olarak cevap veren 23 çiftçiden den 12'si yem temini olarak cevap vermiştir. 5 çiftçi gelire bakarak karar verdiğini, 4 çiftçi verime bakarak ürüne karar verdiğini, 1 çiftçi mevsime bakarak

yetiştireceği ürüne karar verdiğini ve 1 çiftçide depolanması kolay olan ürünü tercih ettiğini belirtmiştir.

Çizelge 6.26 Yetiştirilecek ürünü belirlemede etkili faktörler

Öncelikler	Birinci Öncelik		İkinci Öncelik (n=195)		Üçüncü Öncelik (n=139)		Dördüncü Öncelik (n=55)		Beşinci Öncelik (n=26)		TOPLAM
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Fiyat	66	23,4	66	31,8	31	21,6	3	5,5			166
Pazarlama-Satış	81	28,7	38	19,5	25	18,0	11	20	1	3,8	156
Maliyet	36	12,8	57	29,2	46	33,1	2	3,6	1	3,8	142
Desteğin Varlığı-Miktarı	17	6,0	18	9,2	25	18,0	29	52,7	5	19,2	94
İşgücü gereksinimi	7	2,5	3	1,5	5	3,6	9	16,4	19	73,1	43
Her hangi bir faktör yok	38	13,4									38
Rastgele karar veririm	25	8,9	8	6,2	2	2,1					35
Diğer	12	4,3	5	2,6	5	3,6	1	1,8			23
TOPLAM	282	100	195	100	139	100	55	100	26	100	

Araştırma sonuçları birçok araştırma sonucu ile örtüşmektedir.

Bekele (2004) çalışmasında, çiftçilerin ana problemini düşük Pazar fiyatı ve yüksek girdi fiyatı olarak belirlemiştir.

Arıkan ve Poyraz (2005) kalecik ilçesinde yaptıkları çalışmalarında, çiftçilerin %1'nin pazarlama sorunu olduğunu ifade etmişlerdir.

Akın (2008) çalışmasında, organik çilek yetiştiriciliğinin benimsenmesinde gelir ve pazarlama garantisini ilk sırada yer alan unsurlar olarak belirlemiştir.

Dal (2013) çalışmasında, maliyetin sürdürülebilirlik açısından daha az öneme sahip olduğunu, fiyat verim ve pazarlama açısından sırık domates üretimini daha önemli bulmuştur.

Doğan ve Ark. (2014) çalışmalarında, cari yılın fiyatının çeltik üretimini negatif yönde etkilediğini t-1 ve t-2 fiyatlarının ise çeltik üretimin pozitif yönde etkilediğini belirlemiştir.

Elde edilen sonuca göre, çiftçilerin fiyat ve gelir teşviki altında hareket etmediklerini söylemek mümkün değildir. Çiftçiler özellikle bir önceki yılın fiyatından etkilenerek yetiştirecekleri ürüne karar vermektedirler. Birinci öncelik düzeyinde pazarlama-satış garantisi çiftçiler için en önemli faktör olarak belirlenmiştir. Ancak tarımsal örgütlenmenin yetersizliği buna bağlı olarak pazarlama olanaklarının sınırlılığı ve tüccara satış yapmak zorunda olmaları çiftçilerin yetiştiricilik tercihlerinde bir önceki yılın fiyatından daha çok etkilenmelerine sebep olarak gösterilebilir.

Edebalı ve Demir(1989) çalışmalarında, Şanlıurfa ve Gaziantep yörelerinde antepfıstığı ve üzümün üretim girdileri ve maliyetini,

Özel ve Kerimoğlu (1990) çalışmalarında, Akdeniz bölgesinde muz ve üzümün üretim girdileri ve maliyetini,

Akkaya ve Çelikyurt (1994) çalışmalarında, Antalya ili trunçgil işletmelerinin üretim girdileri ve maliyetini,

Gündoğmuş (1996) çalışmasında, Ankara Akyurt ilçesinde ekmeklik buğday üretim maliyetini,

Özçelik ve Sayılı (1998) çalışmalarında, Tokat merkez ilçede şeftali, elma ve vişnenin üretim girdileri ve maliyetini,

Özkan ve Ark. (2002) çalışmalarında Antalya’da turuncgil üretim maliyeti ve gelirini hesaplamışlardır.

Çalışmalarda daha çok bölgesel ya da yerel ürünlerin üretim girdisinin ve maliyetinin hesaplanması araştırılmıştır. Bu çalışmada ise; yetiştiricilik tercihi açısından maliyet 3. öncelik düzeyinde önemli faktör olarak bulunmuştur. Çiftçiler maliyete nazaran pazarlama-satış garantisi ve fiyatı daha öncelikli unsurlar olarak görmektedirler.

6.7 Yetiştirilecek Ürünü Belirlemede Etkili Faktörlerin Önem Derecesi

Çalışmada çiftçilerin yetiştirecekleri ürünleri belirlemede etkili faktörlerin önem derecesi tespit edilirken; faktörler kendi içerisinde önceliklendirilmiş ve tercih sebebi faktör puanlanmıştır. Her bir değişken için önemlilik düzeyleri, tercih ve tercih düzeyi ayrı ayrı belirlenmiştir. Bu amaçla beş değişkenin (fiyat, verim, maliyet, pazarlama-satış garantisi, tarımsal destekler) kendi içerisinde ve diğer değişkenlerle ilişkisini gösteren matris soru hazırlanmıştır. Aynı soruda karşılıklı çift matris hazırlanmıştır. Böylelikle hem çiftçilerin öncelikli tercihleri yani önem dereceleri ölçülebilmüş hem de tercih miktarları belirlenmiştir. Araştırmada öncelik çiftçi yetiştiricilik kararını etkileyebilecek önem düzeyi olarak düşünülmüştür. Tercih ise; çiftçinin bir değişkeni diğerine yeğlemesi olarak düşünülmüştür.

Çiftçilere birden dokuza kadar bu matrise değer vermeleri istenmiştir. Değişkenler, önemli değil, az önemli, orta derece önemli, önemli ve çok önemli olarak derecelendirilmiştir. 1-2 puan “önemsiz”, 3-4 puan “az önemli”, 5-6 puan “orta derece önemli”, 7-8 puan “önemli” ve 9 puan “çok önemli” olarak önceliklendirilerek derecelendirilmiştir. Bu değerler arasındaki ilişkiler ayrı ayrı ele alınmıştır. Bununla ilgili bütüncül veriler Çizelge 6.27’de verilmiştir.

Araştırmada çiftçilerden, fiyat-maliyet, fiyat-pazar-satış garantisi, maliyet-tarımsal destek v.b. değişkenler arasında bir kıyaslama yapmaları istenmiştir. Bu şekilde çiftçilerin faktörlere ilişkin tercihleri ölçülmeye çalışılmıştır. Bu kıyaslama sonucuna

göre her bir değişkenin diğerine yeğlenme oranı belirlenmiştir. Böylelikle, her bir değişkenin yüzde (%) olarak tercih edilme oranı belirlenmiştir. Bununla ilgili bütüncül veriler çizelge 6.28’de verilmiştir.

Her bir değişken itibariyle önemlilik düzeyleri ve tercih miktarları ayrı ayrı hesaplanmıştır. Önemlilik belirlenirken çiftçilerin cevapları 1-9 kadar gruplandırılarak önem düzeyleri çıkarılmıştır. Tercihle ise; iki değişken arasından birisine verdiği en yüksek puan ve iki değişkene karşılıklı verdiği puan veya eşit puanlar itibariyle gruplandırılarak hesaplanmıştır. Bununla ilgili bütüncül veriler Çizelge 6.27’de ve Çizelge 6.28’de verilmiş olup; aşağıda değişkenler arasındaki ilişkiler ayrı ayrı ele alınmıştır.

Değişkenlerin değer alışlarında gözlenebilen bağıntıya ilişki denir. Her ilişki çözümlemesinde dikkate alınması gereken üç şey vardır. Bunlar; ilişkinin olup olmadığı ve varsa anlamı, ilişkinin yönü ve ilişkinin miktarıdır. İlişkinin olup olmadığı anlamlılık sınamaları ile belirlenir. Değişkenler birlikte artan ve eksilen değerler alıyorsa, ilişki (+) yönde; değişkenlerden biri artarken diğeri eksiliyorsa, ilişki eksi (-) yöndedir. İlişki miktarı korelasyon katsayısının bulunmasıyla belirlenir (Karasar, 2005). Korelasyon katsayıları değişkenler arası ilişki derecesini göstermede ve olası nedensel faktörleri göstermede iyi bir tekniktir (Balcı, 2004).

- Fiyat-Maliyet Faktörü

Araştırma kapsamında fiyat ve maliyet arasında ilişkinin ölçülmesine ve önceliklendirilmesine yönelik olarak çiftçilere yöneltilen fiyat ve maliyet faktörlerinden hangisinin daha önemli olduğu sorusuna yönelik olarak fiyat çok önemli diyen çiftçilerin oranı %63,5’dir. Önemli ve çok önemli diyen çiftçilerin toplam oranı %93,9’dur. Maliyet çok önemli diyen çiftçilerin oranı %57,8’dir. Çok önemli ve önemli diyen çiftçilerin toplam oranı %90,1’dir.

Fiyat ve maliyet faktörü arasında tercihte bulunan çiftçilerden, fiyatı tercih eden çiftçi sayısı 106 ve oranı %37,6'dır. Maliyeti tercih eden çiftçi sayısı 84 ve oranı ise %28,8'dir. Her ikisi de aynı derecede önemli diyerek tercihte bulunan çiftçi sayısı ise 92 olup oranı ise %32,6'dır. Yani çiftçiler için yetiştiricilik tercihinde fiyat maliyetten daha önemli ve öncelikli tercih sebebi bir faktördür.

Fiyat ile maliyet arasındaki korelasyona bakılmış ve $r = -0,278$ olarak bulunmuştur. Buradan hareketle fiyat ile maliyet arasında ters yönde doğrusal zayıf bir ilişkinin olduğu ve biri artarken diğ erinin azaldığı söylenebilir. Ancak bu fiyat ve maliyet arasında bir neden sonuç ilişkisi olduğunu göstermez. Yani fiyat artışı maliyet düşmesine sebep olmadığı gibi, maliyetin düşüklüğü de fiyatın yüksek olmasına sebep olmaz. Buradaki nedensellikten doğmayan zayıf doğrusal korelasyona saklı başka bir değişkenin (pazarlanabilirlik, stoklanabilirlik gibi) etki ettiği söylenebilir. Fiyat ile maliyet arasında korelasyona sebep karş ılıklı anlamlı bir ilişki vardır. Korelasyon güvenirlilik düzeyi sig-2 tailed 0,05 den küçük olduğundan “r” değ eri anlamlıdır.

- Fiyat ve Pazarlama –Satış Garantisi Faktörü

Fiyat ve pazarlama-satış garantisi arasında ilişkinin ölçülmesine yönelik olarak çiftçilere yöneltilen bu iki değişken arasında hangi faktörün kendileri için ne derece önemli olduğu sorusuna fiyat çok önemli diyenlerin oranı % 47,1'dir. Çok önemli ve önemli faktörünün toplamı 93,2'dir. Pazarlama-satış garantisi çok önemli diyen çiftçilerin oranı %62,4'tür. Çok önemli ve önemli diyen çiftçilerin toplam oranı % 90,5'tir.

Fiyat ve pazarlama -atış garantisi faktörleri arasında tercihte bulunan çiftçilerden fiyatı tercih eden çiftçi sayısı 85, oranı %30,1'dir. Pazarlama-satış garantisini tercih eden çiftçi sayısı 130 ve oranı %46,1'dir. Her ikiside aynı derecede önemli diyerek tercihte bulunan çiftçi sayısı ise 67 ve oranı ise % 23,8'dir. Yani çiftçiler için yetiştirecekleri ürünün pazarlamasının kolay olması fiyatının yüksek olmasından daha önemli bulunmaktadır. Ancak pazarlama-satış olanağı bulamadıkları için bir önceki yılın fiyatına bakarak ürün tercihine karar vermektedirler.

Fiyat ile pazarlama-satış garantisi arasındaki korelasyona bakılmış ve burada $r = -0,314$ olarak bulunmuştur. Buradan hareketle fiyat ile pazarlama satış garantisi arasında negatif yönde doğrusal bir ilişkinin olduğu, biri artarken diğerrinin azaldığı söylenebilir. Yine korelasyon güvenirlilik düzeyi sig 2-tailed 0,05 den küçük olduğundan “r” değeri anlamlıdır.

- Fiyat ve Verim Faktörü

Fiyat ve verim arasında ilişkinin ölçülmesine yönelik olarak çiftçilere yöneltilen hangi faktörün kendileri için daha önemli olduğu sorusuna fiyat çok önemli diyenlerin oranı % 45,4’dur. Çok önemli ve önemli faktörlerinin toplamı % 93,2’dir. Verim çok önemli diyen çiftçilerin oranı %69,9’dur. Çok önemli ve önemli diyen çiftçilerin toplam oranı % 93,3’tür.

Fiyat ve verim faktörü arasında tercihte bulunan çiftçilerden fiyatı tercih eden çiftçi sayısı 62, oranı %22’dır. Verimi tercih eden çiftçi sayısı 130, oranı %46,1’dir. Her ikisinde aynı derecede önemli diyerek tercihte bulunan çiftçi sayısı 90 ve oranı ise % 31,9’dur. Yani çiftçiler yetiştirecekleri ürünü tercih ederken fiyat ve verim arasında bir kıyaslama yapmak zorunda kaldıklarında verimi fiyata tercih etmektedirler.

Fiyat ile verim arasındaki korelasyona bakılmış ve burada $r = -0,214$ olarak bulunmuştur. Buradan hareketle fiyat ile verim arasında negatif yönde doğrusal bir ilişkinin olduğu ve biri artarken diğerrinin azaldığı söylenebilir. Ancak aralarındaki bu ilişki güçlü bir ilişki değildir ve bir nedensellik belirtmez. Yani fiyat artışının bir sonucu olarak verim düşmediği gibi verim artışı da fiyatın düşmesinin birincil nedeni değildir. Burada iki değişken saklı olan başka bir değişkenden etkilenmektedir. Asıl olan fiyat artışı çiftçileri daha çok üretmeye empoze eder ve bu da verim artışını beraberinde getirir. Korelasyon güvenirlilik düzeyi sig 2-tailed 0,05den küçük olduğundan “r” değeri anlamlıdır.

- Fiyat ve Tarımsal Destek Faktörü

Fiyat ve tarımsal destek arasında ilişkinin ölçülmesine yönelik olarak çiftçilere yöneltilen hangi faktörün kendileri için ne derece önemli olduğu sorusuna fiyat çok önemli diyenlerin oranı %74,5'dir. Çok önemli ve önemli faktörlerinin toplamı %97,2'dir. Tarımsal destek çok önemli diyen çiftçilerin oranı %17,0'dir. Çok önemli ve önemli diyen çiftçilerin toplam oranı %39,7'dir.

Fiyat ve tarımsal destek faktörü arasında tercihte bulunan çiftçilerden fiyatı tercih eden çiftçi sayısı 210, oranı %77'dir. Tarımsal desteği tercih eden çiftçi sayısı 25 oranı %8,9'dir. Her iki faktöre aynı derecede puan veren çiftçi sayısı 40, oranı ise % 14,2'dir

Fiyat ile tarımsal destek arasındaki korelasyona bakılmış ve burada $r = -0,148$ olarak bulunmuştur. Bu fiyat ile tarımsal destek arasında negatif yönde doğrusal bir ilişkinin olduğunu gösterir. Ancak aralarındaki ilişki zayıf bir ilişkidir ve bir nedensellik belirtmez. Yani fiyat artışı tarımsal desteği düşürmediği gibi, tarımsal desteğin yüksekliği de fiyatın düşüşüne sebep olmaz. Korelasyon güvenilirlik düzeyi sig2-tailed 0,05 değerinden küçük olduğundan korelasyon katsayısı "r" istatistiksel olarak anlamlıdır.

- Verim ve Pazarlama-Satış Garantisi Faktörü

Verim ve pazarlama-satış garantisi arasındaki ilişkinin ölçülmesine yönelik olarak çiftçilere yöneltilen bu iki faktörden hangisi kendileri için ne derece önemli olduğu sorusuna pazarlama-satış garantisi çok önemli diyenlerin oranı %49,3'dir. Çok önemli ve önemli faktörlerinin toplamı %88'dir. Verim çok önemli diyen çiftçilerin oranı %61,7'dir. Çok önemli ve önemli diyen çiftçilerin toplam oranı %93,2'dir.

Verim ve pazarlama-satış garantisi faktörü arasında tercihte bulunan çiftçilerden verimi tercih eden çiftçi sayısı 123, oranı %43,6'dır. Pazarlama-satış garantisini tercih eden çiftçi sayısı 76, oranı %27'dir. Her ikisinde aynı derece önemli diyerek tercihte bulunan

çiftçi sayısı 83, oranı ise % 29,4'dür. Yani verim ve pazarlama-satış garantisi arasında bir kıyaslama yapıldığında çiftçiler verimi tercih etmektedirler. Çünkü verimlilik ile daha rahat satış yapabileceklerini düşünmektedirler.

Verim ile pazarlama satış-garantisi arasındaki korelasyona bakılmış ve $r = -0,263$ olarak bulunmuştur. Buradan hareketle verim ile pazarlama satış-garantisi arasında negatif yönde doğrusal bir ilişkinin olduğu söylenebilir. Ancak aralarındaki çok güçlü bir ilişki değildir ve bir nedensellik belirtmez. Yani verim artışının bir sonucu olarak pazarlama-satış değeri düşmediği gibi pazarlama satışın yüksekliği de verimin düşmesine sebep olmaz. Burada iki değişken arasında bir başka değişkenin etkisiyle ortaya çıkan üçüncü tür bir ilişki vardır. Korelasyon güvenirlilik düzeyi sig 2-tailed 0,05 den küçük olduğundan "r" değeri anlamlıdır.

- Verim ve Maliyet Faktörü

Verim ve maliyet arasında ilişkinin ölçülmesine yönelik olarak çiftçilere yöneltilen faktörün bu iki değişkenden hangisinin kendileri için ne derece önemli olduğu sorusuna verim çok önemli diyenlerin oranı %66,7'dir. Çok önemli ve önemli faktörlerinin toplamı %94'tür. Maliyet çok önemli diyen çiftçilerin oranı %48,2'dir. Çok önemli ve önemli diyen çiftçilerin toplam oranı %89,7dir.

Verim ve maliyet arasında tercihte bulunan çiftçilerden verimi tercih eden çiftçi sayısı 121, oranı %42,9'dur. Maliyeti tercih eden çiftçi sayısı 73, oranı %25,9'dur. Her ikisinde aynı derecede önemli diyerek tercihte bulunan çiftçi sayısı 88, oranı ise % 31,2'dir. Yani çiftçiler verim ve maliyet arasında bir kıyaslama yapılacak olursa, çiftçiler için verim maliyetten daha çok önemlidir.

Verim ile maliyet arasındaki korelasyona bakılmış ve burada $r = -0,294$ olarak bulunmuştur. Buradan hareketle verim ile maliyet arasında negatif yönde doğrusal güçlü bir ilişkinin olduğu söylenebilir. Ancak, bu ilişki bir nedensellik belirtmez. Korelasyon güvenirlilik düzeyi sig 2-tailed 0,05 den küçük olduğundan "r" değeri anlamlıdır.

- Maliyet ve Tarımsal Destek Faktörü

Maliyet ve tarımsal destek arasında ilişkinin ölçülmesine yönelik olarak çiftçilere yöneltilen bu iki değişkenden hangisi kendileri için ne derece önemli olduğu sorusuna maliyet çok önemli diyenlerin oranı %70,9'dur. Çok önemli ve önemli faktörlerinin toplamı %92,5'dir. Tarımsal destek çok önemli diyen çiftçilerin oranı %18,1'dir. Çok önemli ve önemli diyen çiftçilerin toplam oranı %46,4'tür.

Maliyet ve tarımsal destek arasında tercihte bulunan çiftçilerden maliyeti tercih eden çiftçi sayısı 208, oranı %73,8'dir. Tarımsal desteği önemli görerek tercihte bulunan çiftçi sayısı 41, oranı %14,5'dir. Her ikisi de aynı derecede önemli diyerek tercihte bulunan çiftçi sayısı 33, oranı ise % 11,7'dir. Yani çiftçiler maliyeti tarımsal destekten daha çok önemli bulmaktadırlar.

Maliyet ile tarımsal destek arasındaki korelasyona bakılmış ve burada $r = -0,314$ olarak bulunmuştur. Buradan hareketle maliyet ile tarımsal destek arasında negatif yönde doğrusal zayıf bir ilişkinin olduğu söylenebilir. Ancak bu ilişki bir nedensellik belirtmemektedir. Yani maliyetin yüksek olması tarımsal desteğin bir sonucu değildir. Ya da tarımsal desteğin yüksek olması maliyetin düşüklüğü sonucu değildir. Burada saklı olan diğer değişken/değişkenler yakın korelasyona sebep olmakta ve her iki değişkeni de etkilemektedir. Korelasyon güvenirlik düzeyi sig 2-tailed 0,05 den küçük olduğundan “r” değeri anlamlıdır.

- Pazarlama-Satış Garantisi ve Tarımsal Destek Faktörü

Pazarlama-satış garantisi ve tarımsal destek arasında ilişkinin ölçülmesine yönelik olarak çiftçilere yöneltilen bu iki değişken arasından hangisinin kendileri için ne derece önemli olduğu sorusuna pazarlama-satış garantisi çok önemli diyenlerin oranı %67,3'tür. Çok önemli ve önemli faktörlerinin toplamı %87,9'dur. Tarımsal destek çok önemli diyen çiftçilerin oranı %16,3'tür. Çok önemli ve önemli diyen çiftçilerin toplam oranı %41,5'dir.

Pazarlama-satış garantisi ve tarımsal destek arasında tercihte bulunan çiftçilerden pazarlama-satış garantisini tercih eden çiftçi sayısı 205, oranı %72,7'dir. Tarımsal desteği tercih eden çiftçi sayısı 43, oranı %15,2'dir. Her ikisi de aynı düzeyde önemli diyerek tercihte bulunan çiftçi sayısı 34, oranı ise % 12,1'dir. Yani çiftçiler, pazarlama-satış garantisi ve tarımsal destek arasında bir kıyaslamada pazarlama-satış garantisini tercih etmektedirler.

Pazarlama-satış ile tarımsal destek arasındaki korelasyona bakılmış ve burada $r = -0,285$ olarak bulunmuştur. Buradan hareketle, pazarlama-satış garantisi ile tarımsal destek arasında negatif yönde doğrusal zayıf bir ilişkinin olduğu gösterir. Değişkenin biri artarken diğeri azalmaktadır. Ancak bu ilişki bir neden sonuç ilişkisi değildir. Yani birinin artışı diğerin sonucunu olmamaktadır. Korelasyon güvenirlik düzeyi sig 2-tailed 0,05 den küçük olduğundan “r” değeri anlamlıdır.

- Pazarlama-Satış Garantisi ve Maliyet Faktörü

Pazarlama-satış garantisi ve maliyet arasında ilişkinin ölçülmesine yönelik olarak çiftçilere yöneltilen bu iki değişken arasında hangisinin kendileri için ne derece önemli olduğu sorusuna pazarlama-satış garantisi çok önemli diyenlerin oranı %57,1'dir. Çok önemli ve önemli faktörlerinin toplamı %87,6'dır. Maliyet çok önemli diyen çiftçilerin oranı %49,3'tür. Çok önemli ve önemli diyen çiftçilerin toplam oranı %90,8'dir.

Pazarlama-satış garantisi ve maliyet arasında tercihte bulunan çiftçilerden pazarlama-satış garantisini tercih eden çiftçi sayısı 105, oranı %37,2'dir. Maliyeti tercih eden çiftçi sayısı 90, oranı %31,9'dir. Her ikisini de aynı derecede önemli diyerek tercihte bulunan çiftçi sayısı 87, oranı ise % 30,'dur. Yani çiftçiler, pazarlama-satış ve maliyet arasında bir kıyaslama yapıldığında pazarlama-satış tercih etmektedirler.

Pazarlama satış ile maliyet arasındaki korelasyona bakılmış ve burada $r = -0,204$ olarak bulunmuştur. Buradan hareketle pazarlama-satış garantisi ile maliyet arasında negatif yönde ancak güçlü olmayan bir ilişkinin olduğu söylenebilir. Yani biri artarken diğeri

azalmaktadır. Ancak birinin artışı diğèrinin azalışının sebebi değıldir. Korelasyon gùvenirlik düzeyi sig 2-tailed 0,05 den kùçùk olduğından “r” değıeri istatistiksel olarak anlamlıdır.

- Tarımsal Destek ve Verim Faktörü

Tarımsal destek ve verim arasında ilişkinin ölçülmesine yönelik olarak çiftçilere yöneltilen bu iki değışkenden hangisinin kendileri için ne derece önemli olduğı sorusuna tarımsal destek çok önemli diyenlerin oranı %14,9’dur. Çok önemli ve önemli faktörlerinin toplamı %38,3’dür. Verim çok önemli diyen çiftçilerin oranı %83,3’tür. Çok önemli ve önemli diyen çiftçilerin toplam oranı %96,1’dir.

Tarımsal destek ve verim arasında tercihte bulunan çiftçilerden tarımsal desteğı tercih eden çiftçi sayısı 23, oranı %8,2’dir. Verimi tercih eden çiftçi sayısı 224, oranı %79,4’dür. Her ikisi de aynı derecede önemli diyerek tercihte bulunan çiftçi sayısı 35 ve oranı ise % 12,4’dur. Tarımsal destek ve verim arasında bir kıyaslama yapıldığında çiftçiler verimi tercih etmektedirler.

Tarımsal destek ile verim arasındaki korelasyona bakılmış ve burada $r = -0,234$ olarak bulunmuştur. Buradan hareketle tarımsal destek ile verim arasında negatif doğrusal bir ilişki bulunmaktadır. Ancak bu ilişki güçlü bir ilişki değıldir. Yine bu ilişki bir nedensellik belirtmez. Yani biri diğèrinin nedeni olmadığı gibi sonucu da değıldir. Korelasyon gùvenirlik düzeyi sig 2-tailed 0,05 den kùçùk olduğından “r” değıeri istatistiksel olarak anlamlıdır.

- Bölüm Değıerlendirmesi

Çalışmanın bu bölümünde çiftçilerin yetiştiricilik tercihine etki eden fiyat, verim, maliyet, pazarlama-satış garantisi ve tarımsal destek faktörlerinin arasındaki ilişkinin yönü, şiddeti, anlamlı olup olmadığı ve ilişkinin düzeyine bakılmıştır. Değışkenler arasında ilişkiler tek tek ele alınmış ayrıca Çizelge 6.27’de önemlilik düzeyiyle ilgili

bütüncül veriler vermiştir. Çiftçilerin değişkenler arasındaki tercihleri ise çizelge 6.28’de verilmiştir. Değişkenlerin birbirleriyle olan ilişkilerinin ayrı ayrı ölçülmesine yönelik olarak yapılan çalışmada, değişkenlerin korelasyon katsayıları (r) bulunmuştur. Değişkenlerin hangisinin bağımlı değişken hangisinin bağımsız değişken olduğunun bilinemediği durumlarda korelasyon katsayısı kullanılır. Katsayının alabileceği en küçük değer -1, en büyük değer +1’dir. Korelasyon katsayısının -1’e eşit olması durumunda değişkenler arasında negatif yönlü tam bir doğrusal ilişkinin varlığından bahsedilebilir. Korelasyon katsayısının +1’e eşit olması durumunda ise değişkenler arasında pozitif doğrusal tam bir ilişki olduğu söylenebilir. Negatif ilişki bir değişken artarken diğerinin azaldığını gösterir. Değişkenler arasındaki ilişki kuvvetlendikçe uçdeğerlere yaklaşır. İlişki zayıfladıkça sifıra yaklaşır.

On farklı şekilde değişkenler arasındaki korelasyon katsayılarına bakıldığında her değişkenin ilişkisi anlamlı olarak bulunmuştur. Tüm değişkenler arasındaki ilişki negatif yönlü olarak belirlenmiştir.

Fiyat ile maliyet arasında yapılan korelasyonda; korelasyon katsayısı (r) değeri $r = -0,278$ olarak bulunmuştur. H_0 hipotezi red edilir. H_1 hipotezi kabul edilir. Korelasyon güven değeri (p) sig (2-tailed) $0,0001 < 0,05$ olduğundan korelasyon vardır ve işaretin negatif olması değişkenlerden biri artarken diğerinin azaldığını göstermektedir. Hesaplanan determinant değeri $(r^2)r^2 = 0,031$ olarak bulunur. Dolayısıyla, fiyattaki değişimin %0,031’i maliyet ile açıklanabilir.

Fiyat ile pazarlama-satış garantisi arasındaki korelasyonda; korelasyon katsayısı $r = -0,314$ olarak bulunmuştur. Korelasyon güven değeri $p < 0,05$ olduğundan korelasyon vardır ve işaretin negatif olması değişkenlerin biri artarken diğerinin azaldığını göstermektedir. Hesaplanan $r^2 = 0,009$ olarak bulunur. Yani fiyattaki değişimin %0,009’u pazarlama-satış garantisi ile açıklanabilir. Fiyat ile pazarlama-satış garantisi arasındaki ilişki, fiyat ile maliyet arasındaki ilişkiden daha güçlüdür.

Fiyat ile verim arasındaki korelasyonda; korelasyon katsayısı $r = -0,214$ olarak bulunmuştur. Korelasyon güven değeri $p < 0,05$ olduğundan korelasyon vardır ve

işaretinin negatif olması fiyat ile verim arasında ters yönde bir ilişki olduğunu gösterir. Yani biri artarken diğeri azalır. Hesaplanan determinant değeri $r^2=0,009$ 'dur. Bu determinant değeri fiyattaki bir değişimin %0,009'u verim ile açıklanır olduğunu gösterir. Fiyat ile verim arasındaki ilişki fiyat ile pazarlama-satış garantisi arasındaki ilişkiden daha zayıftır.

Fiyat ile tarımsal destek arasında yapılan korelasyonda; korelasyon katsayısı $r= -148$ olarak bulunmuştur. Korelasyon güven değeri $p<0,05$ olduğundan korelasyon vardır. İşaretin negatif olması ve değerin sifıra çok yakın olması ilişkinin çok zayıf olduğunu göstermektedir. Hesaplanan determinant değeri $r^2=0,002$ 'dir. Yani fiyattaki değişimin %0,002'si tarımsal destekle açıklanabilir.

Verim ile pazarlama-satış garantisi arasında yapılan korelasyonda; korelasyon katsayısı $r= -263$ olarak bulunmuştur. Korelasyon güven değeri $p<0,05$ olduğundan verim ile pazarlama-satış garantisi arasında korelasyon vardır. İşaretin negatif olması değişkenlerden biri artarken diğerin azaldığını gösterir. Verim ve pazarlama-satış garantisi arasındaki ilişki çok güçlü bir ilişki değildir ancak verim ile tarımsal destek arasındaki ilişkiden daha güçlüdür. Hesaplanan determinant değeri $r^2=0,008$ 'dir. Dolayısıyla, verimdeki değişimin %0,008'i pazarlama-satış garantisi ile açıklanabilir.

Verim ile maliyet arasındaki korelasyonda; korelasyon katsayısı $r= -294$ olarak hesaplanmıştır. Korelasyon güven değeri $p<0,05$ olduğundan değişkenler arasında korelasyon vardır. İlişkinin yönünün negatif olması değişkenlerden birinin artarken diğerin azaldığını göstermektedir. Hesaplanan determinant değeri $r^2 =0,056$ olarak bulunmuştur. Bu değer verimdeki değişimin %0,056'sı maliyet ile açıklanabilir. Verim ile maliyet arasındaki ilişki, verim ile pazarlama-satış garantisi ve verim ile fiyat arasındaki ilişkiden daha güçlü bir ilişkidir.

Maliyet ile tarımsal destek arasındaki korelasyonda; korelasyon katsayısı $r= -314$ olarak bulunmuştur. Korelasyon güven değeri $p<0,05$ olduğundan korelasyon vardır. İlişkinin negatif olması değişkenlerin biri artarken diğerin azaldığını göstermektedir. Hesaplanan determinant değeri $r^2=0,051$ olarak bulunmuştur. Bu değer tarımsal

destekteki değişimin%0,051'i maliyet ile açıklanabilir olduğunu gösterir. Maliyet ile tarımsal destek arasındaki ilişki maliyetin fiyat ile olan ilişkisinden daha güçlüdür. Yine maliyetin tarımsal destekle olan ilişkisi maliyetin pazarlama-satış garantisi ile olan ilişkisinden daha güçlüdür.

Pazarlama-satış garantisi ile tarımsal destek arasındaki korelasyonda; korelasyon katsayısı $r = -0,285$ olarak bulunmuştur. Korelasyon güven değeri $p < 0,05$ olduğundan değişkenler arasında korelasyon vardır. İlişkinin yönünün negatif olması değişkenlerden birinin artarken diğerinin azaldığını göstermektedir. Hesaplanan determinant değeri

$r^2 = 0,052$ olarak bulunmuştur. Yani tarımsal destekteki değişimin %0,052'si pazarlama-satış garantisi ile açıklanabilir.

Pazarlama-satış garantisi ile maliyet arasında korelasyonda; korelasyon katsayısı $r = -0,204$ olarak bulunmuştur. Korelasyon güven değeri $p < 0,05$ olduğundan korelasyon vardır. İlişkinin negatif yönlü olması değişkenlerden biri artarken diğerinin azaldığını göstermektedir. Hesaplanan determinant değeri $r^2 = 0,001$ olarak bulunmuştur. Pazarlama-satış garantisindeki değişimin %0,001'i maliyet ile açıklanır.

Tarımsal destek ile verim arasındaki bir korelasyonda; korelasyon katsayısı $r = -0,234$ olarak bulunmuştur. Korelasyon güven değeri $p < 0,05$ olduğunda korelasyon vardır. İlişkinin negatif yönlü olması değişkenlerden biri artarken diğerinin azaldığını gösterir. Hesaplanan determinant değeri $r^2 = 0,007$ olarak hesaplanmıştır. Verimdeki değişimin %0,007'si tarımsal destekle açıklanabilir.

Yapılan araştırmaya göre; her değişken arasında negatif yönlü çok güçlü olmayan korelasyon mevcuttur. Diğer değişkenlere nazaran en güçlü ilişki fiyat ile pazarlama-satış garantisi arasında ve maliyet ile tarımsal destek arasındadır. Maliyetten sonra tarımsal destekle en güçlü ilişkiye sahip faktör pazarlama-satış garantisidir.

Çizelge 6.27 Yetiştirilecek ürünü belirlemede etkili faktörlerin önem derecesi

FAKTÖRLER	Önemli değil		Az Önemli		Orta Derece Önemli		Önemli		Çok Önemli		TOPLAM		TOPLAM		Önemli değil		Az Önemli		Orta Derece Önemli		Önemli		Çok Önemli		FAKTÖRLER
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Fiyat	3	1	1	0,4	13	4,6	86	30,4	179	63,5	282	100	282	100	2	0,7	3	1	23	8,1	91	32,3	163	57,8	Maliyet
Fiyat	1	0,4	3	1,1	15	5,3	130	46,1	133	47,1	282	100	282	100	1	0,4	3	1,1	23	8,2	79	28,1	176	62,4	Pazarlama/Satış Garantisi
Fiyat	2	0,8	3	1,1	14	5	135	47,7	128	45,4	282	100	282	100			2	0,8	17	6	66	23,4	197	69,9	Verim
Fiyat	5	1,8			3	1,1	64	22,6	210	74,5	282	100	282	100	37	13,1	44	15,6	89	31,6	64	22,7	48	17	Tarımsal destek
Verim	2	0,7	1	0,4	16	5,7	89	31,5	174	61,7	282	100	282	100	2	0,7	2	0,7	30	10,6	109	38,7	139	49,3	Pazarlama/Satış Garantisi
Verim			3	1,1	14	5	77	27,2	188	66,7	282	100	282	100	2	0,7	1	0,4	26	9,2	117	41,5	136	48,2	Maliyet
Maliyet	2	0,8	3	1,1	16	5,6	61	21,6	200	70,9	282	100	282	100	37	13,1	46	16,3	68	24,1	80	28,3	51	18,1	Tarımsal destek
Pazarlama/Satış Garantisi	3	1,1	5	1,8	26	9,2	58	20,5	190	67,4	282	100	282	100	30	10,6	53	19,0	82	29,1	71	25,2	46	16,3	Tarımsal destek
Pazarlama/Satış Garantisi	4	1,5	6	2,2	25	8,8	86	30,4	161	57,1	282	100	282	100	4	1,4	5	1,8	17	6,0	117	41,5	139	43,3	Maliyet
Tarımsal destek	37	13,1	56	19,8	81	28,7	66	23,4	42	14,9	282	100	282	100	3	1,1	1	0,4	7	2,5	36	12,8	235	83,3	Verim

*Çiftçilerden iki değişken arasında her değişkene 1-9'a kadar puan vermeleri istenmiştir. Puanlamada 5'li Liket ölçeği kullanılmıştır.

Çizelge 6.28 Yetiştirilecek ürünü belirlemede etkili faktörlerin tercih düzeyleri

1.Grup Faktörler	1. Grup faktörlere ilişkin tercih		2. Grup faktörlere ilişkin tercih		Her iki gruba ilişkin eşit düzeyde tercih		2.Grup Faktörler
	Çiftçi Sayısı	%	Çiftçi Sayısı	%	Çiftçi Sayısı	%	
Fiyat	106	37,6	84	28,8	92	32,6	Maliyet
Fiyat	85	30,1	130	46,1	67	23,8	Pazarlama/Satış Garantisi
Fiyat	62	22	130	46,1	90	31,9	Verim
Fiyat	210	77	25	8,9	40	14,2	Tarımsal destek
Verim	123	43,6	76	27	83	29,4	Pazarlama/Satış Garantisi
Verim	121	42,9	73	25,9	88	31,2	Maliyet
Maliyet	208	73,8	41	14,5	33	11,7	Tarımsal destek
Pazarlama/Satış Garantisi	205	72,7	43	15,2	34	12,1	Tarımsal destek
Pazarlama/Satış Garantisi	105	37,2	90	31,9	87	30,9	Maliyet
Tarımsal destek	23	8,2	224	79,4	35	12,4	Verim

Çiftçilere her değişkenden hangisini tercih ettikleri sorusu yöneltilmiş verdikleri cevaba göre çiftçilerin hangi değişkeni tercih ettiği belirlenmiştir.

Çizelge 6.29 Yetiştirilecek ürünü belirlemede etkili ekonomik faktörlerin korelasyon ilişkileri

FAKTÖRLER	İlişki Negatif Yönlü	İlişki Pozitif Yönlü	İlişki Güçlü	İlişki Zayıf	İlişki Anlamlı	İlişki Anlamsız	İlişki Miktarı	FAKTÖRLER
Fiyat	X	-	-	X	Anlamlı	-	0,278	Maliyet
Fiyat	X	-	-	X	Anlamlı	-	0,314	Pazarlama/Satış Garantisi
Fiyat	X	-	-	X	Anlamlı	-	0,214	Verim
Fiyat	X	-	-	X	Anlamlı	-	0,148	Tarımsal destek
Verim	X	-	-	X	Anlamlı	-	0,263	Pazarlama/Satış Garantisi
Verim	X	-	-	X	Anlamlı	-	0,294	Maliyet
Maliyet	X	-	-	X	Anlamlı	-	0,314	Tarımsal destek
Pazarlama/Satış Garantisi	X	-	-	X	Anlamlı	-	0,285	Tarımsal destek
Pazarlama/Satış Garantisi	X	-	-	X	Anlamlı	-	0,204	Maliyet
Tarımsal destek	X	-	-	X	Anlamlı	-	0,234	Verim

Açıklama: Korelasyon bağımsız değişkenler arasındaki ilişkisinin yönünü ve şiddetini verir. Korelasyon katsayısı (-1) ile (+1) arasında değişir. Uç değerlere yaklaştıkça ilişki artar, sıfıra yaklaştıkça ilişki azalır. Pozitif değerler direk yönlü doğrusal ilişkiyi, negatif değerler ise ters yönlü doğrusal ilişkiyi belirtir. Yukarıda (X) işareti ile değişkenler arası ilişkiler, ilişkinin anlamı ve miktarı verilmiştir.

6.8 Bitkisel Üretim Destekleri ve Çiftçilerin Yararlanma Durumları

Bu bölümde çiftçilerin tarımsal desteklerden yararlanma durumları incelenmiştir. Çiftçilere tarımsal destek seçenekleri arasında hangi desteklerden faydalandıkları sorusu yöneltilmiş ve birden çok seçenek seçebilecekleri belirtilmiştir. Bitkisel üretim destekleri ve bitkisel üretim destekleri altında yer alan Tarım Havzaları üretim ve Destekleme Modeline göre fark ödemesi destekleri ayrı ayrı incelenmiştir.

6.8.1 Bitkisel üretime sağlanan devlet destekleri

Devletin tarım sektörüne müdahalesini üç grupta toplamak mümkündür. Bunlar;

- 1- Tarım ürünleri fiyatları ve arzındaki istikrar temini
- 2- Üretimin yönünü ve seviyesini ayarlama
- 3- Tarımsal gelirin ıslahı ve muhafazası

Devletin tarım ürünleri fiyatlarındaki dalgalanmaları asgariye indirmesi politikanın esasını teşkil eder. Bu ürünlerin fiyat ve arz miktarındaki istikrar temini sadece çiftçilerin menfaati için değil tüketiciler yönünden de önemlidir (Aksöz, 1973).

Bitkisel üretimi artırmak, kaliteyi yükseltmek ve çevreye duyarlı alternatif tarım tekniklerinin geliştirilmesini sağlama amacıyla bitkisel üretime devlet tarafından sağlanan çeşitli destekler mevcuttur. Bu desteklerin büyük bir kısmı Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından verilmektedir. Ayrıca Tarım Kredi Kooperatifleri ve Ziraat Bankası tarafından da uygulanan indirimli faiz uygulamaları şeklinde çiftçilerin desteklenmesi söz konusudur. Yine Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) tarafından tarımsal ürün ihracatı/ithalatı yapan firmalara sağlanan ihracat iadesi şeklinde desteklerde mevcuttur.

TOB tarafından her yıl yayımlanan Bakanlar Kurulu Kararı (BKK) ile bitkisel üretime verilen TOB desteklerine ilişkin usul ve esaslar belirlenir ve destekleme birim fiyatları ilan edilir. Bitkisel üretime konu destekleme başlıkları;

- Mazot, Gübre ve Toprak Analizi Desteği,
- Sertifikalı Tohum Kullanım Desteği,
- Sertifikalı Tohum Üretim Desteği,
- Sertifikalı Fidan/Çilek Fidesi ve Standart Fidan Kullanımı Desteği,
- İyi Tarım Uygulamaları Desteği,
- Organik Tarım Desteği,
- Küçük Aile İşletmesi Desteği,
- Geleneksel Zeytin Bahçeleri Rehabilitasyon Desteği,
- Verim Kaybı Desteği,
- Türkiye Tarım Havzaları Üretim ve Destekleme Modeline Göre Yağlı Tohumlu Bitkiler, Hububat, Baklagil Fark Ödemesi Desteği,
- TMO Alım Primi Desteği,
- İlave Sözleşmeli Üretim Desteği,
- Yem Bitkileri Üretim Desteği,
- Tarım Sigortaları ve Kırsal Kalkınma Destekleri,
- Tarımsal Ürünlerde İhracat İadesi Yardımları,
- Ziraat Bankası A.Ş ve Tarım Kredi Kooperatiflerince Tarımsal Üretime Dair Düşük Faizli Yatırım ve İşletme Kredisi'dir.

Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından verilen desteklerin çoğunluğu doğrudan çiftçiye yapılan ödemeler şeklindedir. Ayrıca üretimin risklere karşı korunması amacıyla ürün sigortası destek programı ve yerel kapasitenin güçlendirilmesi amacıyla verilen kırsal kalkınma destekleri mevcuttur.

Tarımsal ürünlere ihracat iadesi; belli tarım ürünlerinin(patates, elma, yaşı-dondurulmuş-kurutulmuş meyve-sebze, turuncgiller) ihracatı takiben ürün çeşidine göre ABD doları üzerinden verilen ödeneklerdir. Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu (DFİF) tarafından ödemeleri yapılmaktadır.

T.C. Ziraat Bankası ve Tarım Kredi Kooperatiflerince bitkisel üretime sağlanan krediler ise; indirimli kredi şeklindedir. Bu kredi konuları;

- Kontrollü Örtüaltı Tarımı,
- Yaygın Bitkisel Üretim,
- Muhtelif Konular,
- Tarım Makinaları,
- Tarımsal ürünlerin işlenmesi, depolanması ve sözleşmeli üretim başlıklarında sağlanmaktadır.

Tarımsal işletmelerin faaliyet konularına göre belirlenen indirim oranları ve kredi üst limitleri mevcuttur. Bu konuyla ilgili yatırım dönemi/işletme dönemi kredisi Ekler kısmında **EK 2**'de verilmiştir (Anonim 2023d)

6.8.2 Türkiye Tarım Havzaları Üretim ve Destekleme Modeli

Araştırmanın amacıyla ilgili olarak, TOB'nın bitkisel üretime sağladığı destekler arasında ödenen para itibarıyla en yüksek paya (%42,3) sahip olması nedeniyle THÜDM'ne ayrıca değilinilmiştir. Türkiye Tarım Havzaları Üretim ve Destekleme Modeline²göre fark ödemesi destekleri kilogram bazlı ödenen desteklerdir. 2010 yılından itibaren 17 üründe verilmeye başlanmıştır. Tarım havzaları; iklim, toprak ve topografya özellikleri itibarıyla birbirine benzer özellik gösteren coğrafi alanların yönetilebilir olması açısından idari sınırlara çekilmesiyle oluşturulmuş bölgelerdir. Her havzanın iklim özellikleri ile ürünlerin ekolojik istekleri örtüşürülerek her bir havza için en ideal yetiştirilecek ürün belirlenmiştir. Belirlenen ürünlerde havzalarda desteklenmeye başlanmıştır. Her yıl çıkarılan bakanlar kurulu kararı ile bu havzalarda desteklenecek ürünler ve birim destek miktarları ilan edilir(Anonim. 2022d). 2016 yılında çıkarılan Bakanlar Kurulu Kararı ile Türkiye'nin her bir ilçesi bir havza olarak kabul edilmiş ve desteklemesi ilçeler üzerinden yapılmaktadır.

² THÜDM: Havza özellikleri ile ürün özelliklerini karşılaştırarak en ideal ürün yetiştirilme bölgesi ile destek miktarı ve bütçesini belirlemesi beklenen bir karar destek sistemi tasarımıdır. Model, havza özellikleri ile ürün özelliklerini coğrafi bilgi sistemleri verisi olarak alıp kullanır. Modelde 17 ürün çalışılmıştır. Tasarımın dinamik bir yapıda olduğu ifade edilmektedir.

Araştırmada edinilen bulgulara göre; en çok yararlanılan destekler sıralamasında mazot – gübre desteği ilk sıradadır. İkinci sıra fark ödemesi destekleri vardır, üçüncü sırada sertifikalı tohum desteği yer almaktadır. Dördüncü sırada toprak analizi desteği ve beşinci sırada yem bitkileri destekleri yer almaktadır (**Çizelge 6.30**).

Görüşme gerçekleştirilen 282 çiftçinin 258'i Mazot gübre desteğinden yararlandığını belirtmiştir. Yine görüşülen 282 çiftçinin 151'i Tarım Havzaları Üretim ve Destekleme Modeline göre fark ödemesi desteklerinden yararlandığını bildirmiştir. 282 çiftçinin 118'i sertifikalı tohum desteğinden yararlandığını, 113'ü toprak analizi desteğinden yararlandığını ve 48'i ise yem bitkileri desteklerinden yararlandığını belirtmiştir. 15 kişi tarımsal desteklerden yararlanmadığını 2 kişi ise bilgilerinin olmadığını belirtmişlerdir. Yem bitkileri desteklerinin düşük olmasının nedeni olarak araştırma alanının Ankara İli olması söylenebilir (**Çizelge 6.30**).

Çizelge 6.30 Bitkisel üretim desteklerinden yararlanma durumu

Yararlanılan Destekler	Evet	%	Hayır	%
Mazot-Gübre Desteği	258	91,5	24	8,5
Türkiye Tarım Havzaları Üretim ve Destekleme Modeline göre fark ödemesi	151	40,1	131	59,9
Sertifikalı Tohum Desteği	118	41,8	164	58,2
Toprak Analizi Desteği	113	40,1	169	59,9
Yem Bitkileri Desteği	48	17,1	234	82,9
Yararlanmadım/bilgim olmadı	17	6,0	265	93,3

6.9 En Çok Yararlanılan ve Yararlı Olduğu Düşünülen Bitkisel Üretim Destekleri

Çiftçilerin yararlandığı destekte ürün çeşidinden çok, desteğin miktarı ve maliyet düşürücü unsurlar etkili olmaktadır. Bu yararlanılan destek çeşitlerine de yansımaktadır. Alan çalışmasında çiftçilerin en çok sorun olarak üretimde gündeme getirdikleri konu başta mazot ve gübre olmak üzere girdi fiyatlarının yüksekliği olmuştur. Bu durum

çiftçilerin desteklerden yararlanmada memnuniyet düzeyini de etkilemektedir. Çiftçilerin %54,7'si mazot gübre desteğinin, %35,1'i ise fark ödemesi desteğinin en çok yararlandıkları ve kendileri için faydalı destek olduğunu belirtmişlerdir (**Çizelge 6.31**).

Çizelge 6.31 En çok yararlanan bitkisel üretim destekleri

Destekler	Sayı (n=265)	%
TTHÜDM fark ödemesi	93	35,1
Mazot-gübre	145	54,7
Sertifikalı tohum	6	2,2
Toprak analizi	3	1,1
Yem bitkileri	18	6,8
Toplam	265	100

6.10 Üretimde Desteklenmesi İstenen Girdiler

Bu bölümde çiftçilere tarımda en çok hangi girdi ve/veya girdiler desteklenmelidir diye sorulmuştur. Böylelikle çiftçilerin üretimde desteklenen girdiler hakkında düşüncelerini almak ve desteklenmeyen fakat çiftçilerin desteklenmesini istedikleri girdi/girdilerin neler olduğunu belirlemek amacıyla çiftçilerin düşünceleri alınmıştır. Doğrudan çiftçilerin verdikleri cevaplar seçenekleri oluşturmaktadır.

Çizelge 6.32'de görüleceği üzere; çiftçilerin büyük bir çoğunluğu mazot ve gübre girdilerinin desteklenmesinin uygun olduğunu belirtmişlerdir. % 41,7'ü mazot-gübre girdilerini, %12,4'ü mazot, %10,6'sı mazot-tohum-gübre girdilerini, %6,59'u tarım alet ve makinaları, % 5,7'si mazot-tohum-enerji girdilerinin ilk beş sırasında belirtmişlerdir.

Çizelge 6.32 Çiftçilerin en çok desteklenmesini istedikleri girdi/girdiler

Girdiler	Sayı (n=273)	%
Mazot-gübre	114	41,7
Mazot	34	12,4
Mazot-tohum-gübre	29	10,6
Alet - Makina	18	6,59
Mazot - tohum - enerji	16	5,86
Enerji	15	5,49
İlaç	13	4,76
Tohum	12	4,39
Enerji - Tohum	7	2,56
Fark ödemesi desteği artırılmalı	6	2,19
Yem desteklensin	5	1,83
Sulama desteği	4	1,46
Toplam	273	100

Görüşülen çiftçilerden %96,8'i yani 273'ü üretimde desteklenmesini istedikleri girdileri belirtmişlerdir. 273 çiftçinin %41,7'si mazot-gübre girdilerinin desteklenmesini istemişlerdir. Çiftçiler özellikle tarımda kullanılan mazotta devletin aldığı vergilerin almamasını belirtmişlerdir.

Gürkan (2012) çalışmasında, üreticilerin mazot ve gübre fiyatlarında indirim istediklerini belirlemiştir. Bu çalışmada da, mazot ve gübre çiftçilerin en çok desteklenmesini istedikleri girdi kalemleri olarak bulunmuştur. Yine çiftçilerin istekleri mazot ve gübre fiyatlarında indirim şeklinde desteklemelerin olması yönündedir.

6.11 Desteklemeler Hakkında Çiftçilerin Bilgi Kaynağı

Bu bölümde çiftçilere tarımsal destekler hakkında bilgileri nerelerden edindikleri sorusu yöneltmiştir. Bu sonuca göre Çizelge 6.33’de görüleceği gibi; çiftçilerin en önemli bilgi kaynağı %81,2 oran ile tarım ilçeler müdürlüğü elemanlarıdır. Diğer en önemli bilgi kaynakları ise köy muhtarları ve TV ve radyo vasıtası ile bilgilendiklerini belirtmişlerdir.

Çizelge 6.33 Çiftçilerin desteklemeler hakkında bilgi kaynakları

Bilgi Kaynakları	Evet		Hayır		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
TOB İl/İlçeler müdürlüğü elemanları vasıtası ile	229	81,2	53	18,8	282	100
TV veya radyo vasıtası ile	53	18,8	229	81,2	282	100
Mahalle muhtarı vasıtası ile	52	18,4	230	81,6	282	100
Tarım danışmanları	30	10,6	252	89,4	282	100
Köydeki diğer çiftçilerden	29	10,3	253	89,7	282	100
İnternet ile	21	7,4	261	92,6	282	100
Ziraat odası	17	6,0	265	94,0	282	100
Asılan Afiş ve dağıtılan kitapçıklar vasıtası ile	3	1,1	279	98,9	282	100
Üniversitelerden	-	-	282	100	282	100

Günden ve Miran (2008) çalışmalarında, temel işletmecilik kararlarında çiftçilerin üniversiteleri ilk sırada tercih ettiklerini belirlemişlerdir.

Bu araştırma sonucuna göre ise, çiftçiler için en önemli bilgi kaynağı Tarım ve Orman Bakanlığı İl/İlçe müdürlükleridir.

6.12 Ürün Yetiştiriciliğine Tarımsal Desteklerin Etkisi

Geleceğe yönelik önerilerde bulunmak için bugüne kadar ki tarımsal desteklerin ürün yetiştiriciliğine etkilerinin ortaya konulması önemlidir. Bundan hareketle çiftçilere şuana kadar yetiştirdikleri ürün tercihlerinde tarımsal desteklerin etkili olup olmadığı sorusu yöneltilmiştir. Çizelge 6.34’de görüleceği gibi; tarımsal desteklerin ürün tercihinde etkili olduğunu düşünenlerin oranı %53,2’dir. Desteklerin ürün tercihinde etkili olmadığını düşünen çiftçilerin oranı ise %46,8’dir.

Çizelge 6.34 Çiftçilerin ürün yetiştiricilik tercihin tarımsal desteklerin etkisi

Etkili Olma Durumu	Sayı	%
Evet	150	53,2
Hayır	132	46,8
Toplam	282	100,0

Tarımsal desteklerin ürün yetiştiricilik tercihin etkisi olmadığını belirten (n=132) çiftçilere bunun nedeni sorulmuş ve öncelikli tercihlerini sıralamaları istenmiştir. Bu soruya yanıt veren çiftçilerden % 68,9’u birincil öncelik düzeyinde birim destek miktarını yetersiz bulduğunu belirtmiştir. % 10,6’sı destek ödemelerinin her üründe yapılmadığını, % 9,1’i destek ödemelerinin üretimden sonra yapıldığını ve %5,3’ü destek almak için başvurmadığını/başvuru yapamadığını ürün yetiştiricilik tercihin tarımsal desteğin etkili olmamasına neden olarak göstermişlerdir (**Çizelge 6.35**).

Çizelge 6.35 Çiftçilerin ürün yetiştiricilik tercihine tarımsal desteklerin etkisizlik nedenleri

Öncelikler	Birinci Öncelik		İkinci Öncelik		Üçüncü Öncelik		TOPLAM
	Sayı (n=132)	%	Sayı (n=57)	%	Sayı (n=28)	%	
Birim destek miktarı yetersiz	91	68,9	7	12,3	4	14,3	102
Destek ödemeleri her üründe yapılmıyor	14	10,6	34	59,6	7	25	55
Destek ödemeleri üretimden sonra ödeniyor	12	9,1	13	22,8	14	50	39
Destegi tarla sahibi alıyor	8	6,1	1	1,8	3	10,7	12
Destek almak için başvurumuyorum	7	5,3	2	3,5	-	-	9
TOPLAM	132	100	57	100	28	100	

6.13 Çiftçilerin Satışını Gerçekleştirdikleri Ürünler

Bu bölümde çiftçilere ürettikleri ürünlerden neleri sattıkları sorusu yöneltilmiştir. Çiftçilerin bir üretim sezonundan diğer üretim sezonuna kadar ürünlerini nasıl değerlendirdikleri de önemlidir. Çünkü çiftçi bir sonraki yıl ekeceği/yetiştireceği ürüne çoğunlukla fiyat ve pazarlama-satış durumuna göre karar vermektedirler. Çiftçilerin cevapları evet hayır olarak işaretlenmiştir. Buna göre çiftçilerin büyük bir çoğunluğu Buğday ve Arpa sattıklarını belirtmişlerdir. Araştırma bölgesinin İç Anadolu Bölgesi olması bunun önemli bir sebebi olarak söylenebilir. Sebze satışlarının üçüncü sırada yer alması Beypazarı ilçesinin önemli bir havuç üreticisi olmasından kaynaklanmaktadır. Beypazarı ilçesinde sebze üreticilerinin kendi aralarında kurdukları S.S Sebzecilik ve Pazarlama Kooperatifi bulunmaktadır. Çiftçiler ürünlerinin nakliyesini bu kooperatif aracılığı ile gerçekleştirmektedirler. Üretilen ürünler özellikle Ankara haline ve İstanbul haline pazarlamaktadırlar. Polatlı ilçesinde buğday borsası bulunmaktadır. Çiftçiler ürettikleri tahılları borsaya ve tüccara satmaktadır. Yağlı tohumlardan aspir için 2014 yılında alım garantisi verilmiştir. Özellikle Bala ilçesinde yoğun aspir ekilişi bulunmaktadır ve ürünü TMO almaktadır. Yine TMO tahıl alımı da gerçekleştirmektedir.

Çizelge 6.36 Çiftçilerin satışını gerçekleştirdikleri ürün bilgileri

SATILAN ÜRÜNLER	Evet		Hayır		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Buğday	173	61,3	109	38,7	282	100
Arpa	104	36,9	178	63,1	282	100
Sebze	100	35,5	182	64,5	282	100
Yem Bitkileri	91	32,3	191	67,7	282	100
Meyve	71	25,2	211	74,8	282	100
Aspir	49	17,4	233	82,6	282	100
Nohut	41	14,5	241	85,5	282	100
Ayçiçeği	31	11	251	89	282	100
Fasulye	5	1,8	277	98,2	282	100
Mısır	2	0,7	280	99,3	282	100

*Bir çiftçi birden çok seçenek cevaplandırmıştır.

6.14 Türkiye Tarım Havzaları Üretim ve Destekleme Modeline Göre Fark Ödemesi Desteklerinden Çiftçilerin Haberdar Olma Durumu

Bitkisel üretim desteklerinin önemli bir kısmı; 2022 yılında yapılan ödemelere göre; % 45,6'si THÜDM göre ödenen fark ödemesi destekleridir. Yine araştırma sonucuna göre fark ödemesi destekleri çiftçilerin en çok yararlandıkları destekler sıralamasında ikinci sırada yer almaktadır. Bu bakımdan bu desteklerin bilinebilirliği, çiftçilerin bu desteklerden haberdar olup olmadıkları önemlidir.

Araştırma kapsamındaki çiftçilerin %49,3'ü (n=139) fark ödemesi desteklerinden haberdardır. Bu çiftçilerin bu destekler hakkındaki bilgi kaynağı Çizelge 6.37'de verilmiştir. Buna göre; en önemli ve birincil bilgi kaynağı TOB il/ilçe müdürlükleridir.

Çizelge 6.37 Çiftçilerin TTHÜDM göre fark ödemesi desteklerinin bilgi kaynağı

Bilgi Kaynağı	Sayı	%
TOB İl/ İlçe Müdürlüğü	94	67,6
Mahalle muhtarı	15	10,8
Mahalledeki diğer çiftçiler	10	7,2
İnternet	10	7,2
TV veya radyo	8	5,8
Asılan afiş ve dağıtılan kitaplar	2	1,4
TOPLAM	139	100

6.15 Türkiye Tarım Havzaları Üretim ve Destekleme Modeline Göre Fark Ödemesi Desteklerinin Çiftçilere Göre Faydalı Olma Durumu ve Gelir Artırıcı Özelliği

Türkiye’de bitkisel üretime ödenen desteklerin %45,6’si bu kalemde ödenen desteklerdir. Bu destekler çiftçinin üretimde kalmasını sağlıyor mu, üretime etkisi var mı soruları hakkında özellikle ele alınmıştır. Fark ödemesinden haberdar olduğunu söyleyen çiftçilerin (n=139), %59,7’si bu desteklerin faydalı olduğunu ve gelirini artırdığını belirtmiştir. Çiftçilerin % 33,1’i THÜDM göre fark ödemesi desteklerinin gelir artırıcı özelliği olmadığını belirtmiştir (**Çizelge 6.38**).

Çizelge 6.38 Çiftçilerin TTHÜDM göre fark ödemesi desteklerinin gelir artırıcı özelliği

Gelir Artırıyor mu?	Sayı	%
Evet	83	59,7
Hayır	46	33,1
Yanıtsız	10	7,2
TOPLAM	139	49,3

Araştırma sahasında edinilen bilgilere göre; çiftçiler fark ödemesi desteklerini THÜDM göre fark ödemesi destekleri şeklinde değil daha çok arpa buğday desteği şeklinde bilmektedirler.

6.16 Çiftçilerin Yeni veya Farklı Bir Ürün Yetiştirme Tercihinde Etkili Faktörler

Bu bölümde araştırmanın amacı doğrultusunda çiftçilerin yeni bir ürün yetiştirmeye karar vermelerinde etkili faktörlerin neler olduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma sonucuna göre çiftçiler bir sonraki yıl yetiştirecekleri ürünü belirlemede ürünün fiyatına ve pazarlama-satış olanağının kolay olmasına bakarak karar veriyorlar. Ancak bir ürüne verilen yeni ve şok bir desteğin (aspir bitkisi gibi)veya ürünün desteğinin diğer ürünlere göre yüksek olmasının, çiftçileri o ürünün ekilişine teşvik edip etmediği, varsa bu etkinin ne olduğu ve ne ölçüde çiftçilerin tercihlerini etkilediği belirlenmeye çalışılmıştır. Çiftçilerden cevaplarını önceliklendirmeleri istenmiştir. Buna göre; çiftçiler birincil öncelik düzeyinde ürünün önce fiyatına ve pazarlama olanağının kolay olup olmamasına bakarak karar vermektedirler. Çiftçilerin %29,1'i ürünün fiyatına bakarak ve % 21,6'sı da pazarlama olanağının kolay olup olmamasına bakarak yeni veya farklı ürünü denemeye karar vermektedir. Ürünün işçiliğinin düşük olmasının etkisi %20,2 iken tarımsal desteğinin yüksek olması ise %8,9'dur (**Çizelge 6.39**).

Çizelge 6.39 Çiftçilerin yeni veya farklı bir ürün yetiştirme kararlarına etkili faktörler

Öncelikler	Birinci Öncelik		İkinci Öncelik		Üçüncü Öncelik		TOPLAM
	Sayı	%	Sayı (n=257)	%	Sayı (n=215)	%	
Ürünün Fiyatının Yüksek Olması	82	29,1	91	35,4	29	13,5	202
Pazarlama-satış Olanağının Kolay Olması	61	21,6	52	20,2	56	26,0	169
İşçiliğin Düşük Olması	57	20,2	28	10,9	17	7,9	102
Tarımsal Desteğin Yüksek Olması	25	8,9	31	12,1	47	21,9	103
Gelirimi Artıracağımı Düşünmem	25	8,9	16	6,2	27	12,6	68
Diğer Çiftçilerin Denemiş Olması	23	8,2	25	9,7	12	5,6	60
Girdi Temininin Kolay Olması	7	2,5	10	3,9	26	12,1	43
Verim	2	0,7	4	1,6	1	0,5	7
TOPLAM	282	100	257	100	215	100	

6.17 Çiftçilerin Yeni Bir Ürünü Yetiştirmeye Karar Verirken Bilgi Kaynakları

Bu bölümde çiftçilerin yeni bir ürün yetiştirmeye karar verirken tutum ve davranışlarının nasıl olduğu, kimlerden bilgi görüş aldıkları sorulmuş cevaplarını önceliklendirmeleri istenmiştir. Burada amaçlanan çiftçilerin kararlarının ve düşüncelerinin kaynağının belirlenmesi ve görüşlerinin kimlerden ne derece etkilendiğinin ortaya konulmasıdır. Araştırma sonucuna göre; birincil öncelik düzeyinde çiftçilerin % 49,3'ü kendi karar verdiğini, %30,5'i Tarım ve Orman il/ilçe müdürlüğüne sorduğunu ve %7,8'i komşu ve arkadaşlarından bilgi aldığını, %6,7'si de ailecek karar verdiklerini belirtmişlerdir (**Çizelge 6.40**).

Çiftçilerin tarımsal destekler hakkında bilgi kaynağı %80,2 oranında Tarım ve Orman il/ilçe müdürlüğü olurken, yeni bir ürün yetiştirmeye karar verirken %49,3 oranında kendileri karar vermektedirler. Kendi karar verenlere, ailecek karar verimiz diyenleri de eklersek bu oran % 56 olmaktadır. Bu sonuç, çiftçilerin çoğunlukla ürün yetiştiricilik seçimlerini kendilerinin yaptıklarını göstermektedir.

Çizelge 6.40 Çiftçilerin yeni veya farklı bir ürün yetiştirmeye karar verdiklerinde kimlerden görüş aldıkları

Bilgi Kaynakları	Birinci Öncelik		İkinci Öncelik		Üçüncü Öncelik		TOPLAM
	Sayı	%	Sayı (n=121)	%	Sayı (n=40)	%	
Kendim karar veririm	139	49,3	22	18,2	3	7,5	164
TOB İl/İlçe Müdürlüğü	86	30,5	22	18,2	6	15,0	114
Komşular/arkadaşlar	22	7,8	19	15,7	6	15,0	47
Ailecek karar verimiz	19	6,7	18	14,9	1	2,5	38
Üretici örgütleri	8	2,8	14	11,6	8	20,0	30
Tarım danışmanları	6	2,1	23	19,0	9	22,5	38
Ziraat odaları	2	0,7	3	2,5	7	17,5	12
TOPLAM	282	100	121	100	40	100	

6.18 Çiftçilerin Tarımsal Üretimle İlgili Diğer Açıklayıcı Düşünceleri

Bu bölümde çiftçilere 15 farklı soru yöneltilerek yetiştirilecek ürün tercihinde etki eden faktörler, tarımsal destekler ile tarım politikalarının ürün tercihi üzerine etkileri, girdi maliyeti ve fiyat gibi ekonomik faktörler ile doğal faktörler hakkında görüşleri beşli likert ölçeği kullanılarak değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu şekilde, sayısal olarak ölçülen çiftçi tutum ve davranışları oluşturulan önermelerle tekrar test edilmiştir. Bu konuda bütüncül sayısal veriler Çizelge 6.41’de verilmiştir. Buna göre; çiftçilerin %93,6’sı tarımsal üretimi en çok doğal faktörlerin etkilediğine katılıyorum ve tamamen katılıyorum diyerek cevap vermiştir. Ekonomik ve politik faktörlerin doğal faktörler kadar etkili olmadığını düşünen çiftçilerin oranı %42,2’dir. Çiftçilerin yeni veya farklı bir ürünü yetiştirme kararlarında tarımsal desteklerin etkisi de birincil öncelik düzeyinde 8,9’dur. Toplamda ise (birincil+ikincil+üçüncül düzeyler); 42,9’dur. Yine tarım politikalarının ürün tercihinin etkilediğini düşünen çiftçilerin oranı %7,1 iken tarımsal desteklerin etkisi de birincil öncelik düzeyinde %8,9’dur. Ürün tercihinde fiyat faktörü verim kadar önemlidir sorusuna %38,7 oranında çiftçi tamamen katılıyorum olarak cevap vermişlerdir. Yine matris soruda da fiyat ve verim karşılaştırmasında %45,4 oranında çiftçi fiyatı verim karşısında çok önemli bulmuştur. Verim faktörü pazarlama faktörü kadar önemli değildir sorusuna %48,9 oranında çiftçi katılmıyorum olarak cevap vermişlerdir. Verim ve pazarlama-satış karşılaştırmasında da %49,3 oranında çiftçi pazarlama-satış garantisini verim karşısında çok önemli bulmuştur. Fiyat yetiştirilecek ürün tercihinde en önemli faktördür sorusuna %50 oranında çiftçi tamamen katılıyorum olarak cevap vermişlerdir. Yetiştirilecek ürüne etkili faktörün önem derecesini belirlemek amacıyla yapılan faktör karşılaştırmalarında da fiyat toplamı diğer faktörlerin (verim hariç; fiyat %92,8-verim%93,3) hepsinin toplamından yüksek derecede önemli çıkmıştır. Ürün tercihinde destek miktarı girdi maliyeti kadar önemli değildir sorusuna %54,3 oranında çiftçi tamamen katıldıklarını ve katıldıklarını belirtmişlerdir. Yine tarımsal destek ve maliyet faktörlerinin karşılaştırılmasında maliyet faktörünü %70,9 oranında çiftçi çok önemli bulmuştur. Ayrıca yetiştirilecek ürünü belirlemede de birincil öncelik düzeyinde maliyet %12’8 iken tarımsal destek %6,0’dır. Girdi maliyeti yetiştirilecek ürün tercihinde en önemli faktördür sorusuna %43,3 oranında çiftçi tamamen katıldıklarını belirtmişlerdir. Yetiştirilecek ürünü

belirlemede etkili faktörlerin belirlenmesinde beş öncelik düzeyinde maliyeti önemli diyen toplam çiftçi oranı da (n=142) %50,3'tür. Yetiştireceğim ürüne verilen destek miktarını ekimden önce bilmek isterim sorusuna çiftçiler % 57,1 oranında tamamen katıldıklarını ve %33,7 oranında ise katıldıklarını belirtmişlerdir. Toplamda bu soruya katılım gösteren çiftçilerin oranı %90,8'dir. Tarımsal destek, girdi maliyeti ve fiyat ürün tercihine etki eden en önemli üç etkindir sorusuna %55 oranında çiftçi tamamen katıldıklarını belirtmişlerdir. Tamamen katılıyorum ve katılıyorum toplamı %87,3'dür. Bu soruda çiftçilere yöneltilen önerme karşısında verdikleri cevap ile, yetiştirilecek ürünü etkileyen faktörler ve önem derecesinin belirlenmesi bölümünde verdikleri cevap fiyat dışında örtüşmemektedir. Fiyat toplamda en önemli faktör iken, maliyet ve tarımsal destek ancak üçüncül ve dördüncül öncelik düzeyinde en önemli faktör olabilmıştır. Çiftçiler alım garantisi olan ürünü yetiştiririm sorusuna % 71,6 oranında tamamen katıldıklarını belirtmişlerdir. Aynı soruya katılıyorum olarak cevap veren çiftçilerin oranı %24,1'dir. Tamamen katılıyorum ve katılıyorum toplamı %95,7'dir. Ürün yetiştiricilik tercihine civar komşu çiftçilerin ürün tercihi etkili olur sorusuna % 19,5 oranında çiftçi tamamen katıldığını belirtmiştir. Tamamen katılıyorum ve katılıyorum diyenlerin oranı %62,8'dir. Yine çiftçiler yeni bir ürün yetiştirme kararında kimlerden bilgi görüş aldıkları sorusunda komşulardan/arkadaşlardan seçeneğine birincil öncelik düzeyinde %7,8 oranında ve toplamda da %38,5 oranında katıldıklarını belirtmişlerdir. Bitkisel üretim destekleri yeterlidir sorusuna % 10,3 oranında çiftçi tamamen katıldıklarını belirtmişlerdir. Bitkisel üretim desteklerini yetersiz bulan çiftçilerin oranı %75,6'dır. Aynı şekilde birim destek miktarını birincil öncelik düzeyinde yetersiz bulan çiftçi oranı %68,9'dur. Toplamda ise birim destek miktarını yetersiz bulan çiftçi oranı %95,5'dir. Bir ürün verimli olduğu yerde yetiştirilmelidir sorusuna % 80,5 oranında çiftçi tamamen katılmışlardır. Katılıyorum ve Tamamen katılıyorum toplamı %98,2'dir. Buna karşılık ürünün verimli olduğu yerde yeterli miktarda üretimi sloganıyla açıklanan THÜDM'ne göre fark ödemesi desteklerinin çiftçiler tarafından bilinebilirliği %49,3'tür.

Çizelge 6.41 Çiftçilerin tarımsal üretimle ilgili diğer açıklayıcı düşünceleri

FAKTÖRLER	Tamamen Katılmıyorum		Katılmıyorum		Görüş yok		Katılıyorum		Tamamen Katılıyorum		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Tarımsal üretimi En çok Doğal faktörler Etkiler	1	0,4	15	5,3	2	0,7	127	45,0	137	48,6	282	100
Ekonomik ve Politik faktörler Doğal faktörler Kadar Etkili değildir	7	2,5	143	50,7	13	4,6	94	33,3	25	8,9	282	100
Yetiştireceğim ürün tercihi işletmenin devamlılığı için önemlidir			11	3,9	16	5,7	116	41,1	139	49,3	282	100
Tarım Politikaları ürün tercihimizi etkilemez	20	7,1	150	53,2	19	6,7	71	25,2	22	7,8	282	100
Ürün tercihimde fiyat kriteri verim kriteri kadar önemlidir			36	12,8	9	3,2	128	45,4	109	38,7	282	100
Verim kriteri pazarlama kriteri kadar önemli değildir	17	6	138	48,9	12	4,3	82	29,1	33	11,7	282	100
Fiyat yetiştirilecek ürün tercihinde en önemli kriterdir	3	1,1	39	13,8	9	3,2	90	31,9	141	50	282	100
Ürün tercihinde destek miktarı girdi maliyeti kadar önemli değildir	7	2,5	109	38,7	13	4,6	117	41,5	36	12,8	282	100

*Puanlamada 5’li Liket Ölçeği kullanılmıştır.

Çizelge 6.41 Çiftçilerin tarımsal üretimle ilgili diğer açıklayıcı düşünceleri (devam)

FAKTÖRLER	Tamamen Katılmıyorum		Katılmıyorum		Görüş yok		Katılıyorum		Tamamen Katılıyorum		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Girdi maliyeti yetiştirilecek ürün tercihinde en önemli faktördür	3	1,1	50	17,7	10	3,5	97	34,4	122	43,3	282	100
Yetiştireceğim ürüne verilen destek miktarını ekimden önce bilmek isterim	3	1,1	17	6	6	2,1	95	33,7	161	57,1	282	100
Tarımsal destek, girdi maliyeti ve fiyat ürün tercihimde etki eden en önemli üç etkindir	3	1,1	25	8,9	8	2,8	91	32,3	155	55	282	100
Alım garantisi olan ürünü yetiştiririm	1	0,4	6	2,1	5	1,8	68	24,1	202	71,6	282	100
Ürün yetiştiricilik tercihimde civar-komşu çiftçilerin ürün tercihi etkili olur	11	3,9	60	21,3	34	12,1	122	43,3	55	19,5	282	100
Bitkisel üretim destekleri yeterlidir	109	38,7	104	36,9	19	6,7	21	7,4	29	10,3	282	100
Bir ürün verimli olduğu yerde yetiştirilmelidir			3	1,1	2	0,7	50	17,7	227	80,5	282	100

*Puanlamada 5'li Likert Ölçeği kullanılmıştır.

6.19 Bitkisel Üretimin Geneline İlişkin Çiftçi Düşünceleri

Bu bölümde görüşülen çiftçilerin verdikleri cevapları doğrultusunda bitkisel üretimin geneline ilişkin bazı değerlendirmeler verilmiştir.

Çizelge 6.42 Ürün grupları itibariyle çiftçi sayıları

ÜRÜNLER	Sayı	%
Tahıllar	191	67,7
Sebze	105	37,2
Yem bitkileri	92	32,6
Meyve	73	25,9
Yağlı Tohumlar	66	23,4
Baklagiller	45	16
TOPLAM	572*	

*Bir ürün birden çok çiftçi tarafından yetiştirilmektedir.

Çizelge 6.42’de görüldüğü üzere çiftçiler birden çok ürün yetiştirmektedirler. Sadece tahıl ve yem bitkisi üretimi yapan çiftçi bulunmamaktadır. Sadece Baklagil üreticisi 1 (bir) çiftçi bulunmaktadır. Sadece yağlı tohum üretimi gerçekleştiren 3 (üç) çiftçi bulunmaktadır. Sadece meyve üretimi gerçekleştiren 39 çiftçi ve sadece sebze üretimi gerçekleştiren 26 çiftçi bulunmaktadır.

Bitkisel üretiminde hayvancılık faaliyetinin etkili olduğunu düşünen çiftçilerin ürün grupları itibariyle dağılımı Çizelge 6.43’de verilmiştir. Bitkisel üretimlerinde hayvancılık faaliyetlerinin etkili olduğunu düşünen tahıl üretimi gerçekleştiren çiftçilerin oranı %78,8’dir. Yağlı tohum üretimi gerçekleştiren çiftçilerin oranı ise; 35,3’tür. Yem bitkileri ekilişinin hayvancılık faaliyetinde düşük çıkmasının nedeni olarak özellikle araştırma bölgesinin İç Anadolu Bölgesi olması ve bir çiftçinin birden çok ürün yetiştirmesi gösterilebilir (Çizelge 6.43).

Çizelge 6.43 Ürün grupları itibariyle bitkisel üretim faaliyetinde hayvancılığın etkisi

ÜRÜNLER	Sayı	%
Tahıllar	67	78,8
Yağlı Tohumlar	30	35,3
Yem Bitkileri	29	34,1
Meyve	22	25,9
Sebze	22	25,9
Baklagiller	18	21,2

Çizelge 6.44 Ürün grupları (tahıllar, baklagiller ve yağlı tohumlar) itibariyle bir sonraki yıl yetiştirilecek ürünü belirlemede etkili faktörler

FAKTÖRLER	Çiftçi Sayısı	Tahıllar		Baklagiller		Yağlı tohumlar	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Fiyat	166	111	66,9	30	18,1	34	20,5
Pazarlama-Satış	156	98	62,8	27	17,3	29	18,6
Maliyet	142	97	68,3	20	14,1	28	19,7
Desteğin Varlığı-Miktarı	94	73	77,7	21	22,3	35	37,2
İşgücü Gereksinimi	43	30	69,8	10	23,3	9	20,9
Herhangi Bir Faktör yok	38	23	60,5	5	13,2	9	23,7
Rastgele Karar veririm	35	26	74,3	3	8,6	11	31,4

*Bir çiftçi birden fazla ürün yetiştirmektedir. Her faktörün kendi içerisinde yüzde(%) dağılımını ifade eder.

Çizelge 6.44'te görüleceği üzere tahıl ve baklagil üreticileri için fiyat en önemli faktör iken yağlı tohum üreten çiftçiler için tarımsal destek yetiştirilecek ürünü belirlemede daha fazla öneme sahip bir faktördür. Bunun en önemli nedeninin özellikle son yıllarda yağlı tohum üretimini teşvik amacıyla yağlı tohumlu bitkilere verilen destek miktarının yüksek olması söylenebilir.

Çizelge 6.45 Ürün Grupları (meyve, sebze ve yem bitkileri) itibariyle bir sonraki yıl yetiştirilecek ürünü belirlemede etkili faktörler

FAKTÖRLER	Çiftçi Sayısı	Meyve		Sebze		Yem Bitkileri	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Fiyat	166	40	24,1	67	40,4	58	34,9
Pazarlama-satış	156	46	29,5	65	41,7	48	30,8
Maliyet	142	36	25,4	61	43,0	49	34,5
Desteğin varlığı-miktarı	94	23	24,5	22	23,4	31	33
İşgücü gereksinimi	43	17	39,5	19	44,2	13	30,2
Herhangi bir faktör yok	38	12	31,6	13	34,2	9	23,7
Rastgele karar veririm	35	11	31,4	12	34,3	10	28,6

*Bir çiftçi birden fazla ürün yetiştirmektedir. Her faktörün kendi içerisinde yüzde(%) dağılımını ifade eder.

Çizelge 6.45'de görüleceği üzere meyve üretimi yapan çiftçiler için pazarlama-satış garantisi, sebze üretimi gerçekleştiren çiftçiler için fiyat ve yem bitkileri üretimi gerçekleştiren çiftçiler için fiyat bir sonraki yıl yetiştirilecek ürünü belirlemede en önemli faktör olarak bulunmuştur.

Çizelge 6.46'de de görüleceği üzere çiftçilerin tüm ürün gruplarında öncelikli olarak tercihleri pazar için üretim yapmaktır. Buradan hareketle çiftçilerin daha çok pazar odaklı üretim faaliyetini benimsediklerini söyleyebiliriz. Pazarlama odaklı üretim faaliyeti bir girişimcilik ruhunu da beraberinde getirdiğinden, çiftçileri de birer girişimci olarak düşünebiliriz. Buda çiftçilerin müşteri taleplerini daha iyi anlamalarını ve onlara cevap verecek seviyede bilgi ve teknolojiye sahip olmalarını gerektirir.

Çizelge 6.46 Ürün grupları itibariyle bitkisel üretimi gerçekleştirme nedenleri

ÜRÜNLER	Kendi tüketimi için		Pazar için		Hayvanları için	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Tahıllar	57	53,8	181	67,3	57	53,8
Baklagiller	17	16	44	16,4	20	26,7
Yağlı Tohumlar	21	19,8	63	23,4	26	34,7
Meyve	50	47,2	66	24,5	22	29,3
Sebze	35	33	104	38,7	22	29,3
Yem Bitkileri	21	19,8	88	32,7	22	29,3

*Bir çiftçinin birden çok ürün grubunda ürün yetiştirmektedir.

Hayvancılık için meyvecilik üretimi gerçekleştiren 22 çiftçi bulunmaktadır. Yine yem bitkileri ve sebze üretiminin de hayvancılık için olduğunu söyleyen 22 çiftçi bulunmaktadır.

Çizelge 6.47'de görüleceği üzere tahıllar, baklagiller ve yağlı tohum üreten çiftçiler ürettikleri ürünleri daha çok tüccara satmaktadırlar. Tüccardan sonra borsa, borsadan sonra ise TMO yer almaktadır.

Çizelge 6.47 Ürün grupları (tahıllar, baklagiller ve yağlı tohumlar) itibariyle üretilen ürünlerin nerelere ve kimlere satıldığı

FAKÖTRLER	Çiftçi Sayısı	Tahıllar		Baklagiller		Yağlı tohumlar	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Tüccar	190	135	71,1	31	16,3	55	28,9
Borsa	96	90	93,8	15	15,6	28	29,2
TMO	78	59	75,6	14	17,9	32	41
Özel kişiler/aracılar	69	32	46,4	10	14,5	14	20,3
Firmalar	25	10	40	4	16	2	8
Koop/birlik	20	14	72,2	4	16	8	33,3
Bakkal/market	17	5	57,1	3	20,4	11	14,3

*Bir çiftçinin birden çok ürün grubunda ürün yetiştirmektedir.

Tahıllar, baklagiller ve yağlı tohum yetiştiricisi çiftçiler ürettikleri ürünleri daha çok tüccara satmaktadırlar (**Çizelge 6.47**). Meyve üretimi gerçekleştiren çiftçiler özel kişilere satış gerçekleştirirler. Sebze yetiştiren çiftçiler tüccara satış gerçekleştirmektedirler. Yem bitkisi üreten çiftçiler ise borsaya satış gerçekleştirdiklerini belirtmişlerdir (**Çizelge 6.48**).

Çizelge 6.48 Ürün grupları (meyve, sebze ve yem bitkileri) itibariyle üretilen ürünlerin nerelere ve kimlere satıldığı

FAKÖTRLER	Çiftçi Sayısı	Meyve		Sebze		Yem Bitkileri	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Tüccar	190	36	18,9	70	36,8	-	-
Borsa	96	4	4,2	25	26	59	61,5
TMO	78	25	32,1	18	23,1	20	25,6
Özel Kişiler/Aracılar	69	40	58	21	30,4	8	11,6
Firmalar	25	11	44	12	48	4	16
Koop/Birlik	20	7	50	4	16	12	61,1
Bakkal/Market	17	13	80	6	42,9	2	14,3

*Bir çiftçi birden çok ürün gurubunda ürün yetiştirmektedir.

Çizelge 6.48'de görüleceği üzere meyve üreticileri daha çok özel kişilere ürettikleri ürünleri satarken, sebze üreticileri tüccara satmaktadırlar. Yem bitkileri üreticileri ise ürettikleri ürünleri borsaya satmaktadırlar. Bu da yetiştirilen ürün çeşidine göre pazarlama kanallarının değiştiğini göstermektedir.

Çizelge 6.49 Ürün grupları (tahıllar, baklagiller ve yağlı tohumlar) itibariyle en çok yararlanılan destekler

DESTEKLER	Destekten yararlanılan çiftçi sayısı	Tahıllar		Baklagiller		Yağlı tohumlar	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Mazot gübre	258	175	67,8	39	15,1	60	23,3
TTHÜDM	151	119	78,8	27	17,9	52	34,4
Sertifikalı tohum desteği	118	86	72,9	20	16,9	36	30,5
Toprak analizi desteği	113	94	83,2	15	13,3	44	38,9
Yem bitkileri desteği	48	34	70,8	15	31,3	4	8,3
Yararlanmadım/bilgim olmadı	17	11	60	4	26,7	3	20

*Bir çiftçi birden çok destekten faydalanmaktadır.

Tahıllar, baklagiller ve yağlı tohumlar üretimi gerçekleştiren çiftçilerin tamamı için mazot-gübre desteği en çok yararlandıkları desteklerdir. Yine ikinci sırada TTHÜDM göre fark ödemesi destekleri yer almaktadır (**Çizelge 6.49**).

Çizelge 6.50 Ürün grupları (meyve, sebze ve yem bitkileri) itibariyle en çok yararlanılan destekler

DESTEKLER	Desteklerden yararlanılan çiftçi sayısı	Meyve		Sebze		Yem Bitkileri	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Mazot gübre	258	68	26,4	97	37,6	86	33,3
TTHÜDM	151	25	16,6	44	29,1	56	37,1
Sertifikalı tohum desteği	118	28	23,7	45	38,1	38	32,2
Toprak analizi desteği	113	19	16,8	35	31	49	43,4
Yem bitkileri desteği	48	13	27,1	18	37,5	33	68,8
Yararlanmadım/bilgim olmadı	17	5	33,3	5	33,3	4	26,7

Çizelge 6.50'de görüleceği üzere meyve ve sebze üreten çiftçilerin en çok yararlandığı destek mazot gübre desteği ve sertifikalı tohum fide/fidan desteğidir. Yem bitkileri üreticilerinin ise en çok yararlandıkları destek ise yine mazot gübre desteğidir.

7. SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Çiftçilerin ürün yetiştiricilik tercihlerini etkileyen faktörlerin neler olduğuna yönelik yapılan çalışmada tarımsal desteklerin varlığı ve miktarının çiftçi kararını ne derece etkilediği de araştırılmıştır. Çalışma Ankara ilinin tarımsal üretimi en yoğun beş ilçesinde yürütülmüştür. Bitkisel üretimin tamamı konuya dahil edilerek ürün farklılıklarının çiftçi kararı üzerine ne derece etkili olduğu da ölçülmeye çalışılmıştır.

Çiftçilerin bitkisel üretimi gerçekleştirme amaçları araştırılmıştır. Yetiştirilecek ürünü belirlemede etkili faktörlerin neler olduğu ve bu faktörler arasında ilişkinin olup olmadığı varsa ilişkinin anlamı yönü ve miktarı korelasyon katsayılarına bakılarak bulunmuştur. Tarımsal desteklerden yararlanma durumları, en çok yararlanan bitkisel üretim destekleri, desteklenmesi istenilen girdiler ve çiftçilerin ürün yetiştiricilik tercihlerine tarımsal desteklerin etkisinin olup olmadığı araştırılmıştır.

Araştırmada sulu arazilerin işletme ölçeği kuru arazilerden düşük olarak belirlenmiştir. Çiftçilerin kiralama yaparak işletme ölçeğini büyüttükleri belirlenmiştir. Çiftçilerin birincil öncelikleri pazar için üretim gerçekleştirmektir. Tarımsal üretimi birincil öncelik düzeyinde % 84,8 oran ile pazar için gerçekleştirmektedirler. Çiftçilerin ürün yetiştiricilik tercihlerini iklim ve doğal faktörler kadar ekonomik koşullarda etkilemektedir. Ekonomik ve politik faktörlerin doğal faktörler kadar etkili olduğunu düşünen çiftçilerin oranı % 53,2'dir. Çiftçilerin yetiştirecekleri ürün tercihlerinin işletmenin devamlılığı üzerine bilinç düzeyleri oldukça yüksektir. Yine çiftçilerin %60,3'ü tarım politikalarının ürün tercihi üzerine etki edeceğini düşünmektedirler.

Çiftçiler bir ürünü yetiştirmeye karar verirken öncelikli olarak pazarlama-satış olanağının kolay olup olmadığına bakmaktadırlar. Pazarlamadan sonra fiyatı yüksek ürünü yetiştirmeyi tercih etmektedirler. Yetiştiricilik tercihi üzerine etki eden herhangi bir faktör yok veya rastgele karar veririm diyen çiftçiler kuru tarımda ürün çeşitliliği sınırlı olan üreticilerdir.

Yetiştiricilik tercihine etki ettiği düşünölen faktörler (fiyat, pazarlama-satış garantisi, maliyet, tarımsal destek, verim) arasında negatif yönlü zayıf ve istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler vardır. Fiyat ile pazarlama satış garantisi ve maliyet ile tarımsal destek arasında hesaplanan korelasyon katsayıları eşit bulunmuştur. Bu da fiyatın pazarlama-satış garantisini tahmin ettiğı ölçüde, maliyetin de tarımsal desteğı tahmin edebileceğini göstermektedir.

Çiftçilerin bu zamana kadar yararlandıkları en önemli bitkisel üretim desteğı mazot-gübre desteğıdir. İkinci sırada en önemli destek fark ödemesi destekleridir. Çiftçiler tarımda en çok mazot ve gübrenin desteklenmesini istemektedirler. Ancak bunu mazot ve gübre desteğı adı altında bir ödeme şeklinde değil mazot ve gübre fiyatlarında indirim şeklinde talep etmektedirler.

Çiftçiler ürettikleri ürünleri toprak mahsulleri ofisinin almaması nedeniyle daha çok tüccara satmak durumunda kaldıklarını belirtmişlerdir. Borsada özel kişilere satılan ürünleri de istedikleri fiyattan satamadıklarını özellikle desteklenen ürünlerde tüccarın aynı üründen destek de alacaklarını belirterek desteklenen ürünlerde daha fazla fiyat kırdığını belirtmişlerdir. Sebze ve meyve üreten çiftçiler ürünlerine destek verilmesinden ziyade ürünlerinin pazarlama olanağının kolaylaştırılmasını, halde ürün satışında zorlandıklarını belirtmişlerdir.

Tahıl, baklagil, yağlı tohumlar ve sebze yetiştiricileri, ürettikleri ürünleri tüccara satarken meyve üreten çiftçiler özel kişilere satış gerçekleştirdiklerini belirtmişlerdir. Bitkisel üretim faaliyetinde bulunan çiftçilerin tamamı öncelikle pazar için üretim faaliyetinde bulunduklarını belirtmişlerdir. Bu da çiftçilerin tarımı bir işletmecilik alanı olarak gördüklerini gösterir. Ancak, çiftçiler arasında yaygın bir kooperatifçilik anlayışının hala gelişmemiş olması çiftçileri pazarlama odaklı üretim yani müşteri tercihinin üretmek noktasında yetersiz kılmaktadır.

Çiftçilerin karar sürecinde en önemli iki unsur pazarlama-satış garantisi ve fiyattır. Ancak, çiftçiler pazar için üretim yapmalarına karşın kendileri için pazarlama kanalları açacak olan kooperatifçilik faaliyeti ile yeterince ilgili değildirler. Buna sebep kültürel

faktörler gösterilebilir. Bu da çiftçileri tüccarın adaletine bırakmaktadır. Şüphesiz çiftçi sorunlarının çözümüne en önemli katkı kooperatifler aracılığıyla olacaktır. Bu noktada TOB'nın özellikle bu alanda daha yoğun bilgi eğitim yayım faaliyeti gerçekleştirmesi ve bu yönde teşvik edici atılımlar yapması ile mümkün olacaktır.

Görüşülen çiftçilerin yarısından fazlası tarımsal desteklerin yetiştiricilik kararlarında etkili olduğunu ve üretim kararlarını doğal faktörler kadar ekonomik ve politik faktörlerinde etkilediğini belirtmişlerdir. Bu da politika üreticileri açısından nasıl bir yaklaşımla neyin desteklenip neyin desteklenmeyeceğini bir başka ifade ile neyin öncelikli olup neyin öncelikli olmayacağını oldukça önemli kılmaktadır. Özellikle destekleme birim fiyatları belirlenirken, verilen desteğin çiftçinin maliyetinin ne kadarını karşıladığı yönünde maliyet-girdi kavramları arası ilişkilerin yanında, girdiler ve çıktılar arası ilişkiye, girdiler ve sonuçlar arası ilişkiye ve de girdiler ve üst amaçlar arası ilişkilere de yani etkinlik, etkililik ve etki³ kavramlarına da bakılarak tarımsal destekleme ödemeleri yönlendirilmelidir. Bu şekilde çiftçileri desteği fazla ürünü yetiştirmeye teşvik etmek yerine tarımsal destekler verilmiş amacı itibarıyla katma değer yaratmak üzere planlanmış olacaktır. Çiftçiler özellikle ürün çeşitliliği sınırlı bölgelerde tarımsal desteği yüksek ürünlere yönelmektedirler.

Tarımsal üretimde, tarımın kendi yapısından kaynaklanan ve ülkesel bazda tarımın bazı yapısal sorunlarının olmasına karşın üretimi teşvik edici bir denge fiyat politikası oluşturulması hem çiftçilerin ürün tercihini olumlu etkileyecek, hem de çiftçileri daha fazla üretmeye teşvik edecektir. Böylelikle piyasada bir nebze olsa arz-talep dengesinin oluşmasına katkı sağlanacaktır. Tarımsal üretimin uzun bir periyodu gerektiren süreç olması (en az bir yıl) piyasa denge fiyatının oluşturulmasında arzın fiyata tepkisini kısıtlı kılmaktadır. Bu durum tarımsal ürünler piyasasına müdahale kurumları arasında olan TMO, fiskobirlik, çaykur,, marmara birlik gibi kurumların piyasada daha aktif rol üstlenmelerini gerektirmektedir.

Tarımsal desteklerde özellikle fark ödemesi destekleri çiftçilerin istedikleri fiyat desteği şeklindedir. Bu destekler arzın kontrol edilmesinde önemli argümanlardır. Bu

³Kalkınma Bakanlığı (2013), (Mülga-2018) stratejik yönetimde kapasite geliştirme projesi

desteklerin bölgesel olarak farklılaştırılarak (havza düzeyinde) farklı ürünlere verilmesi piyasa arz-talep dengesine katkı sağlayacaktır. Yine zamanla ürünün bir bölgede ihtisaslaşmasını da beraberinde getirecektir. Bu da doğal bir kümeleme sürecidir.

Mazot ve gübrede çiftçilerden vergi alınmadan doğrudan bir fiyat politikası uygulanabilir. Üretilen ürünler için fiyat üretim sezonunun öncesinde açıklanabilir. Bu uygulama bazı ürünlerde aşırı rekolte artışı ve destek bütçesinin önceden tahmin edilememesi riskini doğursa da yapılacak sağlıklı öngörü çalışmaları ile bu konu bertaraf edilebilir. Özellikle tarımsal desteklerin bölgesel (havza) düzeyde farklı ürün ve fiyat politikası ile verilmesi destek bütçesini düşürecektir. Tarımda diğer sektörler gibi uzun dönemli tahminler yapmak iklim koşulları sebebiyle fazla mümkün değil gibi görünse de, uzun dönemli iklim verilerinden faydalanılarak kuraklık periyotları ve hava değişimleri, mevsimsel kaymalar ve dönemleri tahminlenebilir. Bu kestirimler bölgesel düzeyde olursa işin nasıl ilerleyeceği ve sürecin neler getireceği daha sağlıklı şekilde anlaşılabilir. Bu şekilde bir tahminleme tasarımına bölgesel düzeydeki yetiştiricilik tercihlerini ve etkilerini eklemek daha kolay olabilecektir. Bu sürece yetiştiricilik tercihlerini etkileyen sosyal ve kültürel farklılıkları da dahil etmek çiftçi düzeyinde beklentilerinde daha iyi karşılanmasına olanak sağlayacaktır. Bölgesel destekleme fiyatları ve bölgesel alım fiyatları şeklinde piyasa düzenlemelerine gidilmesi piyasayı regüle edebileceği gibi kaliteli ürünü de teşvik edecektir. Ürünün ekolojisine uygun alanlarda üretimi, verimi ve kaliteyi beraberinde getirecektir. Aynı zamanda doğal kaynak korunumu açısından da faydalı olacaktır.

Çiftçiler daha az sürdürülebilir olan ve aynı zamanda az belirsizlik içeren geleneksel üretim teknolojilerini tercih ederler istenilen ise daha fazla belirsizlik içeren sürdürülebilir teknolojileri tercih etmeleridir. Kırsal kalkınma stratejileri temelden dönüştürecek şekilde konuşlanmalıdır ve politika müdahaleleri çiftçilerin davranışlarını anlamayı ve ekonomik kayıp gibi müdahalelere nasıl tepki vereceklerini tahmin etmeyi gerektirir. Ayrıca kırsal alanların gelişimi nüfus ve zihniyet değişimi gerektirir. Ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi çoklu faaliyet ve alternatif gelirlerin sağlanması gerekmektedir. Yerel ürünlerin işlenmesi, kırsal turizm ve eğitimin önemine bir kez daha dikkat çekmek gerekir. Eğitim bankacılık ve finans olanaklarına

erişimi artıracaktır. Kaliteli ve sürdürülebilir turizm ekonomik faaliyetleri çeşitlendirip alternatif gelirlerin oluşmasını sağlayacaktır. Tarımsal destekler üretime (çiftçi ve çiftliğe destek), ara aşamalara (üretici gurupları ve işleme tesislerine destek) ve tüketime destek şeklinde üç ana başlık altında basitleştirilip netleştirilebilir. Yerel topluluğun güçlendirilmesini teşvik eden ekonomik, sosyal ve çevresel sürdürülebilirliğe doğru ilerlemelidir.

KAYNAKLAR

- Ağaoğlu, O., 2006. Korelasyon Analizi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Yönetimi Teftiş Planlaması ve Ekonomisi Ana Bilim Dalı. Eğitim Yönetimi ve Teftişi Yüksek Lisans Programı (Basılmamış). Ankara
- Akçay, Y., Akay, M., ve Uzunöz, M., 1999. Tokat merkez İlçede Yetiştirilen Şeftali, Elma ve Vişnenin Üretim Maliyeti ve Karlılığının Belirlenmesi üzerine Bir Araştırma. Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Dergisi, 156(1), 85-98, Tokat.
- Akın, A. 2008. Akşehir İlçesinde Organik Çilek Yetiştiriciliğinin Benimsenmesi ve Yayılması Üzerine Bir Araştırma. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, 210, Ankara
- Akkaya, F. ve Çelikyurt, M. A. 1994. Antalya ili Turunçgil İşletmelerinde Ekonomik Faaliyetlerin Değerlendirilmesi Üzerine bir Araştırma. I. Tarım Ekonomisi Kongresi, 2, 210-225
- Aksöz, İ. 1973. Tarımsal Fiyat Politikası. Baylan Matbaası, s.67, Ankara
- Albayrak, M., Gülçubuk, B. ve Güneş, E., 2004. Uluslararası Tarım Politikalarının Türkiye’de Tarımsal Üretim ve Pazarlama Sistemlerinde Meydana Getirdiği Değişimler. Türkiye VI. Tarım Ekonomisi Kongresi, 16-18 Eylül, Tokat, 26-36
- Anonim. 2023c. Web Sitesi: <http://www.tuik.gov.tr>, Erişim Tarihi: 15.02.2023
- Anonim. 2023d. Web Sitesi: www.resmigazete.gov.tr, Erişim Tarihi: 15.03.2023
- Anonim. 2023e. Web Sitesi: www.cografya.gen.tr, Erişim Tarihi: 10.02.2023
- Anonim. 2023f. Web Sitesi: www.mgm.gov.tr, Erişim Tarihi: 10.01.2023
- Anonim. 2023g. Web Sitesi: <http://www.tarim.gov.tr>, Erişim Tarihi: 05.03.2023
- Anonim. 2023h. Web Sitesi: www.ekodialog.com.tr, Erişim Tarihi: 10.01.2023
- Anonim 2023i. Web Sitesi: www.wikipedia.org, Erişim Tarihi: 25.01.2023
- Anonim 2023k. Web Sitesi: www.istatistikmerkezi.com, Erişim Tarihi: 10.04.2023
- Anonim 2023l. Web Sitesi www.tarimdunyası.net, Erişim Tarihi: 08.02.2023
- Anonim 2023m Web Sitesi www.tzob.org.tr, Erişim Tarihi: 23.08.2023
- Anonymous. 2023a. Web Sitesi: www.gov.scot, Erişim Tarihi: 14.03.2023

Anonymous. 2023b. Web Sitesi: www.dlsweb.rmit.edu.au, Erişim Tarihi: 19.01.2023

Arıkan, G., Poyraz, T., 2005. Kalecik’e Bağlı Bağcılıkla Uğraşan On Köyde Ekonomi Kurumu Açısından Modernleşme Eğilimleri. Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt 22, Sayı:2, ss:1-19

Bahşi, N., 2015. İşlenmiş Tarım rnlerinde Pazarlama İletişimi: ukurova rneği.

Doktora Tezi (basılmamış). ukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, 276, Adana.

Balcı. A., 2004. Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler, Pergama Yayıncılık: Ankara

Başarır, A., 2008. Doğrudan Gelir Desteği (DGD) Politikasının Tarım İşletmelerine Etkilerinin Araştırılması. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı. 156 s. Samsun.

Becker, G., 1962. Investment in Human Capital: A Teoretical Analysis. Journal Of Political Economy, 70, 9-49

Bekele, W., 2004 Analysis of Farmers' Preferencesfor Development Intervention Programs: A Case Study of SubsistenceFarmersfromEasternEthiopianHighlands. AlemayaUniversityFaculty of AgricultureDepartment of AgriculturalEconomics, 13-15 October, Forum Paper, SourthAfrica

Connolly, T. 1993. Thereinvention of decision making. New york. Wiley.

Dal, B., 2013. Analitik Hiyerarşi Yaklaşımı ile retici Kararlarının Analizi (Tokat ili domates üreticileri rneği) Yüksek Lisans Tezi (Basılmamış). Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, 91, Tokat

Demircan, V., Yılmaz, H., ve Binici, T. 2005. Isparta İlinde Elma retim Maliyetive gelirin Belirlenmesi. Tarım Ekonomisi Dergisi, 11(2),71-80.

Doğan, G.H., Grlr, Z.,A. ve Ayyıldız, B.,2014 retim Fiyat İlişkisinde AlmonPolinomial Tekniği Yaklaşımı. Journal of Agricultural Faculty of Gaziosmanpasa Universty. 31(3), 50-56

Edebali, M.S.ve Demir,B.1989.şanlıurfa ve Gaziantep Yörelerinde Antepfıstığı ve üzümün retim Girdileri ve Maliyeti. Kyhizmetleri şanlıurfa Araştırma Enstitü Müdürlüğü Yayınları, 51, şanlıurfa.

Erdal, G. 2006. Tarımsal rnler retim-Fiyat İlişkisinin Koyck Yaklaşımı ile Analizi. Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Tokat.

Günden, G., Miran, B., 2008. Çiftçilerin Temel İşletmecilik Kararlarının ncelik ve Destek Alma Açısından Analizi. Tekirdağ Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Dergisi. 5(2)

- Gündoğmuş, E., 1996. Ankara İli Akyurt İlçesi Tarım İşletmelerinde Ekmeklik Buğday üretimini Fonksiyonel analizi ve Üretim Maliyetinin Hesaplanması. Turkish Journal Of Agriculture and Forestry, 22, 251-260
- Gürkan, M. 2012. Türkiyede Uygulanan Tarımsal Desteklerin üretici Açısından Değerlendirilmesi (Kahramanmaraş İli Örneği), Yüksek Lisans Tezi. Gazi Osman Paşa Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı. 86s. K.Maraş.
- Halpern, D. E.,1997. Critical Thinking Across the Curriculum. Mahwah, Nj: Erlbaum
- Kallas, Z., Serra T., and Gil, M. J., 2009. Farmer's Objectives As Determinant Factors of Organic Farming Adoption A Resilient European Food Industry and Food Chain in a Challenging World, Chania, Crete, Greece, September 3 – 6, Barcelona, Spain.
- Karagölge, C., Peker, K., 2002. Tarım Ekonomisi Araştırmalarında Tabakalı Örneklem Yönteminin Kullanılması. Atatürk Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Dergisi 33(3),313-316.
- Karasar, N., (2005). Bilimsel Araştırma Yöntemi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- Karlı, B., Bilgiç, A. and Y. Çelik., 2006. Factors Affecting Farmers' Decision to Enter Agricultural Cooperatives Using Random Utility Model in the South Eastern Anatolian Region of Turkey. Journal of Agriculture and Rural Development in the Tropics and Subtropics Volume 107, No. 2, 2006 Pages 139-147
- Kıral, T., Kasanakoğlu, H., Tatlıdil, F., Fidan, H., ve Gündoğmuş, E. 1999. Tarımsal Ürünler İçin Maliyet Hesaplama Metodolojisi ve Veri Tabanı Rehberi. Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü Raporu.13, Ankara.
- Koral, A.Z. (2013) Impact of Agricultural Support on Export of Individual Agriculture Commodities in Turkey. Gebze İleri teknoloji Enstitüsü, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Ana Bilim Dalı. 112 s. Gebze
- Korucu, A. 2004. Amik Ovasında Tarımsal Üretim-Pazarlama Yapısı ve Geliştirilmesi Olanakları. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, 66 s, Adana.
- Kutlar, İ., Turhanoglu, Z., Kızılay, H., 2014. Kırsal Alanda Kadınların Tarımsal Yayım Hizmetlerinden Yararlanma Olanakları: Burdur İli Örneği. Anadolu Tarım Bilim. Derg., 2014,29(1):46-53
- Lieh, C.; 2005. The Study of Subculture and Consumer Behavior: An Example of Taiwanese University Students Consumption Culture, The Journal of American Academy of Business, Cambridge , Vol 7, Num. 2, pp. 258-264
- Oguz, C., Altıntaş, Ö., 2002. Kırıkkale İlinde Çerezlik ve Yağlık Ayçiçeği Yetiştiriciliğinin Üretim Maliyeti ve Fonksiyonel Analizi. Selçuk Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Dergisi. 16(29): 39-47

- Özçelik, A., ve Sayılı, M., 1998.Tokat Merkez İlçede Şeftali Üretim Maliyetinin Tespitiüzerine bir Araştırma. Türk Kooperatifçilik Eğitim Vakfı, Kooperatifçilik Dergisi, 121, Ankara.
- Özel, M. ve Kerimoğlu, S. 1990. Akdeniz Bölgesinde Yetiştirilen Muz ve Bağın Üretim Girdileri ve Maliyetleri. Köy hizmetleri Tarsus Araştırma Enstütü Müdürlüğü Yayınları, 166, Mersin.
- Özkan, B.,Akçaöz, V. H., ve Karadeniz C.F., 2002. Antalya İlinde Turunçgil Üretimi ve Maliyeti. Akdeniz Üniveristesi, Ziraat Fakültesi Dergisi. 15(1), 1-7
- Polat, F. 2011.Yemeklik Yağ Sektöründe Tüketici Davranışlarını Etkileyen Faktörlerin Analizi. Doktora tezi (Basılmamış). Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı,139, Ankara.
- Sağlam, B.2010. Uluslararası Tarımsal Ürün Pazarlaması:Türkiye’de Yaş Meyve İhracatı.Yüksek Lisans Tezi (Basılmamış). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, 135, İzmir.
- Saraç, E. 2006.PoliticalEconomyAgriculturalProtectionism in the EU and US. Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası ilişkiler Anabilim Dalı, 144 s. İstanbul..
- Simon, H.A., 1959 Teories of Decision-Making in Economics and Behavioral Science. American Economics Review 49, 253-283
- Taşçı, R. ve Oğuz, C.,2014.Buğday Üretim Maliyeti ve Üreticilerin Çeşit Tercihleri: Ankara İli Haymana Örneği. II. Uluslararası Tarım Ekonomisi Kongresi 2, 606-614. Samsun.
- Thaler, R.H. 1990. Anomalies: Saving, Fungubility and Mental Accounts. Journal Of Economics Perspectives, 3(1), 193-205.
- Thaler, R.H. 1999. Mental Accounting Matters. Journal of Behavioral Decision Making, 12(3), 183-206.
- Tokmanoglu, T., 1975. Arazilerin Kapasitelerine Göre Sınıflandırılması. İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, 25 (1), 225-250.
- Topal, İ., 2010. Yalova ili Kivi Yetiştiricilerinin Pazarlama Sorunları. Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, 114s. Kocaeli
- Topcu, Y., 2008. Çiftçilerin Tarımsal Destekleme Politikalarından Faydalanma İstekliğinden Etkili Faktörlerin Analizi: Erzurum İli Örneği. Akdeniz Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Dergisi. 21(2), 205-212
- Türkiye İstatistik Kurumu, İstatistik Araştırma Dergisi Cilt-Volume: 07 Sayı-Number: 01 Temmuz-July 2010

- Tversky, A., Kahneman, D., 1974. Jugment under uncertainty: Heuristics and biases. Sicience, new series, 185, 1124-1131
- Yavuz, F. Tan, S.,Tunalıoğlu, R. ve Dellal, İ., 2004. Tarımsal Destekleme Politikalarının FEOGA Çerçevesinde OTP Uyumu Üzerine Bir Çalışma. Türkiye VI. Tarım Ekonomisi Kongresi, 16-18 Eylül, Tokat, 44-52 s.
- Ying, J. 1990. Cultureand Self: Perspectives of Earsternes and Westernes, First Edition, Yuen-Liu PressCo. Ltd.,Taipei.
- Zeytinoğlu, Ş., 2002. Tarım Kesiminin Finansmanı ve Avrupa Birliği ile Türkiye Karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana bilim Dalı, 144s. Kocaeli.

EKLER

EK 1 Ankara İline Ödenen Destekleme Miktarı (2022 Yılı Gerçekleşmeleri)

EK 2 Ziraat Bankası İndirimli Kredi Uygulamaları Birim Fiyatları

EK 3 Bitkisel Üretimde Ankara İli Türkiye Karşılaştırması

EK 4 Ankara İlinin 2000-2022 Alan, Üretim Bilgileri

EK 1 Ankara İline Ödenen Destekleme Miktarı (2022 Yılına İlişkin Gerçekleşmeler)

Alan Bazlı Destekler	225.077.458
Mazot	125.336.555
Kimyevi Gübre	97.319.991
Toprak Analizi	0
Organik Tarım	645.741
İyi Tarım Uygulamaları	1.775.171
Fındık (Alan Bazlı)	0
Fındık (Alternatif Ürün)	0
Fındık (Söküm Tazminatı)	0
Patateste Don Afeti	0
Fark Ödemeleri	71.196.360
Kütlü Pamuk	0
Yağlık Ayçiçeği	2.710.429
Soya Fasulyesi	0
Kanola	2.933.449
Dane Mısır	723.123
Zeytinyağı	0
Aspir	546.049
Çay	0
Buğday	29.141.540
Çeltik	88.562
Diğer Hububat	15.229.331
Bakliyat	20.547.000

EK 1 Ankara İline Ödenen Destekler (2022 Yılına İlişkin Gerçekleşmeler) (devam)

Hayvancılık Destekleri	183.811.851,45
Yem Bitkileri	10.702.556
Süt	11.921.509,77
Buzağı	28.293.342,50
Arıcılık	1.455.640
Su Ürünleri	0
Anaç Koyun-Keçi	32.957.040
Tiftik	6.495.888,84
İlave Tiftik Keçisi	1.419.200
İpek Böceği	
Besilik Erkek Sığır	5.656.750
Damızlık ana Ari İşletme	5.360
Sürü Yöneticisi	3.198.000
Sürü Büyütme Yenileme	12.681.625
Süt Tozu	
Anaç Manda	269.250
Malak	132.500
Düve Alım	80.000
Hastalıklardan Ari İşletme	
Aşı Desteği	
Gıda Güvenliği	
Hastalıktan Ari Hayvan Tazminatı	
Gen Kaynakları	5.119.150
Biyolojik ve Biyoteknolojik Mücadele Desteği	
Süt Analizi Desteklemesi	
Tarım Sigortaları	
Telafi Edici Ödemeler Kapsamındaki Tar.	
Kırsal Kalkınma Desteği	43.181.986,34
Diğer Tarımsal Amaçlı Destekler	
Sertifikalı Tohum Kullanım	15.242.922
Sertifikalı Fidan Kullanım	763.176
Sertifikalı Tohum Üretim	4.235.955
ÇATAK	
Ar-Ge Destekleri	
Tarımsal Yayım ve Danışmanlık	
Çiftlik Muhasebe Veri Ağı Katılım Desteği	
IPARD Ulusal Eş Finans Katkı Payı Ödemeleri	
Tarımsal Destekleme Toplamı	408.889.309,45

EK 2 Ziraat Bankasının İndirimli Faiz Oranları (2022)

TABLO – 1			
KREDİ KONULARI	İNDİRİM ORANI (%)		KREDİ ÜST LİMİTİ (TL)
	Yatırım Dönemi	İşletme Dönemi/Kredisi	
HAYVANSAL ÜRETİM KONULARI			
Sütçülük Kombine Sığır Yetiştiriciliği	50	50	40.000.000
Yaygın Hayvansal Üretim			5.000.000
200.000 TL'ye kadar	100	100	
200.000 TL üzerindeki krediler	50	50	
Damızlık Düve yetiştiriciliği	75	75	20.000.000
Büyükbaş hayvan yetiştiriciliği	50	50	20.000.000
Büyükbaş hayvan besiciliği	50	50	20.000.000
Küçükbaş hayvancılık	75	75	25.000.000
Arıcılık	50	50	5.000.000
Kanatlı sektörü	25	50	7,5.000.000
Kanatlı sektörü damızlık yetiştiriciliği	75	75	15.000.000
Su ürünleri sektörü	50	50	15.000.000
BİTKİSEL ÜRETİM KONULARI			
Kontrollü örtüaltı tarımı	50	50	50.000.000
Yaygın bitkisel üretim			5.000.000
100.000 TL'ye kadar	100	100	
100.000 TL üzerindeki	50	50	
Çok yıllık yem bitkisi üretimi	75	75	10.000.000
Yurt içi sertifikalı tohum, fide, fidan üretimi	100	100	35.000.000
Süs bitkisi üretimi	50	50	15.000.000
Stratejik bitkisel üretim	75	75	20.000.000

EK 2 Ziraat Bankasının İndirimli Faiz Oranları (2022) (devam)

MUHTELİF KONULAR			
Traktör	25	-	1.000.000
Tarım Makinaları	50	-	5.000.000
Modern Basınçlı Sulama	75	-	7.5.000.000
Arazi alımı (Birleştirme)	25	-	5.000.000
Lisanslı depoculuk yatırımları	50	-	75.000.000
Tarımsal Ürünlerin İşlenmesi	50	50	15.000.000
Soğuk Hava Deposu Yatırımları	50	-	20.000.000
Sözleşmeli Üretim	-	50	1.000.000.000

EK 3 Bitkisel Üretimde Ankara İli Türkiye Karşılaştırması

Ürün Grubu	Ürün Adı	ANKARA			TÜRKİYE		
		Alan (da)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)	Alan (da)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
TAHILLAR	Arpa (Biralık)	21.500	6.944	323	1.138.704	400.000	361
	Arpa (Diğer)	2.947.132	718.078	244	30.876.172	8.100.000	263
	Buğday (Diğer)	3.360.855	822.387	247	54.237.790	16.000.000	296
	Buğday(Durum)	306.312	74.031	242	12.049.596	3.750.000	314
	Çavdar	3.132	834	266	979.347	273.000	279
	Çeltik	2.485	2.012	810	1.205.226	950.000	788
	Mısır (Dane)	61.076	62.816	1028	9.118.849	8.500.000	933
	Tritikale (Dane)	22.544	6.763	300	996.403	320.000	321
	Yulaf (Dane)	226.278	59.402	267	1.376.551	365.000	266
BAKLAGİLLER	Bakla	1	0	0	17.640	4.234	240
	Fasulye (Kuru)	4.030	764	190	970.520	270.000	278
	Y. Mercimek	15.939	1.707	110	428.249	45.000	105
	Nohut	812.884	111.000	137	4.568.339	580.000	127
YAĞLI TOHUMLAR	Aspir	38.296	4.185	109	262.375	30.000	114
	Ayçiçeği(Çerezlik)	25.713	3.945	153	804.565	200.000	249
	Ayçiçeği(Yağlık)	95.570	21.093	221	9.005.177	2.350.000	261
	Susam	15	1	67	242.857	17.366	72
YEM BİTKİLERİ	Fiğ (Adi) (Yeşil Ot)	35.556	29.321	842	2.099.385	2.501.907	1.204
	Burçak (Yeşil Ot)	10	5	500	20.432	12.417	608
	Fiğ (Macar) (Yeşil Ot)	61.917	67.144	1.084	749.060	995.995	1.330
	Hayvan Pancarı	30	135	4500	11.491	56.360	4.905
	Korunga (Yeşil Ot)	9.164	9.223	1.006	1.618.249	1.786.207	1.110
	Mısır (Silajlık)	73.147	429.041	5.870	5.247.915	28.558.983	5.444
	Mürdümük (Yeşil Ot)	50	20	400	66.994	55.208	824
	Sorgum (Yeşil Ot)	190	528	2.779	29.205	117.076	4.012
	Tritikale (Yeşil Ot)	855	693	811	619.185	1.072.635	1.732
	Yonca (Yeşil Ot)	67.877	171.344	2.524	6.435.927	19.064.213	2.974

EK 3 Bitkisel Üretimde Ankara ili ve Türkiye Karşılaştırması (devam)

ÜRÜNLER	ANKARA			TÜRKİYE		
	Toplam Toplu Meyvelik Alanı (da)	Toplam Üretim (ton)	Toplam Verim (kg/m.ver en ağaç)	Toplam Toplu Meyvelik Alanı (da)	Toplam Üretim (ton)	Toplam Verim (kg/m.ver en ağaç)
Anason	20.053	782	39	87.616	5.878	67
Armut	5.708	9.233	34	237.063	551.086	48
Ayva	826	1.581	29	80.647	197.503	55
Badem	14.281	3.698	20	632.663	190.000	14
Ceviz	31.722	4.078	15	1.664.949	335.000	22
Çilek	178	379	2.129	222.715	728.112	3.269
Dut	943	4.110	52	16.334	72.892	37
Elma (Amasya)	2.088	2.720	42	143.060	227.829	60
Elma (Diğer)	4.766	5.445	43	498.185	1.349.382	44
Elma (Golden)	8.224	8.513	41	384.370	1.164.501	82
Elma (Grannysmith)	361	704	34	79.511	216.892	56
Elma (Starking)	6.642	7.458	45	604.282	1.858.896	80
Erik	1.399	2.545	32	216.913	348.750	38
Kayısı	3.975	2.405	20	1.418.513	803.000	42
Kimyon	73.316	4.418	60	131.100	8.130	62
Kiraz	6.292	5.842	30	804.818	656.041	30
Şeftali (Diğer)	385	696	25	397.328	803.514	51
Üzüm(Sofralık-Çekirdekli)	31.875	24.795	778	1.685.258	1.543.359	916
Üzüm(Sofralık-Çekirdeksiz)	173	83	480	315.469	556.500	1764
Üzüm (Şaraplık)	8.708	3.924	451	567.731	383.333	675
Vişne	24.945	11.360	23	193.436	176.770	32
Zerdali	0	1.026	27	9.345	20.832	28

EK 3 Bitkisel Üretimde Ankara İli ve Türkiye Karşılaştırması (devam)

ÜRÜNLER	ANKARA			TÜRKİYE		
	Alan (da)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)	Alan (da)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
Acur	13	33	2.538	23.972	39.421	1.644
Bakla (Taze)	14	21	1.500	45.046	38.163	847
Balkabağı	4.635	8.862	1.911	34.119	92.968	2.000
Bamya	155	86	554	45.542	30.484	669
Barbunya Fasulye (Taze)	50	31	620	68.256	75.961	1.112
Biber (Çarliston)	385	500	1.298	22.423	153.524	6.846
Biber (Dolmalık)	915	1.180	1.289	116.672	404.459	3.466
Biber (Salçalık, Kapyra)	1.244	4.260	3.424	362.989	1.481.612	4.000
Biber (Sivri)	6.081	8.284	1.362	261.893	979.180	3.000
Brokoli	182	334	1.835	48.664	106.792	2.194
Dereotu	264	142	537	10.506	10.229	973
Domates (Salçalık)	512	2.059	4.021	602.800	5.045.144	8.000
Domates (Sofralık)	29.671	127.224	4.287	984.391	7.954.856	8.080
Enginar	197	321	1.629	28.699	40.815	1.422
Fasulye (Taze)	4.249	4.686	1.102	387.194	519.713	1.342
Havuç	28.309	156.025	5.000	135.624	788.578	5.814
Hıyar (Sofralık)	3.863	9.317	2.411	258.960	1.690.523	6.000
Hıyar (Turşuluk)	3900	5.926	1.519	94.379	248.022	2.627
Ispanak	20.847	51.211	2.456	153.643	230.071	1.497
Kabak (Çerezlik)	25.874	2.094	80	779.948	60.970	78
Kabak (Sakız)	5.890	21.644	3.674	104.323	590.362	5.658
Karnabahar	609	1.094	1.791	86.771	239.587	2.761
Karpuz	17.628	68.128	3.864	690.207	3.394.783	4.918
Kavun	49.977	65.844	1.317	627.243	1.587.230	2.530
Lahana (Beyaz)	477	874	1.832	125.985	666.959	5.293
Lahana (Kırmızı)	960	1.957	2.038	46.600	238.363	5.115
Marul (Aysberg)	16.560	52.360	3.161	35.783	104.985	2.933
Marul (Göbekli)	5.756	16.157	2.806	80.148	204.422	2.550
Marul (Kıvırcık)	4.440	10.301	2.320	100.710	252.583	2.508
Maydanoz	1.106	1.362	1.231	75.752	105.574	1.393
Nane	390	603	1.546	15.019	26.911	1.791
Patlıcan	1.184	2.578	2.177	166.751	781.242	4.685
Pazı	2	2	1.000	4.669	7.429	1.591
Pırasa	186	334	1.795	53.963	168.710	3.126
Roka	277	155	559	26.856	40.674	1.514
Sarımsak (Kuru)	731	900	1.231	139.626	140.464	1.006
Soğan (Kuru)	135.623	733.972	5.411	576.304	2.350.000	4.077
Soğan (Taze)	13.886	27.148	1.955	67.752	124.631	1.839
Tere	260	109	419	7.806	10.222	1.309
Turp (Bayır)	685	2.334	3.407	5.929	13.828	2.332
Turp (Kırmızı)	1.668	5.663	3.395	50.099	171.381	3.420

EK 3 Bitkisel Üretimde Ankara İli ve Türkiye Karşılaştırması (devam)

ÜRÜNLER	ANKARA			TÜRKİYE		
	Alan (da)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)	Alan (da)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
Kabak (Çerezlik)	25.874	2.094	80	779.948	60.970	78
Kabak (Sakız)	5.890	21.644	3.674	104.323	590.362	5.658
Karnabahar	609	1.094	1.791	86.771	239.587	2.761
Karpuz	17.628	68.128	3.864	690.207	3.394.783	4.918
Kavun	49.977	65.844	1.317	627.243	1.587.230	2.530
Lahana (Beyaz)	477	874	1.832	125.985	666.959	5.293
Lahana (Kırmızı)	960	1.957	2.038	46.600	238.363	5.115
Marul (Aysberg)	16.560	52.360	3.161	35.783	104.985	2.933
Marul (Göbekli)	5.756	16.157	2.806	80.148	204.422	2.550
Marul (Kıvırcık)	4.440	10.301	2.320	100.710	252.583	2.508
Maydanoz	1.106	1.362	1.231	75.752	105.574	1.393
Nane	390	603	1.546	15.019	26.911	1.791
Patlıcan	1.184	2.578	2.177	166.751	781.242	4.685
Pazı	2	2	1.000	4.669	7.429	1.591
Pırasa	186	334	1.795	53.963	168.710	3.126
Roka	277	155	559	26.856	40.674	1.514
Sarımsak (Kuru)	731	900	1.231	139.626	140.464	1.006
Soğan (Kuru)	135.623	733.972	5.411	576.304	2.350.000	4.077
Soğan (Taze)	13.886	27.148	1.955	67.752	124.631	1.839
Tere	260	109	419	7.806	10.222	1.309
Turp (Bayır)	685	2.334	3.407	5.929	13.828	2.332
Turp (Kırmızı)	1.668	5.663	3.395	50.099	171.381	3.420

EK 4 Ankara İlinin 2000-2022 Alan, Üretim Bilgileri

Ankara ilinin 2000-2022 yılları arası tahıllar üretim karşılaştırması

Yıl	Grup adı	Ürün adı	Ekilen alan (dekar)	Hasat edilen alan(dekar)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2000	Tahıllar	Buğday	4.781.540	4.781.540	1.205.700	252
		Mısır (Dane)	1.950	1.950	112	57
		Çeltik	970	970	359	370
		Arpa	3.193.250	3.193.250	824.358	258
		Çavdar	33.150	33.150	7.876	238
		Yulaf (Dane)	63.950	63.950	11.756	184
2005	Tahıllar	Buğday (Durum)	427.670	421.730	98.641	234
		Buğday (Diğer)	4.758.890	4.705.520	1.109.843	236
		Mısır (Dane)	4.630	4.630	3.763	813
		Çeltik	1.130	1.130	803	711
		Arpa (Biralık)	136.330	135.330	41.689	308
		Arpa (Diğer)	2.503.160	2.483.420	737.821	297
		Çavdar	24.610	24.610	6.601	268
		Yulaf (Dane)	67.340	67.340	13.700	203
2010	Tahıllar	Tritikale (Dane)	520	520	350	673
		Buğday (Durum)	292.313	292.313	67.827	232
		Buğday (Diğer)	3.765.421	3.763.184	868.513	231
		Mısır (Dane)	3.967	3.967	2.925	737
		Çeltik	221	221	214	968
		Arpa (Biralık)	221.541	221.541	56.673	256
		Arpa (Diğer)	2.460.747	2.456.429	649.408	264
		Çavdar	45.575	45.575	12.078	265
2015	Tahıllar	Yulaf (Dane)	68.158	68.158	15.638	229
		Tritikale (Dane)	630	630	194	308
		Buğday (Durum)	283.423	283.423	77.062	275
		Buğday (Diğer)	4.284.615	4.284.615	1.073.493	254
		Mısır (Dane)	7.870	7.870	6.453	820
		Çeltik	1.132	1.132	1.019	900
		Arpa (Biralık)	172.237	172.237	63.100	366
		Arpa (Diğer)	2.080.192	2.080.192	625.628	305
2022	Tahıllar	Çavdar	29.566	29.566	8.432	285
		Yulaf (Dane)	117.121	117.121	25.400	217
		Tritikale (Dane)	5.514	5.514	1.857	337
		Buğday (Durum)	306.312	305.728	74.031	242
		Buğday (Diğer)	3.360.855	3.329.855	822.387	247
		Mısır (Dane)	61.076	61.076	62.816	1.028
		Çeltik	2.485	2.485	2.012	810
		Arpa (Biralık)	21.500	21.500	6.944	323
2022	Tahıllar	Arpa (Diğer)	2.947.132	2.946.671	718.078	244
		Çavdar	3.132	3.132	834	266
		Yulaf (Dane)	226.278	222.278	59.402	267
		Tritikale (Dane)	22.544	22.544	6.763	300

2000-2022 yılları arası baklagiller üretim karşılaştırması

Yıl	Grup adı	Ürün adı	Ekilen alan (dekar)	Hasat edilen alan (dekar)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2000	Kuru Baklagiller	Nohut	139.480	139.480	9.974	72
		Fasulye (Kuru)	27.920	27.920	4.127	148
		Mercimek (Yeşil)	90.110	90.110	6.770	75
2005	Kuru Baklagiller	Nohut	113.950	113.950	9.681	85
		Fasulye (Kuru)	24.430	24.430	3.019	124
		Mercimek (Yeşil)	52.500	52.500	4.371	83
		Mürdümük (Dane)	40	40	3	75
2010	Kuru Baklagiller	Bakla (Yemeklik)	50	50	10	200
		Nohut	143.575	143.425	14.804	103
		Fasulye (Kuru)	9.675	9.675	1.504	155
		Mercimek (Yeşil)	29.510	29.500	2.665	90
2015	Kuru Baklagiller	Bakla (Yemeklik)	60	60	9	150
		Nohut	176.269	176.269	22.463	133
		Fasulye (Kuru)	7.613	7.613	1.419	186
		Mercimek (Yeşil)	15.390	15.390	1.537	100
2022	Kuru Baklagiller	Bakla (Yemeklik)	1	1	0	0
		Nohut	812.884	809.819	111.000	137
		Fasulye (Kuru)	4.030	4.030	764	190
		Mercimek (Yeşil)	15.939	15.581	1.707	110

2000-2022 yılları arası yağlı tohumlar üretim karşılaştırması

Yıl	Grup adı	Ürün adı	Ekilen alan (dekar)	Hasat edilen alan (dekar)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
2000	Yağlı Tohumlar	Ayçiçeği	195.120	195.120	13.877	71
2005	Yağlı Tohumlar	Ayçiçeği (Yağlık)	108.190	108.190	10.332	95
		Ayçiçeği (Çerezlik)	122.600	122.600	9.666	79
2010	Yağlı Tohumlar	Ayçiçeği (Yağlık)	50.773	50.773	6.256	123
		Ayçiçeği (Çerezlik)	204.910	204.910	22.938	112
		Susam	100	100	5	50
		Aspir	12.086	12.086	2.633	218
2015	Yağlı Tohumlar	Ayçiçeği (Yağlık)	48.096	48.096	9.636	202
		Ayçiçeği (Çerezlik)	344.915	344.915	36.295	105
		Susam	20	20	1	50
		Aspir	218.984	218.984	39.328	180
2022	Yağlı Tohumlar	Ayçiçeği (Yağlık)	95.570	95.570	21.093	221
		Ayçiçeği (Çerezlik)	25.713	25.713	3.945	153
		Susam	15	15	1	67
		Aspir	38.296	38.296	4.185	109

2000-2022 yılları arası yem bitkileri üretim karşılaştırması

Yıl	Grubun adı	Ürün adı	Ekilen alan (dekar)	Hasat edilen alan (dekar)	Üretim (ton)
2000	Yem Bitkileri	Fiğ (Dane)	223.800	223.800	15.424
		Yonca (Yeşil Ot)	32.590	32.590	48.490
		Korunga (Yeşil Ot)	4.730	4.730	3.150
		Hayvan Pancarı	880	880	1.841
2005	Yem Bitkileri	Fiğ (Dane)	198.610	198.610	16.122
		Fiğ (Yeşil Ot)	43.020	43.020	12.926
		Yonca (Yeşil Ot)	24.810	24.810	19.562
		Korunga (Yeşil Ot)	5.410	5.410	3.170
		Hayvan Pancarı	300	300	1.430
2010	Yem Bitkileri	Fiğ (Yeşil Ot)	60.762	60.762	58.634
		Yonca (Yeşil Ot)	32.995	32.995	60.227
		Korunga (Yeşil Ot)	5.344	5.344	4.382
		Hayvan Pancarı	310	310	1.570
		Fiğ (Dane)	158.305	158.305	19.053
2015	Yem Bitkileri	Yonca (Yeşil Ot)	52.546	52.546	88.908
		Korunga (Yeşil Ot)	8.435	8.435	6.302
		Yulaf (Yeşil Ot)	1.500	1.500	650
		Hayvan Pancarı	415	415	1.325
		Fiğ (Adi) (Yeşil Ot)	38.350	38.350	30.114
		Fiğ (Macar) (Yeşil Ot)	67.992	67.992	81.779
		Fiğ (Adi) (Dane)	96.086	99.086	10.625
		Fiğ (Macar) (Dane)	22.300	22.300	2.811
		Fiğ (Diğer) (Dane)	60	60	9
		Mısır Slaj	48.057	48.057	226.916
2022	Yem Bitkileri	Yonca (Yeşil Ot)	67.877	67.877	171.344
		Korunga (Yeşil Ot)	9.164	9.164	9.223
		Yulaf (Yeşil Ot)	16.778	16.778	8.603
		Hayvan Pancarı	30	30	135
		Fiğ (Adi) (Yeşil Ot)	35.556	35.556	29.321
		Fiğ (Macar) (Yeşil Ot)	61.917	61.917	67.144
		Fiğ (Adi) (Dane)	11.300	11.300	1.217
		Fiğ (Macar) (Dane)	2.160	2.160	228
		Fiğ (Diğer) (Dane)	50	50	4
		Mısır Slaj	73.147	73.147	429.041
		Triticale (Yeşil Ot)	855	855	693

2000-2022 yılları arası sebze üretim karşılaştırması

Yıl	Grup adı	Ürün adı	Ekilen Alan (Dekar)	Üretim (Ton)
2000	Kök ve Yumru Sebzeler	Soğan (Taze)	9.180	11.006
		Soğan (Kuru)	56.350	243.169
		Sarımsak (Taze)	270	183
		Sarımsak (Kuru)	160	170
		Pırasa	610	770
		Havuç	24.670	116.743
		Turp (Bayır)	80	246
		Turp (Kırmızı)	1.540	5.249
	Meyvesi İçin Yetiştirilen Sebzeler	Domates	37.770	177.061
		Hıyar	17.780	34.946
		Biber (Dolmalık)	880	973
		Biber (Sivri)	5.360	4.934
		Bamya	170	42
		Patlıcan	1.490	1.370
		Kabak (Sakız)	6.560	9.478
		Balkabağı	1.930	3.106
		Fasulye (Taze)	12.840	10.603
		Bakla (Taze)	10	2
		Barbunya Fasulye (Taze)	310	140
		Kavun	235.190	302.382
		Karpuz	51.660	115.813
	Diğer Sebzeler	Karnıbahar	10	2
		Lahana (Beyaz)	700	2.586
		Marul (Kıvırcık)	14.710	32.846
		Marul (Göbekli)	4.590	10.532
		İspanak	6.750	5.345
		Maydonoz	190	70
		Tere	30	8
		Nane	40	11

2000-2022 yılları arası sebze üretim karşılaştırması (devam)

Yıl	Grup adı	Ürün adı	Ekilen Alan (Dekar)	Üretim (Ton)
2005	Kök ve Yumru Sebzeler	Soğan (Taze)	7.600	9.150
		Soğan (Kuru)	61.660	303.591
		Sarımsak (Taze)	170	101
		Sarımsak (Kuru)	1.060	1.125
		Pırasa	250	326
		Havuç	22.560	88.595
		Turp (Bayır)	60	88
		Turp (Kırmızı)	1.620	5.585
	Meyvesi İçin Yetiştirilen Sebzeler	Domates (Sofralık)	34.890	151.289
		Domates (Salçalık)	1.300	4.875
		Hıyar (Sofralık)	8.030	18.889
		Hıyar (Turşuluk)	2.750	4.875
		Acur	140	269
		Biber (Salçalık)	60	115
		Biber (Dolmalık)	670	871
		Biber (Sivri)	5.840	5.788
		Bamya	80	37
		Patlıcan	1.290	2.360
		Kabak (Sakız)	7.030	19.899
		Balkabağı	2.380	3.872
		Kabak (Çerezlik)	3.520	124
		Fasulye (Taze)	8.880	5.867
		Bakla (Taze)	60	77
		Barbunya Fasulye (Taze)	170	70
		Kavun	206.740	255.511
		Karpuz	38.410	101.382
	Diğer Sebzeler	Karnabahar	110	155
		Brokoli	60	90
		Lahana (Beyaz)	470	2.247
		Lahana (Kırmızı)	170	225
		Lahana (Brüksel)	20	40
		Marul (Kıvırcık)	10.570	32.479
		Marul (Göbekli)	3.560	10.148
		Marul (Aysberg)	10.050	31.443
		Ispanak	11.190	21.489
		Pazı	50	45
		Maydanoz	490	181
		Roka	30	6
		Tere	120	34
		Nane	40	10
		Dereotu	70	15

2000-2022 yılları arası sebze üretim karşılaştırması (devam)

Yıl	Grup adı	Ürün adı	Ekilen Alan (Dekar)	Üretim (Ton)
2010	Kök ve Yumru Sebzeler	Soğan (Taze)	8.983	17.803
		Soğan (Kuru)	82.200	408.094
		Sarımsak (Taze)	125	84
		Sarımsak (Kuru)	575	690
		Pırasa	385	494
		Havuç	22.740	109.955
		Turp (Bayır)	71	144
		Turp (Kırmızı)	1.940	6.280
	Meyvesi İçin Yetiştirilen Sebzeler	Domates (Sofralık)	31.638	145.362
		Domates (Salçalık)	1.180	4.720
		Hıyar (Sofralık)	5.878	13.357
		Hıyar (Turşuluk)	2.720	4.268
		Acur	167	347
		Biber (Salçalık)	55	138
		Biber (Dolmalık)	2.012	2.604
		Biber (Sivri)	5.255	6.214
		Bamya	110	71
		Patlıcan	1.415	2.444
		Kabak (Sakız)	6.803	22.760
		Balkabağı	5.211	9.447
		Kabak (Çerezlik)	19.120	844
		Fasulye (Taze)	7.606	6.880
		Börülce (Taze)	8	4
		Bakla (Taze)	60	83
		Barbunya Fasulye (Taze)	208	99
		Kavun	177.741	224.157
		Karpuz	42.035	136.112
	Diğer Sebzeler	Karnabahar	230	280
		Brokoli	60	90
		Lahana (Beyaz)	630	1.070
		Lahana (Kırmızı)	100	168
		Lahana (Brüksel)	20	40
		Marul (Kıvırcık)	3.878	10.516
		Marul (Göbekli)	10.858	32.969
		Marul (Aysberg)	11.010	34.008
		Enginar	150	300
		Ispanak	12.380	23.449
		Pazı	50	45
		Maydonoz	477	187
		Roka	110	42
		Tere	414	147
		Nane	65	18
		Dereotu	120	42

2000-2022 yılları arası sebze üretim karşılaştırması (devam)

Yıl	Grup adı	Ürün adı	Ekilen Alan (Dekar)	Üretim (Ton)
2015	Kök ve Yumru Sebzeler	Soğan (Taze)	9.153	18.335
		Soğan (Kuru)	79.721	412.700
		Sarımsak (Taze)	76	55
		Sarımsak (Kuru)	164	200
		Pırasa	385	507
		Havuç	23.250	131.400
		Turp (Bayır)	639	2.175
		Turp (Kırmızı)	1.379	4.458
		Turp (Beyaz)	10	15
		Domates (Sofralık)	27.037	113.696
	Meyvesi İçin Yetiştirilen Sebzeler	Domates (Salçalık)	1.150	5.302
		Hıyar (Sofralık)	3.596	8.779
		Hıyar (Turşuluk)	2.993	4284
		Acur	155	319
		Biber (Salçalık, Kapa)	350	500
		Biber (Dolmalık)	1.313	1.658
		Biber (Sivri)	5.983	7.457
		Biber (Çarliston)	443	538
		Bamya	117	61
		Patlıcan	1.177	2.233
		Kabak (Sakız)	7.754	26.151
		Balkabağı	6.591	11.176
		Kabak (Çerezlik)	9.275	397
		Fasulye (Taze)	6.285	5.647
		Börülce (Taze)	10	5
		Bakla (Taze)	55	79
		Barbunya Fasulye (Taze)	248	129
		Kavun	158.264	165.259
		Karpuz	39.160	111.178
	Diğer Sebzeler	Karnıbahar	185	285
		Brokoli	100	150
		Lahana (Beyaz)	595	934
		Lahana (Kırmızı)	911	1.911
		Marul (Kıvırcık)	3.830	9.348
		Marul (Göbekli)	7.829	23.239
		Marul (Aysberg)	12.095	36.441
		Enginar	500	1.000
		İspanak	13.224	26.107
		Pazı	55	47
		Semizotu	5	10
		Maydanoz	503	199
		Roka	140	55
		Tere	262	96
		Nane	112	34
		Dereotu	150	52
		Mantar (Kültür)	0	636

2000-2022 yılları arası sebze üretim karşılaştırması (devam)

Yıl	Grup adı	Ürün adı	Ekilen Alan (Dekar)	Üretim (Ton)
2022	Kök ve Yumru Sebzeler	Soğan (Taze)	13.886	27.148
		Soğan (Kuru)	135.623	733.932
		Sarımsak (Taze)	107	110
		Sarımsak (Kuru)	731	900
		Pırasa	186	334
		Havuç	28.309	156.025
		Turp (Bayır)	685	2.334
		Turp (Kırmızı)	1.668	5.663
		Turp (Beyaz)	13	21
	Meyvesi İçin Yetiştirilen Sebzeler	Domates (Sofralık)	29.671	127.224
		Domates (Salçalık)	512	2.059
		Hıyar (Sofralık)	3.863	9.317
		Hıyar (Turşuluk)	3.900	5.926
		Acur	13	33
		Biber (Salçalık, Kapa)	1.244	4.260
		Biber (Dolmalık)	915	1.180
		Biber (Sivri)	6.081	8.284
		Biber (Çarliston)	385	500
		Bamya	155	86
		Patlıcan	1.184	2.578
		Kabak (Sakız)	5.890	21.644
		Balkabağı	4.635	8.862
		Kabak (Çerezlik)	25.874	2.094
		Fasulye (Taze)	4.249	4.686
		Börülce (Taze)	8	5
		Bakla (Taze)	14	21
		Barbunya Fasulye (Taze)	50	31
		Kavun	49.977	65.844
		Karpuz	17.628	68.128
	Diğer Sebzeler	Karnıbahar	609	1.094
		Brokoli	182	334
		Lahana (Beyaz)	477	874
		Lahana (Kırmızı)	960	1.957
		Marul (Kıvırcık)	4.440	10.301
		Marul (Göbekli)	5.756	16.157
		Marul (Aysberg)	16.560	52.360
		Enginar	197	321
		Ispanak	20.847	51.211
		Pazı	2	2
		Semizotu	77	144
		Maydanoz	1.106	1.362
		Roka	277	155
		Tere	260	109
		Nane	390	603
		Dereotu	264	142
		Mantar (Kültür)	153	9.104

2000-2022 yılları arası meyve üretim karşılaştırması

Yıl	Grup adı	Ürün adı	Toplu meyveliklerin alanı(dekar)	Üretim(ton)	Ağaç başına ortalama verim(kg)	Meyve veren yaştaki ağaç sayısı	Meyve vermeyen yaştaki ağaç sayısı	Toplam ağaç sayısı
2000	Üzüm	Üzüm (Çekirdekli)	51.850	20.634	398	51.850	0	51.850
	Muz-İncir-Avokado-Kivi	İncir	0	8	5	1.500	1.500	3.000
	Diğer Meyveler-Taş Çekirdekli ve Yumuşak Çekirdekli	Elma	43.970	34.075	39	875.880	224.780	1.100.660
		Armut	23.240	23.515	35	669.230	227.002	896.232
		Ayva	4.670	5.261	42	124.800	42.585	167.385
		Muşmula	0	38	15	2.500	1.000	3.500
		Şeftali	1.170	724	19	37.715	13.175	50.890
		Erik	4.030	4.430	33	133.112	42.804	175.916
		Kayısı	7.220	7.486	42	177.915	73.272	251.187
		Zerdali	1.050	2.138	34	62.460	18.145	80.605
		Kiraz	6.550	5.596	35	162.121	69.246	231.367
		Vişne	27.030	15.018	26	568.530	156.157	724.687
		Kızılcık	0	6	9	700	500	1.200
		İğde	200	987	21	46.602	10.550	57.152
		Çilek	70	21	300	70	0	70
		Dut	3.280	5.645	25	221.814	66.230	288.044
		Nar	80	30	10	3.000	1.440	4.440
	Zeytin Ve Diğer Sert Kabuklular	Badem	450	557	15	36.940	9.764	46.704
		Ceviz	3.080	1.959	34	57.664	53.094	110.758
		Antep Fıstığı	1.000	75	2	35.000	10.250	45.250
	Baharat Bitkileri (İşlenmemiş)	Kimyon	59.080	2.848	48	59.080	0	59.080

2000-2022 yılları arası meyve üretim karşılaştırması (devam)

Yıl	Grup adı	Ürün adı	Toplu meyveliklerin alanı(dekar)	Üretim(ton)	Ağaç başına ortalama verim(kg)	Meyve veren yaşıta ağaç sayısı	Meyve vermeyen yaşıta ağaç sayısı	Toplam ağaç sayısı
2005	Üzüm	Üzüm (Sofralık-Çekirdekli)	36.180	14.392	398	36.180	0	36.180
		Üzüm (Sofralık-Çekirdeksiz)	150	45	300	150	0	150
		Üzüm (Şaraplık)	8.880	3.412	384	8.880	0	8.880
	Muz-İncir-Avokado-Kivi	İncir	0	5	5	1.000	300	1.300
	Diğer Meyveler-Taş Çekirdekli ve Yumuşak Çekirdekli	Elma (Golden)	21.450	18.732	44	422.275	86.875	509.150
		Elma (Starking)	6.250	4.903	38	129.035	48.644	177.679
		Elma (Amasya)	4.640	3.013	30	100.175	17.900	118.075
		Elma (Grannysmith)	150	606	65	9.320	7.140	16.460
		Elma (Diğer)	3.470	2.792	32	87.593	33.170	120.763
		Armut	16.790	19.679	34	585.485	152.990	738.475
		Ayva	3.580	5.115	43	118.655	27.785	146.440
		Muşmula	0	37	15	2.500	2.500	5.000
		Şeftali (Nektarin)	100	64	22	2.860	1.770	4.630
		Şeftali (Diğer)	470	613	23	26.480	9.175	35.655
		Erik	3.290	3.801	32	117.513	39.130	156.643
		Kayısı	4.070	6.825	52	130.160	52.830	182.990
		Zerdali	110	1.488	38	39.130	10.650	49.780
		Kiraz	5.770	5.691	34	165.610	73.351	238.961
		Vişne	30.660	14.533	25	591.605	111.155	702.760
		Kızılcık	0	15	15	1.000	200	1.200
		İğde	0	616	25	24.990	4.895	29.885
		Çilek	60	23	383	60	0	60
		Dut	240	3.886	50	78.235	39.524	117.759
		Nar	0	15	10	1.500	1.200	2.700
		Trabzon Hurması	0	1	100	10	25	35
	Zeytin ve Diğer Sert Kabuklular	Badem	190	939	22	43.505	11.172	54.677
		Ceviz	2.610	2.362	34	69.073	48.895	117.968
		Antep Fıstığı	0	11	1	12.000	2.000	14.000
	Baharat Bitkileri (İşlenmemiş)	Kimyon	92.650	5.483	59	92.650	0	92.650

2000-2022 yılları arası meyve üretim karşılaştırması (devam)

Yıl	Grup adı	Ürün adı	Toplu meyveliklerin alanı(dekar)	Üretim(ton)	Ağaç başına ortalama verim(kg)	Meyve veren yaşıta ağaç sayısı	Meyve vermeyen yaşıta ağaç sayısı	Toplam ağaç sayısı
2010	Üzüm	Üzüm (Sofralık-Çekirdekli)	45.895	30.703	669	45.895	0	45.895
		Üzüm (Sofralık-Çekirdeksiz)	95	23	242	95	0	95
		Üzüm (Şaraplık)	10.750	7.159	666	10.750	0	10.750
	Muz-İncir-Avokado-Kivi	İncir	5	13	10	1.300	80	1.380
	Diğer Meyveler-Taş Çekirdekli ve Yumuşak Çekirdekli	Elma (Golden)	17.278	15.006	42	357.826	81.595	439.421
		Elma (Starking)	7.038	7.159	43	168.179	52.610	220.789
		Elma (Amasya)	4.312	3.498	33	107.080	20.030	127.110
		Elma (Grannysmith)	204	970	53	18.210	5.870	24.080
		Elma (Diğer)	4.494	4.915	37	132.112	44.807	176.919
		Armut	12.428	17.646	37	479.130	104.797	583.927
		Ayva	1.467	2.785	37	74.813	20.724	95.537
		Muşmula	0	45	15	3.000	2.000	5.000
		Şeftali (Nektarin)	80	96	26	3.745	750	4.495
		Şeftali (Diğer)	279	717	24	29.333	6.495	35.828
		Erik	1.302	2.670	31	86.875	22.403	109.278
		Kayısı	3.464	5.058	38	134.870	74.730	209.600
		Zerdali	68	1.459	37	39.000	9.340	48.340
		Kiraz	5.363	6.111	34	177.805	54.165	231.970
		Vişne	31.747	29.424	36	827.044	99.798	926.842
		Kızılcık	0	20	20	1.000	200	1.200
		İğde	0	569	22	26.325	4.315	30.640
		Çilek	9	15	1.667	9	0	9
		Dut	224	4.008	50	79.406	35.118	114.524
		Nar	240	25	7	3.500	17.350	20.850
		Trabzon Hurması	0		0	15	20	35
	Zeytin ve Diğer Sert Kabuklular	Badem	3.035	1.327	27	49.723	72.343	122.066
		Ceviz	3.798	2.946	35	83.426	43.657	127.083
		Antep Fıstığı	0	11	1	11.900	20.000	31.900
	Baharat Bitkileri (İşlenmemiş)	Kimyon	101.300	6.816	67	101.300	0	101.300

2000-2022 yılları arası meyve üretim karşılaştırması (devam)

Yıl	Grup adı	Ürün adı	Toplu meyveliklerin alanı(dekar)	Üretim(ton)	Ağaç başına ortalama verim(kg)	Meyve veren yaşıta ağaç sayısı	Meyve vermeyen yaşıta ağaç sayısı	Toplam ağaç sayısı
2015	Üzüm	Üzüm (Sofralık-Çekirdekli)	37.020	21.025	568	0	0	0
		Üzüm (Sofralık-Çekirdeksiz)	70	35	500	0	0	0
		Üzüm (Şaraplık)	9.110	7.530	827	0	0	0
	Muz-İncir-Avokado-Kivi	İncir	5	7	5	1380	0	1380
	Diğer Meyveler-Taş Çekirdekli ve Yumuşak Çekirdekli	Elma (Golden)	17.525	13.095	35	371.025	65.994	437.019
		Elma (Starking)	7.516	7.472	40	186.284	52.370	238.654
		Elma (Amasya)	4.485	5.213	41	126.750	22.260	149.010
		Elma (Grannysmith)	322	941	43	22.095	6.240	28.335
		Elma (Diğer)	2.993	4.479	38	116.945	21.577	138.522
		Armut	10.949	15.663	35	449.746	57.433	507.179
		Ayva	988	2.031	31	65.155	13.825	78.980
		Muşmula	0	48	15	3.200	1700	4.900
		Şeftali (Nektarin)	30	67	22	3.040	680	3.720
		Şeftali (Diğer)	278	655	20	32.340	5.363	37.703
		Erik	1.157	2.593	27	94.895	15.985	110.880
		Kayısı	3.343	4.446	33	135.081	56.783	191.864
		Zerdali	60	1.333	33	40.240	7.335	47.575
		Kiraz	5.716	5.857	30	196.351	31.322	227.673
		Vişne	31.899	18.732	22	843.592	70.696	914.288
		Kızılcık	0	20	20	1000	200	1200
		İğde	0	640	27	23.820	3.385	27.205
		Çilek	11	22	2000	0	0	0
		Dut	496	3.300	43	76.870	16.570	93.440
		Nar	150	85	14	6000	8.700	14.700
		Trabzon Hurması	0	1	18	55	20	75
	Zeytin Ve Diğer Sert Kabuklular	Badem	7.847	1.018	11	95.240	168.701	263.941
		Ceviz	17.301	2.969	25	121.141	132.589	253.730
		Antep Fıstığı	0	15	1	15.500	13.000	28.500
	Baharat Bitkileri (İşlenmemiş)	Anason	30	2	67	0	0	0
		Kimyon	163.800	9.306	57	0	0	0

2000-2022 yılları arası meyve üretim karşılaştırması (devam)

Yıl	Grup adı	Ürün adı	Toplu meyveliklerin alanı(dekar)	Üretim(ton)	Ağaç başına ortalama verim(kg)	Meyve veren yaşıta ağaç sayısı	Meyve vermeyen yaşıta ağaç sayısı	Toplam ağaç sayısı
2022	Üzüm	Üzüm (Sofralık-Çekirdekli)	31.875	24.795	778	0	0	0
		Üzüm (Sofralık-Çekirdeksiz)	173	83	480	0	0	0
		Üzüm (Şaraplık)	8.708	3.924	451	0	0	0
	Muz-İncir-Avokado-Kivi		2	10	8	1230	0	1.230
	Diğer Meyveler-Taş Çekirdekli ve Yumuşak Çekirdekli	Elma (Golden)	8.224	8.513	41	207.027	57.547	264.574
		Elma (Starking)	6.642	7.458	45	166.918	41.907	208.825
		Elma (Amasya)	2.088	2.720	42	65.217	8.636	73.853
		Elma (Grannysmith)	361	704	34	20.618	6.094	26.712
		Elma (Diğer)	4.766	5.445	43	127.469	62.577	190.046
		Armut	5.708	9.233	34	269.982	46.293	316.245
		Ayva	826	1.581	29	53.942	14.570	68.512
		Muşmula	6	70	20	3.498	1.690	3.499
		Şeftali (Nektarin)	67	104	28	3.777	878	4.655
		Şeftali (Diğer)	385	696	25	28.247	4.758	33.005
		Erik	1.399	2.545	32	79.525	18.628	98.153
		Kayısı	3.975	2.405	20	122.062	71.279	193.341
		Zerdali	0	1.026	27	38.575	6.765	45.340
		Kiraz	6.292	5.842	30	193.334	38.859	232.193
		Vişne	24.945	11.360	23	499.930	174.602	674.532
		Kızılcık	0	16	20	800	100	900
		İğde	3	404	15	27.516	3.045	30.561
		Çilek	178	379	2.129	0	0	0
		Dut	943	4.110	52	78.466	17.137	95.603
		Nar	50	66	25	2.650	2.750	5.400
		Trabzon Hurması	0	1	20	50	20	70
	Zeytin ve Diğer Sert Kabuklular	Badem	14.281	3.688	20	184.380	359.966	544.346
		Ceviz	31.722	4.078	15	263.296	241.544	504.840
		Antep Fıstığı	52	21	2	10.289	4.143	14.432
	Baharat Bitkileri (İşlenmemiş)	Anason	20.053	782	39	0	0	0
		Kimyon	73.316	4.418	60	0	0	0